

KONYA GIDA VE TARIM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI
EMPATİ DÜZEYLERİ VE ALGILANAN ANNE BABA
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra DÖKMECİ

KONYA

2025

KONYA GIDA VE TARIM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI
EMPATİ DÜZEYLERİ VE ALGILANAN ANNE BABA
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Büşra DÖKMECİ

Danışman: Doç. Dr. Hatice HARMANCI

Psikoloji Anabilim Dalı

KONYA

HAZİRAN, 2025

Büşra DÖKMECİ tarafından hazırlanan “**Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları Empati Düzeyleri ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı bu çalışma, 26/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Hatice HARMANCI
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi

Başkan : Prof.Dr. Süleyman Barbaros YALÇIN
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Ramazan ARI
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans/~~Doktora Tezi~~ olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ramazan ARI
Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz SAYGIN
Müdür

ÖZET

ERGENLERİN SOSYAL MEDYA TUTUMLARI EMPATİ DÜZEYLERİ VE ALGILANAN ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

DÖKMECİ, Büşra

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hatice HARMANCI

Haziran 2025, 146 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin sosyal medya tutumları, empati düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırma ilişkisel tarama yöntemiyle tasarlanan nicel tipte bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye genelinde 12-18 yaş aralığında öğrenim gören 540 gönüllü ergen katılımcıdan oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak Sosyo-Demografik Veri Formu, Sosyal Medya Tutum Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği ve Algılanan Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25 programı ile analiz edilmiştir.

Bulgulara göre psikolojik özerklik boyutu, ergenlerin sosyal medya tutumlarını ve empati düzeylerini en güçlü şekilde yordayan değişkendir. Psikolojik özerklik, sosyal medya tutumunu güçlü düzeyde negatif; paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki, sosyal izolasyon ve sosyal yetkinlik alt boyutlarını pozitif yönde yordamıştır. Denetleyici ebeveyn boyutu sosyal medya tutumu, paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki ve sosyal yetkinlik üzerinde negatif etki yaratırken; kabul-ilgi boyutu sosyal medya tutumlarını pozitif yönde etkilemiştir. Bilişsel empati sosyal yetkinlik ve paylaşım ihtiyacı üzerinde pozitif etki yaratırken, sosyal izolasyonu zayıflatıcı bir etki göstermiştir. Duygusal empati, paylaşım ihtiyacı üzerinde marjinal pozitif bir etki gösterirken, diğer modellerde ise anlamlı bir yordayıcı olmamıştır.

Ergenlerin sosyal medya tutumlarını ve empatik eğilimlerini açıklamada ailenin özerklik desteği belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, denetleyici ebeveyn tutumu sosyal medya kullanımında engelleyici bir etkiye sahipken, kabul-ilgi tutumu destekleyici bir rol üstlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya tutumu, Empati, Anne baba tutumları

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' SOCIAL MEDIA ATTITUDES EMPATHY LEVELS AND PERCEIVED PARENTING STYLES

DÖKMECİ, Büşra

Master Of Science Thesis, Department of Psychology

Supervisor: Doç. Dr. Hatice HARMANCI

June 2025, 146 pages

The aim of this research is to examine the relationships between adolescents' attitudes towards social media, their levels of empathy, and their perceived parental attitudes. The research is a quantitative study designed using the relational screening method. The sample of the study consists of 540 adolescent participants aged 12-18. As data collection tools, the Socio-Demographic Data Form, Social Media Attitude Scale, Empathic Tendency Scale, and Perceived Parental Attitude Scale were used. The obtained data were analyzed using the SPSS 25 program.

According to the findings, the dimension of psychological autonomy is the variable that most strongly predicts adolescents' attitudes towards social media and their levels of empathy. Psychological autonomy has a strong negative correlation with social media attitudes and a positive correlation with the sub-dimensions of sharing needs, relationships with teachers, social isolation, and social competence. The controlling parenting dimension negatively affected social media attitudes, need for sharing, relationships with teachers, and social competence, while the acceptance-involvement dimension positively influenced social media attitudes. Cognitive empathy has a positive effect on social competence and the need for sharing, while showing a weakening effect on social isolation. Emotional empathy shows a marginal positive effect on the need for sharing, while in other models, it has not been a significant predictor.

In explaining adolescents' attitudes towards social media and their empathetic tendencies, family-based autonomy support emerges as a decisive factor. Controlling parental attitude has a hindering effect on social media use, while an accepting attitude plays a supportive role.

Keywords: Attitudes towards social media, Empathy, Parental attitudes

TEŞEKKÜR

Kendime teşekkür ederek başlamak istiyorum. Bazen hayata yenilen, bazen de ona kafa tutan; her şeye rağmen kendine “devam” diyebilen o inatçı versiyonuma teşekkür ederim.

Tez sürecimde anlayışını ve değerli katkılarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Hatice Harmancı ‘ya, sabır ve desteği için çok teşekkür ederim.

Öğrenim hayatım boyunca içimdeki gücü bana hatırlatan, inançlarını hissettiren, düşüncelerime yeni perspektifler sunan değerli öğretmenlerime teşekkür ederim.

Araştırmamın en önemli aşamalarından biri olan ölçek sonuçlarının düzenlenmesi sürecinde verileri dijital ortama aktaran, boyun eğmeyen tavrı ve hayata karşı duruşuyla bana sarsılmaz mücadele ruhunu gösteren kıymetli babam Mehmet Dökmeci’ye... Yanımda olmasının tarifsiz huzurunu duyduğum, içinde taşıdığı derin ve eşsiz güçle çevresine ilham olan kıymetli annem Saadet Dökmeci’ye... Hayatın en sessiz anlarında bile tüm samimiyeti, bilgisi ve varlığıyla güç veren abim Uzm. Ecz. Mustafa Dökmeci’ye... Güçsüz düştüğümde, sağlam karakteri ve zekâsıyla bana güç veren ablam Uzm. Dr. Hatice Dökmeci Yıldız’a ve kıymetli eşi Uzm. Dr. Mehmet Yıldız’a... Bu süreçteki moral kaynaklarım sevgili anneannem, Ece, Efe ve Yiğit’e... Varlığınız benim için en değerli dayanak, teşekkür ederim.

Günün her saati kaygılarımı sabırla dinleyerek, umutsuzluğa kapıldığım anlarda beni yüreklendiren sevgili dostlarım Hatice Aydoğdu Ünal’a ve Ufku Yaymacı’ya... Duyarlı arkadaşlarım Seda Demirtaş Aytuç, Ayşe Seren, ve Ali Canlı ‘ya yürekten teşekkür ederim. Her biriyle yeni bir şey keşfettiğim, bana hayatın renklerini ve derinliklerini öğreten sevgili öğrencilerime; özellikle Kerim Boğa ve Enes Yetek 'e gönülden teşekkür ederim.

Büşra DÖKMECİ

Haziran, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ergenlerin Sosyal Medya Tutumları, Empati Düzeyleri ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla beyan ederim.

26/06/2025

Büşra DÖKMECİ

İmza

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
YEMİN METNİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	7
1.5. Tanımlar	7
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	8
2.1. Ergenlik	8
2.1.1. Biyolojik ve Cinsel Gelişim	8
2.1.2. Sosyal ve Ruhsal Gelişim	9
2.1.3. Bilişsel Gelişim	10
2.1.4. Kişilik Gelişimi	10
2.2. İnternet Kavramı	11
2.2.1. Web Teknolojilerinin Gelişimi: Web 1.0'dan Web 3.0'a	11
2.2.2. İnternetin Yaygınlaşması ve Etkileri.....	12
2.2.3. İnternet Kullanım Düzeyleri ve Problemlı İnternet Kullanımı	13
2.3. Sosyal Medya Kavramı	14
2.3.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi	14
2.3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri.....	15
2.3.3. Sosyal Medya Ortam ve Araçları.....	16
2.3.3.1. Instagram.....	17

2.3.3.2. WhatsApp.....	17
2.3.3.3. Facebook	18
2.3.3.4. Twitter	18
2.3.3.5. TikTok.....	19
2.3.3.6. YouTube.....	19
2.3.4. Sosyal Medya Kullanım Amaçları	20
2.3.5. Sosyal Medyanın Bireysel ve Toplumsal Etkileri.....	21
2.3.5.1. Sosyal Medyanın Bireysel Etkileri.....	21
2.3.5.2. Sosyal Medyanın Toplumsal Etkileri.....	22
2.3.6. Sosyal Medya Kullanımı ile İlgili Araştırmalar	23
2.3.6.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	24
2.3.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	25
2.3.7. Sosyal Medya Kullanımı ve Ergenlik Dönemi	26
2.4. Empati Kavramının Tanımı ve Fonksiyonları.....	28
2.4.1. Empati Gelişimi.....	29
2.4.2. Empati Kavramı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	31
2.4.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	32
2.4.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	33
2.5. Algılanan Anne Baba Tutumları	34
2.5.1. Ebeveyn Tutumları Sınıflandırması	35
2.5.1.1. Otoriter Anne Baba Tutumu.....	36
2.5.1.2. Koruyucu Anne Baba Tutumu	37
2.5.1.3. İzin Verici (Hoşgörülü) Anne Baba Tutumu.....	38
2.5.1.4. İhmalkar Anne Baba Tutumu.....	38
2.5.1.5. Demokratik Anne Baba Tutumu	39
2.5.5. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar	40
2.5.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	41

2.5.5.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	42
2.6. Sosyal Medya Tutumları ve Empati İlişkisi.....	43
2.6.1. Sosyal Medya Tutumları ve Empati İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar	52
2.7. Empati ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi.....	57
2.7.1. Empati ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	60
2.8. Sosyal Medya Tutumları ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi.....	62
2.8.1. Sosyal Medya Tutumları ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar	65
2.9. Sosyal Medya Tutumları, Empati ve Anne Baba Tutumları İlişkisi.....	67
3. YÖNTEM.....	73
3.1.Araştırmanın Modeli	73
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	73
3.3. Veri Toplama Araçları	73
3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu.....	73
3.3.2. Sosyal Medya Tutum Ölçeği.....	74
3.3.3. Empatik Eğilim Ölçeği.....	76
3.3.4. Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği.....	76
3.4. Verilerin Toplanması	77
3.5. Verilerin Analizi.....	78
4. BULGULAR	80
5. TARTIŞMA	89
6. SONUÇ.....	98
7. ÖNERİLER	100
8. KAYNAKLAR	101
ÖZGEÇMİŞ.....	141
EKLER.....	142

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin Demografik Bilgiler	74
Tablo 2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Bulgular	81
Tablo 3. Sosyal Medya Kullanımı, Empati ve Algılanan Anne-Baba Tutumlarına İlişkin En Düşük- En Yüksek Değerler, Ortalama-Standart Sapma Değerleri Basıklık-Çarpıklık Değerleri	82
Tablo 4. Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması	82
Tablo 5. Empati Eğilim Düzeylerine İlişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması	83
Tablo 6. Algılanan Anne-Baba Tutumlarına ilişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması	83
Tablo 7. Sosyal Medya Tutumları, Empati ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler	84
Tablo 8. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal Medya Tutumu Üzerindeki Yordayıcı Etkisi.....	85
Tablo 9. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Paylaşım İhtiyacı Üzerindeki Yordayıcı Etkisi.....	86
Tablo 10. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal Yetkinlik Üzerindeki Yordayıcı Etkisi.....	86
Tablo 11. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Öğretmenlerle İlişki Üzerindeki Yordayıcı Etkisi.....	87
Tablo 12. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal İzolasyon Üzerindeki Yordayıcı Etkisi.....	88

KISALTMALAR

SPSS	Statistical Package for Social Sciences
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğeri
Ort.	Ortalama

1. GİRİŞ

Bu bölümde, ergenlerin sosyal medya tutumları, empati düzeyleri ve algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkilerin ele alındığı problem durumu açıklanmış; araştırmanın amacı, alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları sunulmuştur.

20.yüzyılın sonlarına doğru, küresel toplum daha önce hiç karşılaşmadığı ölçüde etkileyici bir gelişmeyle tanışmıştır. Dünyanın her köşesine yalnızca bir bilgisayar ya da telefon aracılığıyla ulaşabilen internet ağı, kendisine bağlanan her cihaza benzersiz bir bilgi akışı ve iletişim imkânı sunmaya başlamıştır. Böylece, bireyler internet sayesinde dünya genelindeki diğer insanlarla ve ihtiyaç duydukları her çeşit bilgiyle hızlı biçimde etkileşime geçebilmektedir (Gönül, 2002; Ök, 2013). Bu gelişmelerin sonucunda, internetle tanışma ve bu teknolojiyi günlük hayatın bir parçası hâline getirme süreci adeta kaçınılmaz olmuştur.

Sosyal ağ siteleri; kullanıcılara profil bilgilerini paylaşma, mesaj gönderme, iletişim kurma, kendini ifade etme ve çevrimiçi içerik oluşturma gibi yenilikçi yöntemlerle iletişim kurma olanağı sunmaktadır (Ellison vd., 2007; Pempek vd., 2009). Bu bağlamda, sosyal medya öne çıkmakta ve insanların ortak değerler, tercihler, endişeler veya talepler doğrultusunda bir araya gelebildiği bir platform hâline gelmektedir (Aslan ve Ünlü, 2016).

İnternetin küresel ölçekte yaygınlaşması ve Web 2.0 teknolojilerinin sosyal etkileşim imkânlarını artırmasıyla birlikte, sosyal medya platformları ergenlerin günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Karal ve Kokoç, 2010).

We Are Social and HootSuite tarafından hazırlanan “Digital 2024” raporuna göre, dünya genelinde sosyal medya kullanıcılarının sayısı 5 milyarı aşmıştır ve bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık %62,3’üne denk gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK, 2024) verileri, 6-15 yaş grubundaki bireylerin %91,3’ünün internet kullandığını ve %66,1’inin sosyal medya platformlarını aktif şekilde tercih ettiğini göstermektedir. Bu oran, özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal medyayı ne ölçüde benimsediğini ortaya koymaktadır.

Özellikle bu yaş grubunda, yüz yüze etkileşimlerin yerini giderek çevrimiçi etkileşimler almaktadır. Söz konusu kolaylık ve rahatlık, bireylerin sosyal medya aracılığıyla sosyal ilişkiler kurma pratiğini desteklemekte (Tunç ve Akbay, 2019) ancak gerçek dünyadaki sosyal iletişimi görece ikincil planda bırakabilmektedir. Bu durum, toplumsal ve psikolojik gelişimin olumsuz etkilenmesi riskini beraberinde getirir.

İnsanlar arasındaki bağları güçlendiren empati, bireylerin toplumsal hayatta daha uyumlu ve iş birliğine açık bir şekilde var olmasını sağlar (Okkay ve Bal, 2021). Sosyal medyanın bu beceriyi güçlendirebileceği veya zayıflatabileceği öne sürülse de söz konusu etkileşimin nasıl ortaya çıktığı hâlâ tam olarak netlik kazanmamıştır. Bu doğrultuda, ergenlerin sosyal medya kullanımı ile empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi anlamak, onların psiko-sosyal gelişimini daha iyi değerlendirmemize olanak tanıyabilir.

Çocukluk ve ergenlik döneminde, aile ortamındaki duygu paylaşımı ve ebeveynlerin tutumları, empati gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Ebeveynlerin empatik yaklaşımı, çocukların sosyal ilişkilerde daha uyumlu davranışlar geliştirmesine katkı sunmakta (Cotton, 2001) ve çocukların ilk sosyal etkileşimlerini aile içinde kurması nedeniyle, empati yeteneğinin burada şekillenmesi oldukça önem taşımaktadır. Ancak, sosyal medya tutumları ile ebeveyn tutumlarının bir arada ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Son yıllarda sosyal medya kullanımının artması, sosyal medyanın toplum ve kişiler üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaların da yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Literatür incelendiğinde, ergenlerin sosyal medya tutumlarının yalnızlık, sosyal destek, siber zorbalık, saldırganlık, narsisizm gibi değişkenlerle ilişkisi; sosyal medyanın ergenlerin akademik başarılarına etkisi ve eğitim ortamlarında kullanılması gibi konuların yoğun olarak ele alındığı görülmüştür. Ancak, ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının empati üzerindeki etkisi konusunda literatürde çelişkilerin olduğu fark edilmiştir. Ergenlik dönemi, bireylerin empati ve duygusal zekâ becerilerinin gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Sosyal medya kullanımının bu süreçteki olası olumlu ve olumsuz etkilerini anlamak, bireylerin psiko-sosyal gelişimini desteklemek adına büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca, literatürde sosyal

medya ve empati ilişkisine dair çelişkili bulguların olması, bu konuda daha fazla araştırma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ergenlerin sosyal medya kullanımı ile empati becerileri arasındaki ilişkiyi ve bu etkileşimde ebeveyn tutumlarının rolünü ele alarak hem literatüre katkı sunmak hem de aileler ve eğitimciler açısından farkındalık yaratmak; ebeveynler ve gençlerle çalışan uzmanlar için rehberlik sağlamak, empatiyi güçlendiren sosyal medya kullanım alışkanlıklarının teşvik edilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, ergenlerin sosyal medya tutumları ve bu tutumların empati ve algılanan anne baba tutumları ile ilişkisinin belirlenmesi, araştırmamızın problemi olarak belirlenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin sosyal medya tutumları, empati düzeyleri ve algıladıkları anne baba tutumları arasındaki etkileşimi incelenmektir. Araştırma kapsamında, ergenlerin sosyal medya tutumları (sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki, sosyal izolasyon), empati düzeyleri (duygusal ve bilişsel boyutları) ve algılanan anne baba tutumları (kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme alt boyutları) arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir. Ayrıca, bu değişkenlerin cinsiyet, anne baba evlilik durumu gibi sosyo-demografik faktörlere göre nasıl farklılaştığı incelenecektir. Elde edilecek bulgular ile ergenlerin sosyal medya tutumları, empati düzeyleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiler konusunda literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

1) Ergenlerin sosyal medya tutumları, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

2) Ergenlerin empati düzeyleri, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

3) Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

4) Ergenlerin sosyal medya tutumları, empati düzeyleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5) Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ve empati düzeyleri, sosyal medya tutumlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

6) Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ve empati düzeyleri, paylaşım ihtiyacını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

7) Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ve empati düzeyleri, sosyal yetkinlik düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

8) Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ve empati düzeyleri, öğretmenlerle ilişkilerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

9) Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ve empati düzeyleri, sosyal izolasyon düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Çağımızın dijital devrimi ve hızla gelişen teknolojik yenilikler, bireylerin günlük yaşamlarını kökten dönüştüren bir güç dalgası yaratmıştır. İnternet, akıllı telefonlar, online oyunlar ve sosyal medya platformları gibi dijital araçlar, özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin yaşamlarına yön veren kritik bir unsur haline gelmiştir (Boyd, 2014).

Bu teknolojiler, bireylerin iletişim kurma, bilgi paylaşımı gerçekleştirme ve kimlik oluşturma biçimlerini yeniden şekillendirirken, sosyal etkileşimlerin doğasını derinlemesine değiştirmiştir (Koçak ve Metin, 2023). Sosyal medyanın bir eğlence aracı olmanın ötesine geçerek, bireylerin duygu ve düşüncelerini inançlarını paylaştıkları, kişisel profil oluşturma, dünyanın bir ucundaki kullanıcı ile etkileşimde bulunabilme gibi özellikleriyle sosyal medya, yaşam tarzlarını derinden etkileyen ve sosyal etkileşimlerini yeniden inşa eden belirleyici bir güç haline gelmiştir.

Sosyal medyada duygular, "timeline" süresi kadar hızlı bir şekilde yaşanmakta ve bireyler, duygusal deneyimlerini derinlemesine hissedemeden bu duyguları hızla tüketmektedirler. Bu durum, bireyler arasında yüzeysel ve hızla tüketilen etkileşimlere, empati kurma süreçlerinin zayıflamasına, derin duygusal bağların kurulamamasına neden olmaktadır (Saraçoğlu, 2000; Small ve Vorgan, 2008; Carr, 2010; Claussen 2012; Arıcı ve Arıcan, 2021). Ancak, diğer yandan, sosyal medya platformları genç bireylerin kendilerini ifade etmelerine, farklı bakış

açlarına maruz kalmalarına ve çevrimiçi topluluklarla etkileşim kurmalarına da olanak sağlayabilmektedir (Lee, 2009; Rosen vd., 2013; Vossen ve Valkenburg, 2016).

Örnek olarak anlatılar ve sanal gerçeklik gibi medya deneyimleri bireylerin bakış açısı kazanmalarına olanak sağlarken, anlık mesajlaşma ve düşük ipucu içeren iletişim biçimleri de samimi paylaşımları teşvik ederek empati gelişimini destekleme potansiyeline sahiptir (Lee, 2009; Herrera vd., 2018; Cummings vd., 2022). Öte yandan bazı araştırmalar ise dikkat dağınıklığı, duyarsızlaşmanın ve ilişkilerin yüzeyselleşmesinin bir sonucu olarak empati eksikliğinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. (Turkle, 2011, 2015; Konrath 2012). Bu çift yönlü etkiler, sosyal medya kullanımının empati üzerindeki sonuçlarını anlamada literatürdeki tartışmalara zemin hazırlamaktadır.

İçtenliğin, anlayışın, sosyal duyarlılığın, uzlaşma kültürünün yavaş yavaş kaybedilmesiyle günümüz dünyasında başkalarının haklarına ve duygularına duyarlılık gösterebilen bireylerin varlığı hayati bir gereklilik haline gelmiştir. Bu nedenle, empati becerisinin geliştirilmesi, bireylerin sağlıklı bir şekilde gelişmesi ve uyumlu bir toplum yapısının inşası için yadsınamaz bir gerekliliktir. Bu bağlamda, empati gelişiminde aile ortamının oynadığı kritik rol, sosyal medya ile etkileşimlerin analizinde de göz önünde bulundurulmalıdır.

Literatürde, sosyal medya kullanımının empati üzerindeki etkilerini değerlendiren araştırmalarda metodolojik farklılıklar nedeniyle tutarsız sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çelişkili bulgular, sosyal medya kullanımının empati üzerindeki etkilerine dair kuramsal boşlukların var olduğunu ve bu alanın daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Ergenlerin aile ortamında edindikleri tutum ve değerler, onların dijital platformlarla kurdukları ilişki biçimini de etkileyebilir. Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte aile bireyleri arasında iletişimde azalmalar gözlemlenmektedir. (Güleç, 2018). Aile bireylerinin, aynı fiziksel ortamı paylaşsalar dahi sosyal medyayla meşgul olmayı tercih etmeleri, aynı ortamda bulunan ancak birbirlerinin duygularından, düşüncelerinden ve yaşadıklarından habersiz “birlikte” ama “yalnız” ailelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal medyada geçirdikleri uzun saatler nedeniyle

aileleriyle daha az vakit geçirmelerine, dolayısıyla aile içindeki duygusal bağların zayıflamasına ve iletişim kopukluklarına neden olabilir.

Literatürde sosyal medyanın empati üzerindeki etkisi ve algılanan ebeveyn tutumları sıklıkla ayrı ayrı incelenmiştir. Ancak, bu üç değişkenin bir arada ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın, empati, algılanan ebeveyn tutumları ve sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiyi birlikte değerlendirmesi açısından literatürdeki boşlukları doldurmayı, bu karmaşık dinamiklere ışık tutmayı bu konudaki kuramsal çerçeveyi genişletmeyi, sosyal medya ve empati arasındaki metodolojik farklılıklara perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır. Ergenlerin sosyal medya alışkanlıkları ve empati becerileri üzerindeki aile etkisini bütüncül biçimde incelemek empati eksikliğinin yaratabileceği sorunlara karşı önleyici stratejiler geliştirmek için de önemlidir.

Çalışmanın bulguları, dayanışma ve kolektif sorumluluk duygusunun güçlenmesine ve prososyal davranışların desteklenmesine, okullarda dijital okuryazarlık ve empati temelli eğitim programlarının geliştirilmesine, aile rehberlik hizmetlerinde sosyal medya kullanımının etkilerini ele alan modüllerin oluşturulmasına zemin sağlayabilir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1) Araştırma bulgularının genellenebilirliği, yalnızca Türkiye’de ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören 12-18 yaş aralığındaki ergen bireylerden oluşan örneklem grubu ile sınırlıdır.

2) Araştırma, veri toplama amacıyla kullanılan Sosyal Medya Tutum Ölçeği, Empati Ölçeği, Anne Baba Tutum Ölçeği’nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

3) Araştırma, 2024-2025 eğitim ve öğretim yılı içerisinde toplanan verilerle sınırlıdır.

4) Araştırma sonuçları katılımcılar, uygulama ortamı ve araştırmacı kaynaklı etkenler gibi kontrol dışı değişkenlerden etkilenmiş olabilir. Bu durum, elde edilen bulgular üzerinde sınırlayıcı etki yaratabilir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1) Araştırmaya katılan ergenlerin, kullanılan ölçme araçlarını (Sosyodemografik Veri Formu, Sosyal Medya Tutum Ölçeği, Empati Ölçeği ve Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği) içten, samimi ve objektif bir şekilde yanıtladıkları, araştırma sürecine gönüllü olarak katıldıkları varsayılmaktadır.

2) Araştırmada kullanılan çalışma grubunun, ilgili çalışma evrenini temsil ettiği varsayılmaktadır.

3) Sosyodemografik Veri Formunun ergenlerin demografik özelliklerini; Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin, sosyal medya kullanımına yönelik tutumlarını; Empati Ölçeğinin, empatik beceri düzeylerini; Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeğinin, ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumlarını, doğru ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü, ölçülmek istenen kavramları yeterli düzeyde temsil ettiği, araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

4) Ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlik düzeylerinin, araştırmanın bilimsel sonuçlarına katkı sağlayacak yeterlilikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Medya: Sosyal medya, kullanıcıların düşüncelerini, deneyimlerini ve görüşlerini çeşitli görsel ya da yazılı içeriklerle paylaşabildiği ve aynı zamanda iletişim kurabildiği çevrimiçi platformlardır (Eraslan, 2016).

Empati: Bir kişinin olaylara başkasının bakış açısıyla yaklaşarak, onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya ve hissetmeye çalışması sürecidir (Rogers, 1975; akt. Dökmen, 2005).

Ergenlik Dönemi: Bireyin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal olarak olgunlaşmaya başladığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanır (Santrock, 2020).

Anne-Baba Tutumu: Anne-baba tutumu, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilediği olumlu veya olumsuz davranışlar ile onların sosyal, psikolojik ve kişilik gelişimlerini etkileyen yaklaşımları ifade eder (Yavuzer, 2003).

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Ergenlik

Ergenlik dönemi, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçişini sağlayan ve erinlikle başlayan bir gelişim evresi olarak kabul edilmektedir (İnanç vd., 2009). Ergenlik, bireyin hızlı ve dinamik bir gelişim sürecine girdiği, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yoğun olarak yaşandığı önemli bir dönemdir (Yavuzer, 2013).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecini ifade eden bu dönem, genellikle 12-18 yaşları arasında görülmekte ve bireyin cinsel, fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişiminde kritik değişimlere sahne olmaktadır (Cicchetti ve Rogosch, 2002). Bu süreç, bireyin yalnızca fiziksel büyümesiyle değil, kimlik gelişimi, toplumsal rollerin kazanılması ve bağımsızlık arayışının artmasıyla da karakterize edilmektedir (İnanç vd., 2009; Yavuzer, 2013).

Ergenlik dönemi biyolojik, psikolojik, sosyal ve duygusal değişimlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu karmaşık bir süreçtir. Bu dönemdeki değişimler, çeşitli boyutlarıyla ele alınarak, özellikle anne baba tutumlarının ergenlik sürecindeki rolü ve bu tutumların genç bireylerin gelişimine nasıl katkıda bulunduğu incelenmiştir.

2.1.1. Biyolojik ve Cinsel Gelişim

Ergenlik, bireyin bedensel ve hormonal sisteminde hızlı ve kapsamlı değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde beden proporsiyonlarındaki değişimler ve ikinci cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkışı, ergenlik sürecinin önemli biyolojik unsurları arasında yer alır (Cicchetti ve Rogosch, 2002; İnanç vd., 2009). Hormonların etkisiyle fiziksel gelişim hızlanırken, bedenin geçirdiği bu değişim, ergenin kendilik algısı ve özgüveni üzerinde belirleyici bir rol oynayabilir (Harter, 2012). Bedensel değişimlerin bireyde yarattığı algılar, sosyal çevrede kabul görme ve kimlik oluşum sürecine doğrudan etki edebilmektedir.

14-20 yaş aralığında cinsel gelişim oldukça hızlı ilerlemekte ve bu süreçte cinsel organların gelişimi %80 oranına ulaşmaktadır. Söz konusu dönemin başlangıç evrelerinde, bireyler hem fiziksel hem de cinsel açıdan belirgin bir büyüme sürecine girmektedirler (İnanç vd., 2009).

Bunun yanı sıra, ergenlik döneminde cinsel kimliğin şekillenmesi ve bu kimliğin sosyal çevre tarafından kabul görmesi, bireyin ruhsal dengesi üzerinde önemli bir etki yaratır (Erikson, 1968). Biyolojik değişimlerin yalnızca fiziksel değil, psikolojik süreçler üzerinde de etkili olduğu; bu süreçlerin ergenin kimlik gelişimine zemin hazırladığı vurgulanmaktadır. Ancak, bireyler arasındaki gelişim hızındaki farklılıklar, duygusal dengesizliklere ve sosyal çevre tarafından kabul edilme kaygılarına yol açabilir (İnanç vd., 2009; Yavuzer, 2013). Dolayısıyla, biyolojik ve psikolojik değişimlerin dengeli bir şekilde yönetilmesi, ergenin sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesi açısından önem taşımaktadır.

2.1.2. Sosyal ve Ruhsal Gelişim

Ergenlik, bireyin sosyal çevresiyle etkileşimlerinin derinleştiği bir dönemdir. Bu dönemde akran grupları, ergenin sosyal kimliğini pekiştirmesinde ve toplumsal normlara uyum sağlamasında kritik bir rol oynar (Özdemir, 2021). Özellikle arkadaş çevresi, ergenin kişisel gelişimi üzerinde diğer faktörlere kıyasla daha etkili bir role sahiptir (Bahadır, 2002). Akran gruplarına dahil olma, bireyin toplumsal kabul görme ihtiyacını karşılama yanısıra, sosyal becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunur (Baş, 2021). Akranlarla etkileşimin yoğunlaştığı bu dönemde, takdir edilme ve kabul görme isteği belirgin bir şekilde güçlenmektedir (Kaner, 2000). Ancak, birey çevresinde samimi bir bağ kurabileceği arkadaşlar ya da sosyal gruplar bulamadığında yalnızlık hissi yaşayabilir ve bu durum öz değer algısını olumsuz etkileyebilir (Kulaksızoğlu, 2011; Santrock, 2015).

Bununla birlikte, aileyle yaşanan çatışmalar, ergenin bağımsızlık arayışı ve kimlik gelişimi sürecini etkileyen temel unsurlardır (Kaygusuz, 2013). Sosyal etkileşimin arttığı bu dönemde, akran ilişkileri sayesinde ergen, farklı sosyal rolleri deneyimleme ve iletişim becerilerini geliştirme fırsatı yakalar.

Ergenlik, aynı zamanda yoğun duygusal dalgalanmaların yaşandığı bir dönemdir. Hormonal değişimlerin etkisiyle bireyde öfke, hayal kırıklığı, yalnızlık ve

kaygı gibi duygular sıkça görülür (İnanç vd., 2009; Yörükoğlu, 2019). Aynı zamanda, kimlik bunalımı ve geleceğe dair belirsizlikler, ergenin duygusal istikrarını olumsuz etkileyebilir (Erikson, 1968). Psikolojik sağlığın bu dönemde desteklenmesi, bireyin sağlıklı bir kimlik geliştirmesi açısından büyük önem taşır (Yavuzer, 2013). Anlam arayışı içinde olan bireye sosyal çevresinin koşulsuz sevgi göstererek kendine olan güvenini geliştirecek fırsatlar vermesi gerektiği belirtilmektedir (Güven ve Güçray, 2009).

2.1.3. Bilişsel Gelişim

Ergenlik süreci, bireyin yalnızca fiziksel büyümesiyle değil, bilişsel açıdan da önemli dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir (Cicchetti ve Rogosch, 2002). Ergenlik dönemindeki zihinsel süreçlerin değişmesi ve gelişmesiyle birlikte, birey cinsellik, ahlak ve din gibi alanlarda kendi değerlerini oluşturmaya çalışır. İleriye yönelik düşünme, karmaşık sorunlara çözüm bulma ve soyut düşünme becerilerinin kazanılması, onların yaşamında köklü değişikliklere neden olur (Cesur, 2003). Bu dönemde ergen, düşünme becerilerinde ilerleme kaydederek soyut düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirir. Aynı zamanda, geleceğe dair planlar yapma ve farklı bakış açılarını değerlendirme becerisi de artar (Yavuzer, 2013).

2.1.4. Kişilik Gelişimi

Kimlik arayışı, ergenlik döneminin en temel özelliklerinden biridir. Kimlik ve rol karmaşası teorisine göre, ergenler bu dönemde kimliklerini oluşturmak için geçmiş deneyimlerini değerlendirir ve geleceğe dair hedeflerini şekillendirir (Erikson, 1968). Bu süreçte, birey bir yandan çocukluk dönemindeki özdeşimlerini sorgularken diğer yandan yetişkin rollerine uyum sağlamak adına yeni özdeşimler geliştirmeye çalışır (Dereboy, 1993).

Yavuzer'e (2013) göre, ergenlik döneminde birey, toplumda saygınlık kazanma ve statü sahibi olma çabasına girmektedir. Bu çabanın bir parçası olarak, birey çevresinde özdeşim kurabileceği kişiler arar ve bu kişilerle özdeşim kurarak kişiliğini şekillendirmeye çalışır (Yavuzer, 2013). Ayrıca, bir gruba ait olma isteği bu dönemde oldukça baskındır. Ergen, ait olduğu grubun normlarına uyum sağlayarak hem sosyal kabul görmeyi hem de kimlik gelişimini desteklemeyi amaçlar (Baş, 2021).

Ergenlik döneminde kimlik duygusunun istikrar kazanması, bireyin sevgi gösterme, fikir yürütme, etkileşimde bulunma, özdenetim becerilerini geliştirme ve başkalarına karşı merhamet duygusu besleyebilmesi için sağlıklı ilişki dinamiklerine sahip olmasını gerektirir (Greenspan vd., 1999). Ancak süreçte kimlik bunalımı yaşanması, ergenin hem kendi içinde hem de çevresiyle olan ilişkilerinde çatışmalara neden olabilir. Duygusal dalgalanmalar, yalnız kalma isteği, özgüven düşüşleri, sosyal fobi ve kırılabilirlik gibi belirtiler, bu dönemde sıkça gözlemlenir (Dereboy, 1993).

Ergenlik dönemi, aynı zamanda bireyin geleceğe yönelik belirsizliklerle mücadele ettiği ve toplumsal normlara uyum sağlama çabası içinde olduğu bir dönemdir. Bu durum, bireyin kendisini bütün ve hayatı anlamlı hissetmesini zorlaştırır da kendi değerlerini keşfetmesine ve toplumsal rollerini belirlemesine olanak tanır (Erikson, 1968). Bu nedenle, ergenlik dönemi bireyin sağlıklı bir kimlik kazanımı için kritik bir süreçtir (Yavuzer, 2013).

2.2. İnternet Kavramı

İnternet, "International Network" kelimelerinin birleşiminden türetilen bir terim olup, dünya çapındaki bilgisayarlar arasında iletişim kurarak bilgi paylaşımını sağlayan devasa bir ağ olarak tanımlanabilir (İnan, 2001). İnternet, birden fazla mevcut ağın bir araya gelerek oluşturduğu geniş kapsamlı bir ağ olarak tanımlanabilir (Köksal, 1997).

Teknolojik gelişmelerle birlikte internet, sürekli büyüyen bir bilgi kaynağı, sosyal etkileşim platformu ve ticaret merkezi olarak işlev görmektedir. İnternet, günlük yaşamın her alanında kullanılabilecek bir araç olup, merak edilen sorulara yanıt bulmayı, sosyal bağlar kurmayı ve sürdürmeyi mümkün kılar (Korkmaz, 2002).

2.2.1. Web Teknolojilerinin Gelişimi: Web 1.0'dan Web 3.0'a

1990 yılında Tim Berners-Lee tarafından geliştirilen World Wide Web (www), internet kullanımını önemli ölçüde kolaylaştırmış ve 1994 itibarıyla hızla yaygınlaşmaya başlamıştır (Castells, 2005). İlk internet altyapısı, statik ve tek yönlü bir yapıya sahipti. Kullanıcılar yalnızca sunulan bilgileri okuyabiliyor veya dosya indirebiliyordu; interaktif işlemler, yorum ekleme ya da içerik üretme mümkün değildi. Bu dönem, "Web 1.0" olarak adlandırılmıştır (Horzum, 2010; Arğın, 2013).

2004 yılında tanımlanan "Web 2.0", internetin sosyal iletişim ve etkileşim açısından yeni bir boyut kazanmasını sağladı (Kutup, 2010; Ök, 2013). Bu teknoloji, internet kullanıcılarının yalnızca içerik tüketmekle kalmayıp, içerik üretip paylaşımlarına, bilgi alışverişinde bulunmalarına ve sosyal ağlar gibi birebir etkileşim ortamlarına katılmalarına olanak tanıyan bir yapıya evrilmiştir (Kara, 2013; Kırık, 2013). Kullanıcıların birbirleriyle daha fazla etkileşim kurmasına olanak tanıyan Web 2.0, interneti dinamik bir platforma dönüştürmüştür (Köse vd., 2021). Facebook, Instagram, YouTube ve Twitter gibi platformlar, bu dönemin en bilinen örnekleri arasındadır (Kapan ve Üncel, 2020). Bu yeni teknoloji sayesinde kullanıcılar, dijital ortamda daha özgürce kendilerini ifade etme ve sosyal etkileşimde bulunma imkânı bulmuştur (Koç, 2017).

Web 3.0, internetin kendi kendine üretim yapabildiği, cihazların birbirleriyle üst düzeyde etkileşim kurduğu bir teknoloji olarak tanımlanmaktadır (Gökçearslan, 2011). Bu teknoloji, bilgisayarların bilgiyi daha iyi anlamasını ve insanlara iş birliği odaklı destek sunmasını amaçlamaktadır (Berners-Lee vd., 2001). Web 3.0, yalnızca daha hassas arama sonuçları üretmekle kalmayıp çeşitli platformlardan elde edilen bilgilerin derlenmesi, karşılaştırılması ve çevrimiçi hizmetlerin sunulmasını da mümkün kılmaktadır (Minic vd., 2014).

2.2.2. İnternetin Yaygınlaşması ve Etkileri

İnternetin sunduğu olanaklar ve kolay erişim imkânları, kullanım oranlarını artırırken aynı zamanda bireyler üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Makas, 2008). Bu süreçte akıllı telefonların gelişimi de önemli bir rol oynamış; her an çevrimiçi olma olanağı, gündelik yaşama internet temelli faaliyetlerin daha sıkı bir biçimde entegre edilmesine yol açmıştır (Park ve Park, 2014).

Özellikle ergenlik dönemindeki bireyler, interneti daha yoğun biçimde kullanmakta ve akıllı telefonlarını çoğunlukla sosyal medya amaçlı tercih etmektedirler (Yılmaz vd., 2015; Dirik, 2016; Minaz ve Çetinkaya Bozkurt, 2017). Bu durum, çevrimiçi etkileşimi artırma, kimlik inşası ve sosyalleşme açısından yeni fırsatlar yaratsa da beraberinde çeşitli psikolojik ve sosyal riskler de barındırmaktadır (Al-Menayes, 2015).

Ergenlerin sosyal medya, internet, akıllı telefon kullanımları üzerinde ergenin aile ilişkisi, sosyalleşme düzeyi ve ebeveynlerinin tutumları etkili faktörlerdir (Melodia vd., 2020).

2.2.3. İnternet Kullanım Düzeyleri ve Problemlı İnternet Kullanımı

İnternet kullanım düzeyleri, kullanıcı alışkanlıklarına göre dört kategoriye ayrılmaktadır.

- Birinci düzey : İnternetin yalnızca ihtiyaç halinde kullanılması,
İkinci düzey : Düzenli olarak eğlence amaçlı kullanım,
Üçüncü düzey : Kullanımın bireyde sorunlara neden olması,
Dördüncü düzey : Bağımlılığı ifade etmektedir (Ögel, 2012).

Sağlıklı internet kullanımı çevrimiçi ortam ile gerçek yaşamdaki etkileşimleri ayırt edebilme, bu mecradaki içeriklerin olumlu-olumsuz yönlerini fark ederek bireyin kendisini geliştirebilme faaliyetlerini ifade eder (Davis, 2001; Ayas vd., 2011).

Problemlı internet kullanımı ise planlanandan daha fazla çevrimiçi kalma, kontrolsüz kullanım ve bunun sonucunda psikolojik ve sosyal risklerin artması gibi durumları tanımlamak için kullanılmaktadır (Caplan 2003, 2005). Kullanım sıklığı arttıkça ve zaman yönetimi göz ardı edildikçe, bu durum ergenlerde yalnızlık, depresyon ve sosyal kaygı gibi psikolojik problemlere neden olmaktadır (Özdemir, 2021). Bunun yanında obezite, uyku bozuklukları ve epileptik ataklar gibi fiziksel sorunlara da yol açabilmektedir (Young, 2004). İnternetin kişinin toplumsal ilişkilerini zayıflatması, yalnızlık, depresyon ve arkadaş çevresinde azalma gibi sonuçlar doğurduğu da belirtilmiştir (Yalçın, 2006). Hatta bazı bireylerin, özellikle sosyalleşme ihtiyacını karşılamak için çevrimiçi ortamlara aşırı yöneldiği gözlemlenmiştir (Chou ve Hsiao, 2000). İnternetin amacına uygun olmayan kullanımı, bireylerde bağımlılık düzeyine varabilen sorunlar ortaya çıkarmakta ve toplumsal yaşamdan uzaklaşmalarına neden olabilmektedir (Morahan Martin ve Schumacher, 2000).

2.3. Sosyal Medya Kavramı

Sosyal medyanın özellikleri ve kullanım şekilleri üzerine farklı tanımlar ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Baruh ve Yüksel, sosyal medyayı birbirinden bağımsız gelişen ve kullanıcıların kendi içeriklerini yansıtarak başkalarıyla paylaşabilmelerine imkân tanıyan çevrim içi uygulamaları sosyal medya olarak nitelendirmektedir (Baruh ve Yüksel, 2009). Boyd ve Ellison (2007), kişilerin belirli bir sistemde açık veya yarı açık bir profil oluşturarak diğer kullanıcılarla bağlantı kurmasına ve bu kullanıcıların ziyaretlerini takip etmesine olanak veren web platformları olarak tanımlamaktadır (Boyd ve Ellison, 2007).

Kullanıcılar, bu platformlar sayesinde kendi aralarında iletişim kurabilmekte, pek çok bağlantı geliştirebilmekte ve fikir ile deneyimlerini küresel ölçekte paylaşabilmektedir (Yağmurlu, 2011; Weeks ve Holbert, 2013).

Ayrıca, sosyal medyanın popülerliğinde kullanıcıya göre özelleştirme potansiyelinin önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Profillerini kişiselleştiren kullanıcılar, beğeni veya yorum yoluyla diğer insanlarla etkileşim kurarak geniş sosyal ağlar oluşturabilmektedir (Bat ve Vural, 2010; Hazar, 2011). Bu gelişimle birlikte kullanıcıların kimlik bilgilerini duyurabileceği, sosyalleşebileceği ve iletişim kurabileceği pek çok türde sosyal medya platformu doğmuştur (Eldeniz, 2010).

Sosyal medya kullanımının özellikle gençler arasında dikkate değer bir artış gösterdiği belirtilmektedir. Ergenlerle yürütülen bazı araştırmalar, gençlerin büyük bir çoğunluğunun sosyal medya kullandığını ve günde ortalama 5 saatten fazla çevrim içi zaman geçirdiklerini ortaya koymaktadır (Güleç vd., 2009; Abi-Jaoude vd., 2020).

2.3.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi

Sosyal medya uygulamalarının temeli, 1997'de faaliyete başlayan Six Degrees ile atılmıştır. Kullanıcıların profiller oluşturmasına ve arkadaş listeleri yapmasına olanak tanıyan bu platform, sosyal paylaşım ağlarının ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Boyd ve Ellison, 2007; Borders, 2009). 1998 yılında Google'ın faaliyete geçmesi, internetin daha geniş bir kitle tarafından kullanılmasını sağlamıştır (Taş, 2011; Tektaş, 2014).

2004-2005 yıllarında Flickr ve YouTube, kullanıcıların görsel ve video içeriklerini paylaşabileceği platformlar olarak ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde Facebook'un 2004'te kurulması, sosyal medya ekosisteminde dönüm noktası olmuştur (Boyd ve Ellison, 2007; Borders, 2009). 2006-2007 yıllarında Twitter, kısa ve öz mesajlaşma formatı sunarak sosyal medya dinamiklerini değiştirmiştir. Aynı zamanda, bu yıllarda sosyal medya kullanımı hızla yaygınlaşmıştır (Boyd ve Ellison, 2007; Borders, 2009).

2009 yılında WhatsApp ve Foursquare, 2010 yılında Instagram, 2011 yılında ise Snapchat kullanıcıların hayatına girmiştir. Bu platformların her biri, kullanıcıların içerik paylaşımı ve iletişim kurma yöntemlerini yeniden şekillendirmiştir (Taş, 2011; Tektaş, 2014). Böylelikle, sosyal medya 1997'den günümüze kadar hızla gelişerek, günümüz dijital iletişim ortamının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

2.3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri

Sosyal medyanın en önemli yönlerinden biri, kullanıcıların karşılıklı etkileşim kurabilmeleridir. Hikâye paylaşma özelliği gibi yenilikçi işlevler sayesinde kullanıcılar, 24 saat boyunca erişilebilir olan fotoğraflarını veya kısa videolarını paylaşabilmektedir. Bu durum, kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerin sürekli bir etkileşim döngüsüne yol açtığını göstermektedir (Büyüksener, 2009; Poytner, 2012; Çaycı, 2023).

Sosyal medya platformları, kullanıcıların yayıncıdan bağımsız bir şekilde kişiselleştirilebilir profiller oluşturabilmeleri, zaman ve mekân sınırlılığından bağımsız olarak içerik üretebilmeleri ve paylaşabilmeleri ile kullanıcılar arası etkileşimi mümkün kılan yapısıyla, sanal topluluklara özgü dinamikler barındırmakta ve bu yönleriyle geleneksel web sitelerinden ayrılmaktadır (Erkul, 2009; Kuss ve Griffiths, 2011; Carr ve Hayes, 2015).

Sonuç olarak, sosyal medya; internet altyapılı bir sistem olarak insanların birbirleriyle fotoğraf, video gibi içerikleri paylaşmasına, bilgi alışverişinde bulunmasına ve karşılıklı etkileşime girmesine imkân tanıyan kanalların bütünüdür ifade etmektedir (Boyd ve Ellison, 2007). Hem sözlü hem de görsel etkileşimi desteklemesi, çift yönlü ve eş zamanlı iletişim imkânı sunması ve kullanıcıların

kendi içeriklerini diledikleri gibi düzenleyebilmesi, sosyal medyanın günümüzdeki geniş etki alanını açıklamaktadır.

2.3.3.Sosyal Medya Ortam ve Araçları

Mayfield, sosyal medya araçlarını yedi kategoriye ayırmaktadır. Bunlar: Sosyal Ağlar (Facebook, Myspace, Friendster Vb.), Bloglar, Wikiler (Wikipedia), Podcast, Forumlar, İçerik Toplulukları (Youtube, İstagram, Flickr), Microbloglar (Twitter, Tumblr) şeklindedir (Mayfield, 2008). Platformlar sunduğu işlevlere ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Aşağıda, literatürde öne çıkan sınıflandırmalar birleştirilerek bir çerçeve oluşturulmuştur.

Sosyal Ağlar: Kullanıcıların açık veya yarı açık profiller oluşturduğu, arkadaş listeleri oluşturabildiği ve bu listeler üzerinden etkileşim kurabildiği platformlardır. Örnekler arasında Facebook, Myspace, Friendster ve Bebo yer almaktadır (Boyd ve Ellison, 2007; Akar, 2010).

Bloglar: Teknik bilgi gerektirmeden kullanıcıların kişisel içerikler oluşturmasına olanak sağlayan ve genellikle bir günlük formatında çalışan platformlardır. Blogger ve Wordpress, bu kategoriye örnek gösterilebilir (Zhang ve Han, 2007).

Wikiler: Kullanıcıların birlikte içerik oluşturduğu, düzenlediği ve geliştirdiği işbirlikçi projelerdir. Wikipedia, bu kategorinin en bilinen örneğidir. Wikiler, genellikle bilgi paylaşımı ve ortak projeler için tercih edilmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010).

İçerik Toplulukları: Kullanıcıların video, fotoğraf ve diğer medya içeriklerini paylaştığı platformlardır. YouTube, İstagram, Flickr ve SlideShare, içerik topluluklarına örnek olarak verilebilir. Bu platformlar, kullanıcıların medya içeriklerini geniş kitlelere ulaştırmasına olanak tanır (Mayfield, 2008; Kaplan ve Haenlein, 2010).

Podcast ve Medya Paylaşım Siteleri: Podcast'ler, internet üzerinden indirilebilen ve dijital formatta sunulan sesli veya görsel içeriklerdir. Medya paylaşım siteleri arasında YouTube ve Flickr gibi platformlar yer almaktadır. Bu araçlar, eğlence ve eğitim amaçlı içeriklerin paylaşımı için kullanılmaktadır (Deperlioglu ve Köse, 2010).

Sanal Dünyalar: Kullanıcıların  c boyutlu avatarlar aracılığıyla etkileşim kurabildiği ve içerik oluşturabildiği platformlardır. Second Life, bu kategoride en bilinen örnektir. Sanal oyun dünyaları, World of Warcraft gibi oyunları da içermektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010; Akar, 2010).

We Are Social and HootSuite (2024) verilerine göre, Türkiye'de 16-64 yaş arası internet kullanıcılarının sosyal medya platformlarını kullanım oranları sırasıyla Őyledir: Instagram (%91.8), WhatsApp (%91.2), Facebook (%71.0), X (Twitter) (%69.1), Telegram (%51.9), TikTok (%47.6), Facebook Messenger (%47.0), Pinterest (%38.8), Snapchat (%31.6) ve LinkedIn (%26.1).

Aşağıda günümüzde en yaygın kullanılan sosyal medya türleri sınıflandırılmıştır:

2.3.3.1. Instagram

Instagram, 2010 yılında Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulan, fotoğraf ve video paylaşımına olanak tanıyan bir sosyal medya platformudur (Frommer, 2010). Kurulduğu ilk yıllarda sadece fotoğraf paylaşımı üzerine odaklanmış olsa da zamanla canlı yayın (Live), hik yeler (Stories), mesajlaşma gibi özelliklerle kullanıcı deneyimini çeşitlendirmiştir (Eraslan, 2016).

Instagram, kullanıcıların görsel içeriklerini dijital filtreleme, parlaklık ayarları, renk düzenleme ve efektlerle zenginleştirmesine olanak tanır. Hashtag (#) kullanımıyla içerikler daha geniş kitlelere ulaşırken, gönderilere yapılan beğeni ve yorumlar kullanıcı etkileşimini artırmaktadır ( zdi, 2014).

Platform, bireyler için duygularını ve deneyimlerini görseller aracılığıyla ifade edebilecekleri yaratıcı bir alan sunar. Paylaşımlar yoluyla kendilerini görünür kılmak ve geniş kitlelere ulaşmak mümkün hale gelirken, gönderi paylaşımı ve yorum yapma gibi etkileşim yöntemleri, bireylerin arkadaşlarıyla bağlarını güçlendirmelerine olanak tanır (Handayani, 2016).

2.3.3.2. WhatsApp

WhatsApp, 2009 yılında Brian Acton ve Jan Koum tarafından geliştirilen, metin mesajları, videolar, dosyalar ve sesli mesajlar göndermeye olanak tanıyan bir çapraz platform mesajlaşma uygulamasıdır (Cotton, 2013). Akıllı telefonlar için

oluşturulan bu uygulama, yazılı iletişim imkânının yanında, sesli ve görüntülü arama, fotoğraf ve video paylaşımı gibi özellikler sunarak kullanıcı deneyimini sürekli olarak geliştirmiştir (Eraslan, 2016).

WhatsApp, bireyler arası iletişimin yanı sıra grup sohbetlerine de olanak tanımaktadır. Kullanıcılar, gruplar oluşturarak ve bu gruplara istedikleri kişileri dahil ederek toplu bir şekilde mesajlaşabilir. Bu özellikler, uygulamanın dünya çapında yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlamış ve WhatsApp, yaklaşık bir milyar kullanıcıya ulaşarak en popüler mesajlaşma uygulamalarından biri haline gelmiştir (Cotton, 2013).

2.3.3.3. Facebook

Facebook, 2004 yılında Mark Zuckerberg ve arkadaşları tarafından Harvard Üniversitesi'nde geliştirilen, kısa sürede üniversitelerden başlayarak dünya çapında popülerleşen bir sosyal medya platformudur (Boyd ve Ellison, 2007). Kullanıcıların iletişim kurmasına, ortak ilgi alanlarına sahip bireylerle bir araya gelmesine ve çeşitli sosyal etkileşimlerde bulunmasına olanak tanıyan bir sosyal ağ olarak tanımlanmaktadır (Gülbahar vd., 2010).

Facebook, kullanıcılarına çeşitli etkileşim araçları sunarak geniş bir kullanım alanı sağlamaktadır. Kullanıcılar, platform üzerinde kişisel bilgilerini içeren bir profil oluşturarak arkadaş listesi oluşturabilir, bu kişilerle sohbet edebilir, fotoğraf ve video paylaşabilir, içeriklere yorum yapabilir ve beğenilerde bulunabilir (Ellison vd., 2007). Ayrıca, grup ve etkinlik oluşturma, oyun oynama ve belirli ilgi alanlarına yönelik gruplara katılma gibi özellikler, platformun sosyal bağları güçlendirmesine olanak tanır (Golder vd., 2007).

2.3.3.4. Twitter

Twitter, 2006 yılında Jack Dorsey, Evan Williams ve Biz Stone tarafından geliştirilen, kullanıcıların kısa mesajlar (tweet) paylaşabildiği ve diğer kullanıcıları takip edebildiği bir mikroblog platformudur (O'Reilly ve Milstein, 2011). İlk başlarda "Ne yapıyorsun?" sorusuna cevap vermek amacıyla oluşturulan bu platform, zamanla kullanıcıların fikirlerini, duygularını ve anlık durumlarını paylaşabilecekleri bir sosyal iletişim aracı haline gelmiştir (Odabaşı vd., 2012).

Twitter, 280 karakterle sınırlandırılmış kısa mesajlar paylaşma özelliğiyle, kullanıcıların durum güncellemeleri yapmalarına, bağlantı linkleri paylaşmalarına ve gündemdeki olayları takip etmelerine olanak sağlar (Ponter, 2012). "Tweet" adı verilen bu mesajlar, tarih sırasına göre kaydedilir ve dünya çapında sürekli güncellenen bilgi akışının bir parçası olarak işlev görür. Platformun "anlık mesajlaşma" özelliği, kullanıcıların gündemi yakından takip etmesine ve katkıda bulunmasına olanak tanır (Kwak vd., 2010).

2.3.3.5. TikTok

2016 yılında Çin'de geliştirilen ve kısa video içeriklerinin paylaşılması ve oluşturulması amacıyla kullanıma sunulan TikTok platformunda kullanıcılar, diğer kullanıcıların oluşturduğu içerikleri yalnızca pasif olarak izleyebilecekleri gibi, aynı zamanda etkileşim kurmak veya kendi içeriklerini oluşturmak şeklinde aktif bir kullanım da gerçekleştirebilmektedirler. (Montag vd., 2021). Kullanıcı sayısı, her geçen gün radikal bir şekilde artış göstermekte ve bu durum Türkiye için de geçerli bir eğilim sergilemektedir.

TikTok kullanıcılarının büyük bir kısmını Z kuşağı olarak ifade edilen yaş grubu oluşturmaktadır (Tam, 2022). Bu platform genellikle eğlence, iletişim, organize olma ve benlik yaratımı gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır (Atalay ve Tamkoç, 2022).

TikTok'da kullanıcılar, 15 ila 60 saniye arasında değişen kısa video içerikleri üretebilir ve paylaşabilir. Bu içerikler genellikle dublaja dayalı olup, sürekli ekran kaydırma mantığıyla kullanıcıların çok sayıda içerik ve profille karşılaşmasına olanak tanımaktadır (Kızılkaya, 2022).

2.3.3.6. YouTube

YouTube, 2005 yılında Chad Hurley, Steve Chen ve Jawed Karim tarafından kurulan bir video paylaşım platformudur (Nakilcioğlu, 2007).

Kullanıcıların video yüklemesine, izlenmesine, yorum yapmasına ve videoları diğer sosyal medya araçlarında paylaşmasına olanak tanıyan bu platform, hızla popülerleşmiştir. 2006 yılında Google tarafından satın alınmasıyla birlikte

YouTube'un tanınırlığı ve kullanıcı sayısı önemli ölçüde artmıştır (Karademir ve Alper, 2011).

YouTube, kullanıcıların kendi özel profillerini oluşturmasına ve diğer kullanıcıları takip etmesine olanak tanır. Kullanıcılar, beğendikleri videoları listeleyebilir, yorum yapabilir ve videoları sosyal medya platformlarında paylaşabilir. Bu özellikler, bireylerin ilgi alanlarına göre içerikler oluşturmasını ve paylaşmasını kolaylaştırmaktadır (Onat, 2009).

2.3.4. Sosyal Medya Kullanım Amaçları

Teknolojinin ilerlemesi ve kişisel gereksinimlerin değişmesi, internet kullanım amaçlarında da çeşitliliğe neden olmaktadır. Yaşa bağlı olarak internet kullanım alışkanlıkları önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir (Başerer, 2014). Sosyal medya, her yaş grubunun kullanım amacına göre ayrı bir anlam taşımakta; bazı bireyler sosyal medya yoluyla yalnızlıklarını gidermek isterken, bazıları ise bu platformları kullandıkça yalnızlaştıklarını hissetmektedir (Aksoy, 2020).

We Are Social and HootSuite, 2024 raporuna göre, Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarının %53,0'ı aile ve arkadaşlar ile iletişimde kalma, %52,7'si haber hikayelerini okumak %47,3'ü ise boş zamanlarını değerlendirmek gibi amaçlarla sosyal medyayı kullanmaktadır (We Are Social and HootSuite, 2024).

Sosyal medya platformları, ilk başta kişilerin birbiriyle etkileşime girme ve iletişim kurma ihtiyacına cevap vermek üzere ortaya çıkmıştır (Çizmecici ve Ümit, 2022). Sosyal medyanın en yaygın kullanım amaçlarından biri, iletişim ve etkileşim sağlamaktır.

Sosyal medya kullanım amaçları üzerine yapılan araştırmalar, insanların bu platformları genellikle arkadaşlarıyla iletişim kurmak, rahatlamak, günün stresinden uzaklaşmak ve eğlenmek için tercih ettiğini göstermektedir (Bostancı, 2010; Haase and Young, 2010). Ayrıca oyun oynama, video izleme, müzik dinleme, sosyal kaçış ve eğlenceli içerikler takip etme amacıyla da kullandıkları belirtilmiştir (Çelik, 2024; Doğan, 2021).

Sosyal medyanın bilgi edinme işlevinin yanı sıra kullanıcıların eğitim, kültür ve hobi alanlarında da çeşitli paylaşımlar aracılığıyla kendini geliştirme olanakları sunmaktadır (Çalışkan ve Mencik; 2015). LinkedIn gibi iş dünyasına yönelik platformlarda ise kullanıcıların profesyonel ve akademik amaçlarla etkileşimde bulunduğu gözlenmektedir (Bakırtaş ve Turgu 2021).

Kendini ifade etme ve sunum ihtiyacı, sosyal medya kullanımının en belirgin amaçlarından biridir (Koca ve Öcal 2024). Özellikle ergen ve genç yetişkinlerin, toplumsal görünürlüklerini ve özgünlüklerini sergilemek, popüler olmak için sosyal medyayı yoğun biçimde kullandığı vurgulanmıştır (Kaygusuz, 2013; Koca ve Öcal, 2024).

Ergenler ve genç yetişkinler arasında, sosyal medyanın bir tür "kaçış" aracı olarak da kullanıldığı görülmektedir (Canoğulları ve Güçray, 2014). Duygusal dalgalanmalar, kimlik arayışı ve sosyalleşme ihtiyacı içinde olan bireyler, bu platformlar üzerinden gündelik sorunlarından uzaklaşmayı, rahatlamayı ve anonim olarak kendini ifade edebilmeyi tercih etmektedir (Odacı ve Çikrıkçı, 2017). Bu yaklaşım, sosyal medyanın bireylerin psikolojik ihtiyaçlarına da hitap ettiğini göstermektedir.

2.3.5. Sosyal Medyanın Bireysel ve Toplumsal Etkileri

2.3.5.1. Sosyal Medyanın Bireysel Etkileri

Sosyal ağ siteleri, pek çok farklı boyutu ile birlikte hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Günümüzde bu platformların özellikle “dijital yerliler” olarak adlandırılan ve sosyal medyayı hızla benimseyen gençler üzerindeki etkileri giderek daha fazla tartışılmaktadır (Çömlekçi ve Başol, 2019).

Ergenler, sosyal ağlarda fiziksel görünüş veya ifade kaygısının olmaması nedeniyle “ideal benlik” sunumuna odaklanarak gerçek benliklerini geri planda bırakabilmektedir (Ceyhan, 2010). Ayrıca sosyal medyanın içe kapanık ve kendini yalnız hisseden bireyler için ise özgüveni güçlendirecek bir ortam işlevi gördüğü vurgulanmaktadır (Hazar, 2011). Ancak bu durumun aşırılığa kaçması, zaman zaman beklenmedik sert veya saldırgan tutumları da beraberinde getirebilir.

Kross vd., sosyal medyada sıkça başarı veya mutluluk içeren paylaşımların görülmesinin, kullanıcıların kendilerini başarısız veya geri planda kalmış hissetmelerine yol açabileceğini ortaya koymaktadır (Kross vd., 2013). Özellikle gençler, çevrimiçi ortamda gördükleri “kusursuz” hayatlar yüzünden kendi yaşamlarından memnun olmayabilir.

Sosyal medyanın gençler üzerinde olumsuz etkilerinden bir diğeri ise kişilerarası iletişimi azaltmasıdır (Özdemir, 2014). Sosyal medya bağımlılığı ve aleksitimi arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır (İlter ve Ovayolu, 2022). Diğer yandan sosyal medya platformları, gençlerin arkadaşları ve aileleriyle etkileşimde bulunmalarına, yeni kişilerle tanışmalarına ve düşüncelerini paylaşmalarına imkan tanıyan çeşitli çevrimiçi aktiviteleri gerçekleştirmelerine olanak sağlar (Ito vd., 2008; O’Keeffe ve Clarke-Pearson, 2011).

Araştırmalar, sosyal medya kullanımının zihinsel sağlıkla olan karmaşık ilişkisini gün yüzüne çıkarmakta ve sosyal medya kullanımının psikolojik sorunlarla anlamlı bir bağlantısı olduğunu göstermektedir (Keles vd.,2020). Günde ortalama 40 dakika Facebook kullanan ve 296 arkadaşına sahip olan gençlerde, şüphe ve kıskançlık duygularının artış gösterdiği belirtilmektedir (Muisse vd., 2009).

Dikkat çekici bir diğeri unsur ise sosyal medyanın dopamin hormonunu tetikleyerek bağımlılığa yol açma potansiyelidir (Sayar ve Yalaz, 2019). Hazzın kısmi tatmini, her bildirim veya beğeniyle kısa süreli mutluluk hissi yaratarak kullanıcıyı tekrar etkileşime çekmektedir. Buna eşlik eden FOMO (Fear of Missing Out) yani “gelişmeleri kaçırma korkusu” da özellikle düşük özsaygıya sahip kişilerde daha sık gözlenmektedir (Beyens vd., 2016; Buglass vd., 2017).

Sosyal medyanın aşırı kullanımının depresyon, anksiyete, beden imgesi bozuklukları, yeme tutumlarındaki sorunlar ,uyku bozuklukları, el, boyun, sırt ve göz ağrıları gibi rahatsızlıklara sebep olabileceği ifade edilmektedir (Çam ve İşbulan, 2012; Frost ve Rickwood, 2017).

2.3.5.2. Sosyal Medyanın Toplumsal Etkileri

Sosyal medyanın yalnızca bireylerin psikolojik ve sosyal yönlerini etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapı, kültür ve değerler üzerinde de etkilidir.

Karagülle ve Çaycı'nın belirttiği üzere, sosyal medya zaman ve mekân sınırlarını aşarak yeni bir iletişim modeli sunmuş, kullanıcıların sanal ortamlarda hızlıca etkileşime geçebileceği bir zemin oluşturmuştur (Karagülle ve Çaycı, 2014). Özellikle toplumsal kriz dönemlerinde, bilgi paylaşımının hızlanması, benzer düşünce veya duyguya sahip kullanıcıların örgütlenmesi ve birbirlerini desteklemesi ya da kışkırtması, sosyal medyanın toplumsal etkisinin belirgin örneklerindedir (Tutgun Ünal, 2015).

Ayrıca sahte hesaplar üzerinden hakaret, dolandırıcılık, siber zorbalık, taciz veya şantaj gibi davranışlarda bulunulması, sosyal medyanın güvenlik ve etik boyutunu da gündeme getirmektedir (Akram ve Kumar, 2017).

Sosyal medyanın küreselleşmeye katkısı, farklı toplumlarda yaşayan insanların birbirlerini tanmasına, iletişim kurmasına ve ilgi alanlarının giderek birbirine benzemesine yol açmaktadır (Uluç ve Yarıcı, 2017). Farklı ülkelerden kullanıcılar, modadan yeme içme alışkanlıklarına kadar çeşitli konularda birbirlerinden etkilenmekte ve böylece kültürel etkileşim hızlanmaktadır.

Kullanıcılar, tanıdıkları veya güvendikleri toplumsal ağları çevrimiçi ortama da taşıyarak kendi sanal topluluklarını inşa etmektedir. Ancak bu durum, paylaşımların beğeni ve yorum üzerinden ölçüldüğü yeni bir “sosyal statü” anlayışı oluşturabilmektedir (Aslan, 2011).

Bu doğrultuda, sosyal medyanın çok boyutlu niteliği dikkate alınmalı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yaratabileceği olumlu ve olumsuz sonuçlar kapsamlı şekilde değerlendirilmelidir.

2.3.6. Sosyal Medya Kullanımı ile İlgili Araştırmalar

Bu kısımda, son yıllarda sosyal medya kullanımının bireylerin tutumları üzerindeki etkilerini araştıran yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelenmiştir. Çalışmalarda, sosyal medya kullanımının psikolojik, sosyal ve davranışsal sonuçları üzerine odaklanılmış ve farklı yaş grupları ile topluluklar üzerinde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bölüm yurtiçinde yapılan çalışmalar ve yurtdışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır.

2.3.6.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Güney'in çalışmasında, sosyal medya kullanımının çocuklar üzerindeki olası etkileri çok yönlü olarak ele alınmıştır. Çalışmada sosyal medyanın, çocukların yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişimine katkıda bulunabileceği vurgulanmıştır. Ancak bu katkıların yanı sıra, sosyal medya kullanımının kontrolsüz ve aşırı bir seviyeye ulaşması durumunda, çocukların gerçek yaşamla bağlantılarının zayıflayabileceği, bu durumun da bireysel ve toplumsal sorunlara yol açabileceği belirtilmiştir (Güney, 2020)

ömleki ve Başol'un araştırması, gençlerin sosyal medya kullanım motivasyonlarını ve bağımlılık düzeylerini detaylı bir şekilde ele almıştır. Çalışmada, üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı öncelikli olarak eğlence, iletişim kurma ve gündemi takip etme amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Kişisel sunum, bilgi paylaşımı ve yeni insanlarla tanışma gibi faktörlerin ise kullanım motivasyonunda daha az etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, sosyal medyayı özellikle eğlence ve boş zaman değerlendirme amacıyla kullanan bireylerin bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (ömleki ve Başol, 2019).

Cuma, İstanbul'da ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yürüttüğu çalışmada, sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin psikolojik ve sosyal durumları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almıştır. Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı, ruhsal sorunlar ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, sosyal medya bağımlılığı ile sosyal beceri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki, sosyal medya bağımlılığı ile ruhsal sorunlar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu bulmuştur. Ayrıca, ruhsal sorunlar ile sosyal beceri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Cuma, 2020).

Bilgin sosyal medya bağımlılığı ile psikolojik bozukluklar arasındaki ilişkiyi ele aldığı araştırmasında sosyal medya kullanımının fobik anksiyete, psikotizm, paranoid düşünceler ve öfke gibi çeşitli psikolojik sorunlarla bağlantılı olduğunu belirtmiştir (Bilgin, 2018).

Doğan, lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, sosyal medya kullanımının öğrencilerin mutluluk, psikolojik iyilik hali ve yaşam doyumunu olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, sosyal medyanın gençlerin yaşam kalitesini artırma potansiyelini vurgulamaktadır (Doğan, 2016).

2.3.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Twenge ve Martin, dijital medya kullanımında cinsiyetler arasındaki farklılıkları incelemiş ve kızların ağırlıklı olarak mesajlaşma ve sosyal medya platformlarında zaman geçirdiğini, erkeklerin ise oyunlara daha fazla vakit ayırdığını ortaya koymuştur. Çalışmada, yoğun dijital medya kullanımının her iki cinsiyet için de ruh sağlığı sorunlarıyla ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Twenge ve Martin, 2020).

Longstreet ve Brooks, İnternet ve sosyal medya bağımlılığı ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada, yaşam doyumunun düşük olmasının internet ve sosyal medya bağımlılığıyla pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yaşam doyumunun artırılmasının, internet ve sosyal medya bağımlılığını azaltmada önemli bir faktör olabileceğini öne sürmüşlerdir (Longstreet ve Brooks, 2017).

Hoge vd., çalışmasında, dijital teknolojilerin çocukların duygusal refahı üzerindeki etkisine, özellikle korku, kaygı ve depresyon bağlamında dikkat çekilmiştir. Araştırma, bu konudaki acil endişelerin önemini vurgulamaktadır. İlk çalışmalar, geleneksel medyanın uyku bozuklukları ile olan ilişkisini incelerken, güncel araştırmalar özellikle sosyal medyanın kaygı ve depresyon üzerindeki etkilerini araştırmaya odaklanmıştır (Hoge vd., 2017).

Tsitsika vd., Avrupa'nın altı ülkesinde gerçekleştirdikleri araştırmada, günlük iki saatten fazla sosyal medya kullanımının korku, sosyal geri çekilme, akademik başarıda düşüş ve somatik şikayetlerle ilişkili olduğunu göstermiştir (Tsitsika vd., 2014).

Herring ve Kapidsic, 13-19 yaş grubundaki gençlerle yaptıkları araştırmada, sosyal medya platformlarında kız ve erkeklerin profil görünürlük tercihlerini incelemiştir. Çalışma, kızların genellikle profillerinin görünürlüğünü sınırlandırmayı tercih ettiğini, buna karşılık erkeklerin ise profillerinin herkes tarafından görüntülenmesine daha açık olduğunu ortaya koymuştur (Herring ve Kapidsic, 2015).

2.3.7. Sosyal Medya Kullanımı ve Ergenlik Dönemi

Günümüzde sosyal medya, bireylerin toplumsal normlara uyum gösterme ve kendilerini ifade etme süreçlerinde önemli bir araç haline gelmiştir. Ergenlik dönemi, bireyin kimlik oluşturma ve sosyal çevreyle ilişkilerini şekillendirme süreci olarak tanımlandığından, sosyal medya bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır (Kılıççı, 2000).

Sosyal medya ergenler için özgür ve denetimsiz bir ortam sunarak çekici hale gelmiştir (Can ve Yıldız, 2024). Ancak bu özgürlük, beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Zira internet ve sosyal medya bağımlılığı en çok gençleri tehdit etmektedir (Echeburua ve Corral, 2010).

Lenhart'ın çalışması gençlerin en az %92'sinin sosyal medyada aktif olduğunu ve 13-17 yaş grubundaki bireylerin bu platformları yoğun bir şekilde kullandığını göstermektedir. Bu veriler, sosyal medyanın gençler üzerindeki etkilerini incelemenin önemini artırmaktadır (Lenhart, 2015).

Bu platformların yaygınlaşmasıyla birlikte, ergenlerin mizah anlayışları, yaratıcılık becerileri, kendini ifade etme yetileri ve kimlik gelişimi gibi alanlarda olumlu katkılar sağladığı; buna ek olarak sosyal becerilerini geliştirmelerine, akranlarıyla olumlu ilişkiler kurmalarına ve bir gruba ait olma duygusunu deneyimlemelerine olanak tanıdığı belirtilmiştir (Sistek-Chandler, 2012; Çalışır, 2015; Nesi, 2020). Ayrıca, sosyal medya aracılığıyla gençler, arkadaşlarıyla iletişimlerini sürdürebilmekte ve benzer ilgi alanlarına sahip bireylerle tanışma imkânı bulabilmektedir. Bununla birlikte, bu platformların ergenlerin aidiyet duygusunu pekiştirdiği ve sosyal destek mekanizmalarını güçlendirdiği de ifade edilmektedir (Nesi, 2020).

Bununla birlikte, sosyal medya kullanımı iki ucu keskin bir bıçak gibi değerlendirilmekte ve aşırı kullanımın çeşitli sorunlara yol açabileceği vurgulanmaktadır. Ergenlerde sosyal medya kullanımının bağımlılık, kaygı, depresyon, aleksitimi, empati eksikliği, uyku bozuklukları ve öfke problemleri gibi psikolojik ve davranışsal sorunlarla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Keles vd., 2020).

Sosyal medya kullanım yaşının giderek düşmesi, ergenlerin dijital medyada oluşturdukları sanal ilişkileri, gerçek kişilerle kurdukları ilişkilerin önüne geçirdiğini göstermektedir (Akçay Bekiroğlu ve Şahin, 2022). Sanal ortamda tüm sınırlılıkların ötesinde farklı bir alan sunulmaktadır. Fiziksel dünyanın sınırlarının ötesinde yeni bir evren yaratan sosyal medya, zaman, hız ve mekan gibi kavramlarda farklılık göstermektedir. Böylelikle kişi bu akışa çekilmekte ve onu sürekli aktif tutan ve sınırsız bir bilgi akışına maruz bırakan bir döngüye girmektedir. (Alanka ve Cezik, 2016). Bu nedenle, bireylerde kişisel yaşamlarını ihmal etme, zihinsel endişelerin artması, kaçış davranışları, duygu durumunda değişiklikler ve sosyal etkileşimlerde azalma gibi belirtilerin yükseldiği gözlemlenmektedir (Kuss ve Griffiths, 2011).

Sosyal medyanın bireylerde değerli olma ve kendini sevme duygusunu güçlendirdiği belirtilse de sosyal medya platformlarında aktif olmanın popüler kültüre dahil olmanın önemli gereklilikleri arasında olduğu da belirtilmektedir (Alanka ve Cezik, 2016). Popüler kültür, uyum sağlamayan bireyleri dışlayıp görmezden geldiği için, kişiler genellikle toplumun çoğunluğunun sergilediği davranışları benimseme eğilimindedir (Yabancı, 2019). Ancak bu sanal ortamda, arkadaşları tarafından yeterli beğeni veya yorum alamayan ergenler, akranları tarafından yeterince beğeni almamış hissederek kendilerini değersiz hissetme eğilimindedirler.

Kişisel profillerde görünür olma şansını kazanan bireyler, karakterlerinin hangi yönünü göstereceklerine ve hangi fotoğraflarda daha güzel görüneceklerine karar vererek bu unsurları profillerinde sergileyerek narsisistik yönlerini ortaya çıkarmaktadırlar (Alanka ve Cezik, 2016; Özay, 2018). Bu aşamadan sonra, birey daha fazla beğeni almak, viral hale gelmek için takipçilerinin norm ve tutumlarına göre kendini sunmaya başlamaktadır. (Sütlüoğlu, 2015) Bu durum, özellikle ergenlerin sosyal medya üzerinden kendilerini ifade etme ve toplum tarafından kabul görme çabalarını artırmaktadır.

Sosyal medya kullanımının ergenler üzerindeki etkileri, yalnızca bireysel psikolojik değişimlerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamikleri de etkilemektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013).

2.4. Empati Kavramının Tanımı ve Fonksiyonları

Empati, başkalarının duygu ve düşüncelerini dikkate alarak onların bakış açılarına değer vermeyi sağlayan insani bir özellik şeklinde tanımlanmaktadır (Cuff vd., 2016). Empati hem kişisel içgörü hem de karşılıklı anlayış açısından hayati bir beceridir.

Empati, kişinin duygu ve düşüncelerini keşfetmesiyle başlar; bu süreç, bireyin kendi kendine sorular sorup yanıtlar araması ya da içgörü geliştirmesi gibi içsel iletişim unsurlarını içerir. Kendi duygularının farkında olması ve kendisiyle dürüst bir iletişim kurabilmesi ise, bireyin özgüven geliştirmesini, daha sağlıklı kararlar almasını ve başkalarıyla ilişkilerini olumlu yönde kurmasını sağlar (Dökmen, 2005). Bu içsel farkındalık, empati kurma sürecinin başlangıç noktasını oluştururken, bireyin kendisiyle ve başkalarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesine de olanak tanır.

Empati, insan ilişkileri ve iletişimin temel öğelerinden biri olarak görülmekte ve bireyin karşısındakini anlama potansiyelini vurgulamaktadır (Kaya ve Siyez, 2010). Bireylerin başkalarının duygusal durumlarını anlamaya çalışması, ilişkilerin daha derin ve samimi bir boyuta ulaşmasına yardımcı olur. Empati kurabilen kişiler, diğer insanlarla iyi geçinme, arkadaşlık ilişkilerini geliştirme ve paylaşımı artırma konusunda daha başarılı olurlar (Özbek, 2002). Bu nedenle, empati yalnızca bireysel bir yetenek olarak değil, aynı zamanda bireyler arası ilişkilerde ve toplumsal bağlamda önemli işlevler üstlenen bir beceri olarak değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, prososyal davranışlar ile empati arasında güçlü bir bağ olduğu; başkalarına yönelik empatik endişenin, paylaşılan veya benzer deneyimler yaşandığında arttığı gösterilmiştir (Hodges vd., 2010). Başkalarının ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını fark eden kişi, empati kurduğu ölçüde ona yardım etme eğilimindedir (Dökmen, 2005).

Ayrıca empati, bireysel ve toplumsal düzeyde saldırganlığı azaltan bir etkiye de sahiptir. Araştırmalar, empati ile saldırganlık arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermekte ve empati düzeyi düşük bireylerin zorbalık davranışına daha yatkın olduğunu ortaya koymaktadır (Loudin vd.,2003; Gini vd., 2007).

Empati kavramının çok boyutlu yapısı incelendiğinde ise , 1950’li yıllara kadar daha çok bilişsel yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. 1960’lı yıllarda, bilişsel boyutun yanı sıra duygusal yönün de ön plana çıktığı, 1970’li yıllardan itibaren ise bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutların bir arada ele alındığı dikkat çekmektedir (Dökmen, 2005).

Empatinin özellikle bilişsel ve duyuşsal olmak üzere iki temel boyutu olduğu belirtilmektedir. Bu iki boyutun, alanyazında en etkili ve yaygın biçimde kabul edildiği ifade edilmektedir (Hoffman, 1987; Blair, 2005).

Hogan, empatiyi başkalarının düşüncelerini ve duygularını anlama biçiminde tanımlayarak kavramın bilişsel boyutuna dikkat çekmiştir (Hogan, 1969). Bilişsel empati, bireyin karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlama becerisini vurgularken (Yüksel, 2004), duygusal empati diğer kişinin duygularını paylaşma ve o duyguyu hissedebilme yetisiyle ilişkilendirilir (Kaya ve Siyez, 2010). Duygusal bileşen, “onun gibi hissetmek” şeklinde özetlenebilirken, bilişsel bileşen daha çok “onun ne düşündüğünü ve yaşadığını anlamak” şeklinde tanımlanır (Dökmen, 2005; Yüksel, 2004).

2.4.1. Empati Gelişimi

Decety ve Holvoet tarafından öne sürülen model, empatinin gelişimsel bir süreç olduğunu ve nörobiyolojik temelleriyle birlikte çok boyutlu bir bakış açısına dayandığını vurgular. Bu modele göre, duygusal bulaşma, sosyal bağlanma ve ebeveyn bakımı gibi süreçler, bireyin başka bir kişinin duygusal hâlini algılama ve paylaşma becerisinin temelini oluşturur (Decety ve Holvoet, 2021).

Empati, doğuştan var olan bir kapasite olmakla birlikte, zaman içinde biyolojik, çevresel ve sosyal faktörlerin etkisiyle olgunlaşır. Bebeklikten ergenliğe uzanan bu süreçte güvenli bağlanma, empatinin gelişiminde kritik bir rol oynar (Decety ve Holvoet, 2021). Panfile ve Laible de çocuğun kendini güvende hissetmesinin ve bakıcılarına güven duymasının, başkalarının duygusal ihtiyaçlarına daha duyarlı olmasını kolaylaştırdığını ifade etmektedir (Panfile ve Laible, 2012).

Empati kapasitesi, deneyimler ve sosyal etkileşimler sayesinde giderek zenginleşir; böylelikle hem bireyler arasında hem de daha geniş sosyal gruplar düzeyinde duyarlılık artar. Decety ve Holvoet ’in modeli, empatinin çok boyutlu ve

dinamik bir yapıda geliştiğini ve bu sürecin nörobiyolojik, duygusal ve sosyal etmenlerin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koyar (Decety ve Holvoet, 2021).

Bebeklik döneminde empati, genellikle refleksif düzeyde tepkilerle kendini gösterir. Araştırmalar, bebeklerin, diğer bebeklerin ağlamasına tepki verdiklerini, ancak bu tepkinin henüz karşıdakinin duygu durumunun bilincinde olarak verildiğinin tam gösterilemediğini ortaya koymaktadır (Goleman, 2000; Hoffman, 2000). Bebek, özellikle anne ve yakın çevreden gördüğü şefkat, ilgi ve koruyucu tutumları zamanla başkalarına yansıtmayı öğrenir. Bu dönemde atılan temeller, vicdan ve merhamet gibi duyguların da oluşumuna zemin hazırlar (Salmış, 2011).

Yaklaşık 1-2 yaş civarında, bebekler karşılarındaki kişinin üzüntülü olduğunu algıladıklarında, henüz bu kişinin ihtiyaçlarının kendilerinden farklı olabileceğini tam kavrayamamaları da bazı taklit davranışlarıyla (ör. ağlayan birini görünce gözlerini silme) empatiye benzer tepkiler sergileyebilirler (Goleman, 2000).

Okul öncesi dönem, empatinin bilişsel boyutunun belirginleşmeye başladığı ancak tam olarak olgunlaşmadığı bir süreçtir. İki yaşından itibaren çocuklar, “ben ve diğerleri” ayrımını kavramaya başlar, başkalarının duygularının ve düşüncelerinin kendilerinkinden farklı olduğunu anlamaya yönelir (Ünal, 2007).

Çocukluk dönemi empatinin temel düzeydeki anlayıştan daha karmaşık sosyal ve duygusal tepkilere dönüştüğü önemli bir gelişim aşamasıdır. Yaklaşık 6-9 yaş arasında çocuklar, olayları başkalarının bakış açısından görme ve bu doğrultuda uygun tepkiler verme becerisini geliştirir. Bilişsel gelişim sayesinde, her insanın kendine özgü bir geçmişi ve kişiliği olduğunu fark etmeleri, onların empati kurmasına zemin hazırlar. (Shapiro, 2000). Sosyal etkileşimler de bu dönemde büyük önem taşır. Arkadaş grupları, akran etkileşimleri ve sınıf içi paylaşımlar, çocukların empatiyi uygulama fırsatlarını artırarak duygusal perspektif alabilmelerine yardımcı olur (Ünal, 2007). Ailenin de bu süreçte destekleyici bir rolü vardır. Anne-baba tutumlarının empatik ve anlayışlı olması, çocuğun da başkalarına karşı duyarlı olmasını pekiştirir. Ayrıca ebeveynleri gözlemleyerek onların davranışlarını model almak, çocukların empati becerilerinin gelişmesinde temel bir öğrenme biçimidir (Sayın, 2010).

Ergenlik, bireyin fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal alanlarda hızlı değişimler yaşadığı, empati becerilerinin de olgunlaşma sürecine girdiği kritik bir dönemdir (Blakemore ve Mills, 2014). Ergenler, sosyal ilişkilerini güçlendirmek ve akran gruplarına uyum sağlamak için empatiye önemli ölçüde ihtiyaç duyarlar (Baron-Cohen ve Wheelwright, 2004).

Empati düzeyi yüksek ergenler, paylaşma, yardımlaşma ve başkalarına duyarlı olma gibi olumlu sosyal davranışlarda daha başarılı olur (Mestre vd., 2009). Ayrıca, müzik veya sanat gibi etkinliklerle ilgilenen ergenlerin empati düzeyinin arttığı; benlik saygısı ve sosyal-ahlaki ilke benimseme derecesiyle empati arasında pozitif bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir (Atilla, 2007; Atlı ve Kutlu, 2012).

Aile, ergenlik döneminde de empati gelişimini biçimlendiren önemli bir unsurdur. Olumlu ebeveynlik tutumları, ergenlerin empati ve özdenetim becerilerini desteklerken (Padilla-Walker ve Christensen, 2010), akran grupları da sosyal bağlantıların güçlenmesiyle mensubu olduğu grupların fikirlerine daha tarafsız bir açıdan bakabilmeyi öğrenerek empatiyi pekiştirir (Yavuzer, 2002).

Düşünce esnekliğinin artmaya başlamasıyla birlikte ergenler, başkalarının bakış açılarını daha iyi kavrayabilir ve kendi düşüncelerine eleştirel yaklaşabilir hâle gelir (Zeytinoğlu, 1987). Bu bilişsel gelişim, empatik tepkilerin daha derin ve olgun bir biçimde ortaya çıkmasına olanak tanır (Decety, 2010).

Ergenlikte güçlenen empati becerisi, bireyin yalnızca kişisel ilişkilerinde değil, toplumsal bağlamlarda da sorumluluk almasını ve duyarlı davranmasını kolaylaştırarak, sağlıklı bir yetişkinlik dönemi için sağlam bir temel oluşturur.

2.4.2. Empati Kavramı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu kısımda, empati düzeyine ilişkin bireylerin tutumlarını ve davranışlarını inceleyen yurt içi ve yurt dışı çalışmalar değerlendirilmiştir. Çalışmalarda, empatinin psikolojik, sosyal ve bilişsel sonuçları üzerine odaklanılmış ve farklı yaş grupları ile topluluklar üzerinde elde edilen bulgular ele alınmıştır. Bölüm, yurtiçinde yapılan çalışmalar ve yurtdışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır.

2.4.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Demir ve Dilmaç tarafından yapılan araştırmada ergenlerin sahip oldukları insani değerlerin artmasıyla birlikte, kişilerarası problem çözme becerilerinin ve empatik eğilimlerinin arttığını bulmuştur. Bu alışma, empati ve değerler eğitiminin sosyal ilişkiler üzerindeki olumlu etkisini vurgulamaktadır (Demir ve Dilmaç, 2019).

Deniz ve Uzun, ergenlerin yalnızlık düzeyleri arttıça empatik eğilimlerinin azaldığını, duygusal özerklik düzeyleri arttıça empatik eğilimlerinin arttığını göstermiştir. Bu alışma, yalnızlık ve empati arasındaki ilişkiyi inceleyerek sosyal medya bağlamında ele alınabilecek önemli bir perspektif sunmaktadır (Deniz ve Uzun, 2019).

Palavan ve Gemalmaz, lise öğrencilerinin iletişim becerileri ile temel empati düzeyleri arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde, iletişim becerileri ile aile içi iletişimleri ile düşük düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Palavan ve Gemalmaz, 2022).

Günay Molu vd., tarafından yapılan çalışmada, drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri, öz-yeterlik ve empatik eğilim düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada, eğitimin öğrencilerin öz-yeterlik düzeylerinde artış sağladığı, özellikle davranışı tamamlama ve engellerle mücadele alt boyutlarında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Ancak, empatik eğilim ve iletişim becerileri üzerinde anlamlı bir değişim görölmemiştir. Çalışma, bu tür eğitimlerin daha küçük gruplarla, uzun süreli ve öğrencilerin yönetime alişmasına olanak sağlayacak şekilde planlanmasının etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Hemşirelik eğitimlerinde, drama temelli yöntemlerin klinik uygulamalarla entegre edilmesi ve öğrencilerin aktif rol alacağı eğitim yaklaşımlarının kullanılmasının öğrenci performansını artırabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Günay Molu vd., 2019).

Arslan, sosyoloji öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada sosyoloji öğrencilerine bir derslik için kendilerini görme engelli birinin yerine koymalarını ve onlar gibi davranmalarını istedi. Çalışmanın sonunda kadınların erkeklerden daha iyi empati seviyesine sahip olduğunu görmüştür. Ayrıca ekonomik seviyesi iyi olan kişilerin ekonomik seviyesi düşük olan kişilerden daha iyi bir empati düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir (Arslan, 2016).

2.4.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Strayer ve Roberts tarafından yapılan araştırmada, çocukların empati düzeyleri ile duygusal faktörler arasında güçlü bir ilişki olduğu ve bu durumun sosyal davranışların öngörülmesinde önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada, çocuğun yaşı ve ebeveynlik özelliklerinin yanı sıra empati, duygusal ifade, teşvik ve sıcaklık unsurlarının hep birlikte çocuğun duygusal empati gelişiminde belirgin etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular, ebeveyn ile çocuğun empati gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Strayer ve Roberts, 2004).

Padilla-Walker ve Christensen tarafından yapılan araştırma, olumlu ebeveynlik davranışlarının ergenlerde empati düzeyini artırdığını ve bunun olumlu sosyal davranışlarla ilişkisinin olduğunu ortaya koyarak algılanan ebeveyn tutumları ile empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Ek olarak, proaktif ebeveynlik stratejilerinin sadece erken çocukluk döneminde değil, ergenlik sürecinde de kritik rol oynadığı, çoklu stratejilerin ebeveyn inanç ve değerlerini çocuğa etkili biçimde aktarmada ve istenmeyen davranışları önlemede önemli olduğu belirtilmiştir. Bu bulgular, ebeveynlik stil ve uygulamalarının yanı sıra reaktif ve proaktif yaklaşımların net bir biçimde ayrıştırılması gerektiğini vurgularken, ergenlik dönemindeki ebeveynliğin hem çocuğun davranışları hem de ebeveynin kültürel ve demografik özellikleriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Padilla-Walker ve Christensen, 2011).

Endresen ve Olweus, Loudin vd., Jolliffe ve Farrington tarafından yapılan çalışmalarda, empati düzeyinin saldırgan ve antisosyal davranışların azalmasında önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu araştırmalar, empati ile saldırganlık ve zorbalık arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, empati düzeyinin artmasının bireylerin sosyal ilişkilerindeki olumsuz davranışları azaltabileceğini ve empati eğitiminin zorbalık gibi istenmeyen davranışların önlenmesinde etkili bir araç olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır (Endresen ve Olweus, 2001; Loudin vd., 2003; Jolliffe ve Farrington 2004).

Gini vd., tarafından yapılan araştırma, empati düzeyi düşük bireylerin zorbalık davranışlarına daha yatkın olduğunu ve empati eksikliğinin olumsuz sosyal

davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Erkek ergenlerde düşük empati düzeyinin zorbalığı artırdığı, yüksek empati düzeyinin ise kurbanı savunma davranışını teşvik ettiği bulunmuştur. Kızlarda ise modelin aynı şekilde işlememesi, kızların dolaylı zorbalık davranışlarına daha fazla yönelmesi ve ölçüm araçlarının bu tür davranışları yeterince kapsayamamasıyla açıklanmıştır. Araştırmada, empatiyi artırmaya yönelik programların zorbalıkla mücadelede ve yardımseverliği desteklemede etkili olabileceği, ancak tek başına empati artışının yeterli olmayabileceği sonucuna varılmıştır (Gini vd., 2007).

Miller ve de Haar ile Kaukiainen vd., tarafından yapılan çalışmalarda, empati düzeyi yüksek olan çocukların duygusal tepkilerinin, kendini kontrol kapasitelerinin ve prososyal davranış sergileme seviyelerinin, empati düzeyi düşük çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, empati düzeyinin erken çocukluk döneminden itibaren çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Empati düzeyinin artması, bireylerin daha sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmelerine ve çevrelerine karşı daha duyarlı olmalarına katkı sağlamaktadır (Miller ve de Haar, 1997; Kaukiainen vd., 1999).

2.5. Algılanan Anne Baba Tutumları

Ebeveynlerin çocuğa doğumdan itibaren gösterdiği ilgi ve yaklaşımın niteliği, çocuğun ileride sergileyeceği davranışların temelini oluşturur (Kırık, 2014). Çünkü sosyal deneyimler ilk olarak aile içinde başlar ve ebeveynlerin tutum, değer, ilgi ve inançları, karar verme süreçleri çocuk için güçlü bir model işlevi görür (Yıldız, 2004).

Bu doğrultuda ebeveynlerin benimsedikleri davranış, inanç, duygu ve beklentiler, çocuğun gelecekteki uyum düzeyini ve karakter gelişimini doğrudan belirlemektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2012). Ebeveynlik, çocuk sahibi olmaya karar vermeyle başlayıp yaşam boyu devam eden bir süreç olduğundan, bu süreçte sergilenen tutumların kalitesi, çocuğun tüm gelişimsel alanlarda nasıl bir seyir izleyeceğini derinden etkilemektedir (Tümkiye vd., 2010; Koç vd., 2016).

Bağlanma Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin duygusal ve sosyal gelişim üzerindeki belirleyici önemine vurgu yapar. Güvenli bağlanma geliştiren çocukların ilerleyen yaşamlarında daha sağlıklı ilişkiler kurma eğiliminde oldukları

belirtilmektedir (Kocamış, 2024). Bu açıdan anne-baba ile çocuk arasındaki etkileşim, sadece beslenme ve bakım konularını değil, aynı zamanda eğitim ve sosyo-duygusal destek süreçlerini de kapsar (Yeşilyaprak, 1993).

Bu etkileşim içinde ebeveynler, söz konusu bakım ve eğitim davranışlarını kendi tutum, değer ve inançları doğrultusunda gerçekleştirerek çocuğun davranışlarını biçimlendirmeye başlar. Böylece çocuk; aile içerisindeki iletişim biçiminden, anne-babanın disiplin anlayışından, duygu paylaşımından ve model olduğu problem çözme stratejilerinden etkilenecek kişilik yapısını ve dünyaya bakış açısını geliştirir.

2.5.1. Ebeveyn Tutumları Sınıflandırması

Ebeveynlik tutumları farklı şekillerde sınıflandırılmakta olup, ebeveynler çocuk yetiştirme davranışlarına göre gruplandırılmakta ve bu davranış örüntüleri çocuk için kabul edici veya reddedici olmayı, sıcaklığı veya soğukluğu, kısıtlayıcı ya da izin verici olmayı içermektedir. (Karabulut Demir, 2007).

Bu sınıflandırmalar arasında en bilinenlerden biri, Baumrind'in çalışmasında yer alan otoriter, izin verici ve demokratik/dengeli olmak üzere üç temel ebeveynlik stilidir (Baumrind 1971,1989). Benzer şekilde, ebeveynlik tutumları “anne-baba tutumları” ya da “ana-baba tutumu” olarak ele alınmakta ve demokratik, otoriter, izin verici ve ihmalkar olmak üzere dört temel başlık altında incelenmektedir (Demircioğlu, 2012; Yavuzer, 2013; Aunola vd., 2000).

Bu sınıflandırmalar doğrultusunda, anne-baba tutumları, çocuğun erken çocukluktan yetişkinliğe kadar uzanan gelişim sürecinde belirleyici bir değişken olarak ele alınmaktadır. Ailede kurulan iletişimin niteliği, sevgi ve disiplinin dengeli ya da dengesiz sunulması, ebeveynlerin kültürel değerleri ve kendi ebeveynlik deneyimleri, çocuğun kişilik yapısının temel bileşenlerini şekillendirir.

Bu doğrultuda, literatürde en yaygın biçimde kabul gören sınıflandırma aşağıda sunulmaktadır.

2.5.1.1. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter yaklaşım, ebeveynin otoritesini koruma amacıyla katı kuralları ve cezalandırmayı ön planda tutarak yüksek düzeyde kontrol sağladığı; sevgi ve destek gibi duygusal bileşenleri geri plana iterek düşük düzeyde kabulü benimsediği bir tutumu ifade eder.

Ebeveynler, çocuklarına karşı son derece katı ve disiplinli bir yaklaşım sergilemektedir. Çocukların sorumluluk üstlenmelerine fırsat tanınmamakta, koyulan kurallara sorgulamaksızın uymaları beklenmektedir. Bu yaklaşımda, yalnızca anne ve babanın düşünceleri geçerli olup, çocuğa seçim yapma hakkı tanınmamaktadır. Bu tür bir tutum sergileyen anne ve babalar, çocuklarından koşulsuz bir itaat bekler ve onların taleplerini önemsemezler (Ceyhan, 2008).

Otoriter anne-babalar, korku kültürüyle hareket ederek çocuğun küçük hatalarını fiziksel cezalar, duygusal yaptırımlar veya sevdiği etkinliklerden mahrum bırakma gibi yöntemlerle cezalandırır. Aşırı baskı ve disiplin nedeniyle çocuk, ebeveynlerinin isteklerini yerine getirmek zorunda kalır. (Tuzcuoğlu, 2003; Çağdaş ve Seçer, 2007; Kaya vd., 2012; Derman ve Başal, 2013).

Çocukluk döneminde maruz kalınan olumsuz mesajlar; reddedilme, hakaret, küçümseme ya da ihmal edilme gibi deneyimler, bireylerin başkalarına karşı korku geliştirmelerine ve sürekli savunma ihtiyacı hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu bireyler, ilerleyen yaşlarda çevrelerini tehditkâr olarak algılayan, korku ve endişe temelli bir bakış açısı geliştiren ve savunmacı bir iletişim tarzı benimseyen kişiler haline gelirler (Cüceloğlu, 2009). Baskıdan kurtulma çabaları çoğu zaman cezalandırılma korkusuyla bastırıldığından ya bu girişimlerden tamamen vazgeçerler ya da ani ve radikal tepkiler göstererek ortamdan uzaklaşmaya çalışırlar (Yavuzer, 2003). Bu tür bir ebeveyn tutumuyla yetişen bireylerin; düşük özgüvenli, stresli, tedirgin, başkalarının etkisine açık, karar vermede güçlük yaşayan, kendi başına hareket edemeyen ve dış etkenlerden kolaylıkla etkilenen yapılar geliştirdikleri görülmektedir. Ayrıca bu bireyler, kurallara uyan, yardımsever, dikkatli olsalar da genel olarak çekingen, içe kapanık ya da tam tersi şekilde aşırı isyankâr özellikler sergileyebilirler (Yavuzer, 2003; Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2012).

Otoriter anne-baba tutumu, çocukların duygusal, sosyal ve kişisel gelişimlerini sınırlayarak, özgüven eksikliği, yüksek kaygı düzeyi, saldırganlık ve bağımsız karar alamama, sosyal uyum problemleri gibi sorunlara neden olabilmektedir (Hart vd., 2003; Yavuzer, 2003; Kindap vd.,2018).

2.5.1.2. Koruyucu Anne Baba Tutumu

Koruyucu anne-baba tutumu, ebeveynlerin çocuklarını her durumda koruma ve yönlendirme çabası içinde olduğu bir yaklaşımdır. Bu tutum, genellikle ebeveynlerin "çocuğa bir şey olacak" endişesiyle hareket etmesinden kaynaklanır. Çocuğun, yaşına uygun bireysel deneyimler kazanması ve kendi sorumluluklarını üstlenmesi, bu yaklaşım nedeniyle sınırlanır (Kaya, 1997). Ebeveynler, çocuğun karşılaşabileceği riskleri önceden önlemeye çalışarak onun bağımsız hareket etme kabiliyetini zayıflatır (Kulaksızoğlu, 2011).

Çocuğu koruma ve himaye etme, doğal bir ebeveyn davranışıdır. Ancak, bu koruma ve kollama, çocuğun kendi başına gerçekleştirebileceği faaliyetleri engelleyecek ölçüde yoğun olduğunda, çocukların gelişim sürecine özgü özgürlükleri kazanmasını engelleyerek onlara nasıl davranmaları ve neyi, nasıl yapmaları gerektiğini sürekli olarak dayatır (Kulaksızoğlu, 2011).

Bu yaklaşımla büyüyen çocuk, kendi hayatında bağımsız hareket edemez. Bu durum, çocuğun özgüvenini olumsuz bir şekilde etkiler. Hayatlarını ebeveynlerinin yönlendirdiği şekilde sürdürürler ve kendi başlarına yaşamayı öğrenmeleri gecikir (Navaro, 2003).

Ebeveynler, sürekli olarak çocuklarının başına bir şey geleceği endişesi taşır ve bu kaygı doğrultusunda sosyal yaşamlarını sınırlandırır. Bu tür tutuma sahip ailelerin çocuklarında, tek başına hareket edememe, sosyalleşmede zorluk, risk almaktan kaçınma ve zor durumlarda sorumluluğu başkalarına yükleme gibi davranışlar görülebilir. Ayrıca, çocuk, bir gruba kabul edilmek amacıyla topluma aykırı ve isyankâr davranışlar da sergileyebilir (Kaya, 1997).

Aşırı koruma nedeniyle çocuklar kaygılı, utangaç, kendi kendine yetmekte zorlanan ve içine kapanık bireyler olarak yetişir. Ebeveynlerin koyduğu aşırı koruyucu kurallar, girişimciliği ve esnek düşünmeyi, bir birey olarak değer görmesini engeller ve benliklerini tam anlamıyla geliştirmelerine engel olur. Bu tür

bir çocukluk deneyimi yaşayan bireyler, yetişkin olduklarında, çocukken karşılanmayan ihtiyaçlarını başkalarından karşılamak için yoğun ve umutsuz bir çaba içerisine girerler (Geçtan, 1999; Whirter ve Voltan Acar, 2000).

2.5.1.3. İzin Verici (Hoşgörülü) Anne Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü ya da izin verici anne-baba tutumu, çocuğun davranışlarına sınırsız özgürlük tanıyan, olumsuz davranışlarını dahi görmezden gelen ve çocuğun her isteğini karşılamak için çaba harcayan bir yaklaşım olarak tanımlanır. Kontrol düzeyi düşük olup, kabul etme boyutu yüksek olan ebeveynler, bu tutumu benimseyerek izin verici olarak nitelendirilirler.

Bu ebeveynler, genellikle çocuk merkezli bir ortam oluşturur ve disiplin uygulamaktan kaçınırlar. Çocuğun davranışlarını sınırlandıracak kuralları belirlemek yerine, onun isteklerine göre hareket ederler (Yılmaz, 2000; Çağdaş ve Seçer, 2007). Ebeveynlerin sıcak ve ilgili tavırlarının baskın olduğu bu tutumda, çocuk ile ebeveyn arasındaki etkileşim tek taraflı bir hoşgörüyü dayandığı için çocuğun sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimi büyük ölçüde ihmal edilebilmektedir.

Aşırı hoşgörülü tutum, özellikle ileri yaşlarda çocuk sahibi olan ebeveynlerde ya da kalabalık bir yetişkin grubunun bulunduğu ailelerde tek çocuk olarak yetişen bireylerde daha sık gözlemlenmektedir (Özguven, 2001). Bu çocuklar, küçük yaşlardan itibaren çaba harcamadan her isteğine ulaşmaya alıştığı için, ilerleyen dönemde sorumluluk almaktan kaçınır ve başkalarının haklarına saygı göstermek istemezler (Çağdaş ve Seçer, 2007).

2.5.1.4. İhmalkar Anne Baba Tutumu

Düşük kabul ve düşük kontrol boyutlarına sahip bu tutum, en riskli ebeveynlik stillerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ebeveynler, çocuklarına yönelik duygusal desteği en alt seviyede tutarken, sınırları belirleme ya da kural koyma konusunda yetersiz kalır. Ayrıca çatışmalar, ebeveynler tarafından sorun çözme yöntemi gibi kullanılabilir (Sümer vd., 2010).

Büyükşahin-Çevik ve Çelikkaleli, ergenlerle gerçekleştirdikleri bir çalışmada, ilgisiz ebeveyn tutumuna sahip ergenlerin internet bağımlılığı puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Büyükşahin-Çevik ve

Çelikkaleli, 2010). Ebeveynlerin ilgisizliği, çocuklarıyla yeterli düzeyde sağlıklı iletişim kurulamadığının bir işareti olarak değerlendirilebilir. Bu koşullarda ergenler, sosyal medya platformlarında uzun süreler boyunca etkileşimde bulunmakta ve zamanın nasıl geçtiğini fark edememektedir.

İlgisiz tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarına yeterli zaman ayırmaz, onların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak için çaba göstermez ve iletişim kopukluğu nedeniyle ebeveyn-çocuk ilişkisi zayıf kalır. Bu tutumun temelinde genellikle çocuğun plansız bir şekilde dünyaya gelmesi veya ebeveynlerin ebeveynlik rolüne hazır olmaması gibi nedenler yatar. İlgisiz ebeveynler, çocuklarını bilinçli veya bilinçsizce ihmal edebilir; hatta psikolojik olarak reddederek onları sosyal çevreden izole etme eğiliminde olabilir (Özgüven, 2001).

Bu aile yapısından gelen çocuklarda, sosyal becerilerin gelişmediği ve bağımsızlığın kazanılmadığı gözlemlenir. Ayrıca, saldırganlık eğilimlerinin güçlenmesinde de bu tutumun etkili olduğu belirtilmektedir (Yavuzer, 2013).

2.5.1.5. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik ya da dengeli anne-baba tutumu, en ideal ebeveynlik biçimi olarak kabul edilmekte ve yüksek düzeyde kontrol ile kabulün birlikte sağlandığı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu tutum, çocuğa gelişimi için özerk bir alan tanıırken, aynı zamanda tutarlı ve koruyucu sınırlar çizer. Ebeveynler, çocuklarının birey olarak gelişimine izin verirken karşılıklı, açık ve sağlıklı bir iletişim kurar; sahip oldukları yeteneklerin farkında olarak bu becerileri desteklerler. Demokratik tutumla yetişen çocukların, ebeveynlerinin değerlerini benimseyerek sosyal ve duygusal olarak yeterli bireyler hâline geldikleri, pozitif gelişim gösterdikleri ve duygularını düzenleme becerilerinin daha gelişmiş olduğu belirtilmektedir (Sak, 2015).

Bu yaklaşımı benimseyen ebeveynler, her çocuğun kendine has ve biricik olduğunu kabul eder. Aile içinde çocukların özgürce gelişimine, yeteneklerini ortaya koymasına ve kendini gerçekleştirmesine olanak tanınır. Çocuğa değer verilerek eşit haklar sunulur; fikirlerini ifade etmesi desteklenir. Katı kurallar yerine esnek bir disiplin anlayışı benimsenir, sevgi ve şefkatten mahrum bırakma gibi yaklaşımlardan uzak durulur. Başarısızlık cezalandırılmak yerine, başarılar ödüllendirilir. Çocuklarına karşı daha arkadaşça yaklaşım sergilerken, aynı zamanda birbirlerine

değer veren ve sevgi gösteren eşlerdir. Bu da çocuklarına karşı ortak bir tutum geliştirmelerini sağlar (Kulaksızoğlu, 2011).

Demokratik anne baba tutumu, çocuk ve ergenlerin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim süreçlerine diğer ebeveynlik stillerine kıyasla daha yüksek katkı sağlar. Ebeveynler kontrolü tamamen bırakmazlar; ancak koydukları kurallar ve sınırlar açıklayıcıdır. Yapıcı eleştirilerle yönlendirme sağlanırken, çocuğun bireyselliği ve özgürlüğü kısıtlanmaz (Kuzgun, 1991). Bu ortamda yetişen çocuklar temel güven duygularını geliştirmiş, fikirlerini serbestçe ifade edebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, kendisine ve diğer insanlara saygılı, kendini geliştirmeye ve yaratıcı fikirler üretmeye istekli bireyler olurlar (Kulaksızoğlu, 2011).

Aile içinde karşılıklı anlayış ve empati üzerine kurulu sağlıklı iletişim, çocuğun veya ergenin ahlaki gelişimini tamamlayabileceği uygun bir yapı sunar (Kuzgun, 1991). Eşitlikçi-demokratik anne babalar, çocuklarını ayrı bir birey olarak görür, onlara değer verir ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerinde yardımcı olurlar. Her çocuğun kendine özgü, biricik ve tek olduğunu kabul ederek, onların kendini gerçekleştirmesine destek olurlar. Barınma, beslenme ve korunma gibi temel ihtiyaçların yanı sıra, koşulsuz kabul ve sevgi de çocuğa sunulur (Aksaray, 2013).

Bu doğrultuda, demokratik tutumla yetiştirilen çocukların girişimci, yaratıcı, kendi fikirlerini ifade edebilme yetisine sahip, sorgulayan ve karşılaştıkları sorunlarda farklı çözüm yolları üretebilen, benlik algısı yüksek, paylaşmayı seven bireyler oldukları gözlenmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

2.5.5. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, anne baba tutumlarının çocukların ve ergenlerin bilişsel, duygusal, sosyal ve davranışsal gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalara yer verilmiştir. Çalışmalarda, ebeveynlik stillerinin benlik algısı, saldırganlık, öz-düzenleme becerileri, sosyal kaygı, duygu düzenleme ve sosyal değerlerin içselleştirilmesi gibi değişkenlerle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Bulgular hem bireysel hem kültürel bağlamda ebeveyn tutumlarının çocuk ve ergen gelişimi üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır. Bu bölüm, yurtiçinde yapılan çalışmalar ve yurtdışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır.

2.5.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Sezer'in yaptığı araştırmada, anne baba tutumlarının ergenlerin kendilik algıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, anne babalarını demokratik tutum sergileyen bireyler olarak algılayan ergenlerin kendilik algıları daha olumlu bulunmuştur. Hoşgörü, anlayış ve sınırlamaların dengede olduğu bir aile ortamının çocukların psikolojik sorunlarını azaltarak benlik saygısını artırdığı belirtilmiştir (Sezer, 2010).

Üredi ve Erden tarafından yapılan araştırmada, algılanan anne baba tutumlarının öğrencilerin öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Anne babaların sevgi ve ilgi gösteren tutumları, öğrencilerin öz-düzenleme stratejilerini, öz-yeterlik algılarını ve içsel değerlerini olumlu yönde etkilemiştir. Anne babaların çocuklarının bireysel ifade özgürlüğünü desteklemeleri, öğrencilerin öz-düzenleme stratejilerini ve öz-yeterlik algılarını olumlu yönde etkilemiştir (Üredi ve Erden, 2009).

Yıldız ve Erci tarafından gerçekleştirilen araştırmada, anne baba tutumlarının adölesan saldırganlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, otoriter ve ilgisiz anne baba tutumlarının adölesanları saldırgan davranışlara yönlendirdiğini; demokratik tutumun ise bu eğilimi azalttığını göstermiştir (Yıldız ve Erci, 2011).

Kaya vd., tarafından yapılan çalışmada, anne baba tutumlarının problem çözüme becerisi, sosyal kaygı düzeyi ve akademik başarı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmada, demokratik anne baba tutumuna sahip olan yüksek eğitim düzeyindeki ebeveynlerin çocuklarında sosyal kaygı düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında ise sosyal kaygının daha yüksek olduğu görölmüştür. Ayrıca, koruyucu ebeveyn tutumunun, çocukların problem çözüme becerilerinin düşük olmasıyla ilişkili olduğu saptanmıştır (Kaya vd., 2012).

Gölkaya (2018) araştırması, ergenlerin anneden ve babadan algıladıkları duyarlılık ile ebeveynlerin mevcut duyarlılık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu, ancak davranışsal denetim boyutunda negatif bir ilişki bulunduğunu göstermiştir (Gölkaya, 2018).

2.5.5.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Shengyao vd., Çin’de yaptıkları çalışmada, ergenlerin algıladıkları ebeveynlik tarzının akademik dirençlilik ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olduğunu saptamışlardır. Özellikle, öz-yeterlik ve akademik motivasyonun bu ilişkide ardışık biçimde aracılık ettiği; ebeveynlik tarzının doğrudan etkisinin, bu dolaylı etkilerden daha düşük düzeyde kaldığı ve en güçlü aracılık etkisinin ise öz-yeterlik değişkeni üzerinden gerçekleştiği ifade edilmiştir (Shengyao vd., 2024).

Zheng’in yaptığı çalışmada, ebeveyn tutumlarının çocukların duygusal ve sosyal becerileri üzerindeki etkisinde duygu düzenleme becerilerinin aracılık rolü olduğu saptanmıştır. Demokratik ebeveynlik tarzının çocukların duygu düzenleme becerilerini güçlendirerek duygusal ve sosyal becerileri olumlu yönde etkilediği; otoriter ve ihmalkâr ebeveynlik tarzlarının zayıf duygu düzenleme ile ilişkilendirilerek sosyal beceri gelişimini olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Zheng, 2025).

Goagoses vd., tarafından yapılan çalışmada, çocukluk ve ergenlik döneminde algılanan ebeveynlik tutumlarının duygu düzenleme bozukluğu ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu saptanmıştır. Pozitif ebeveynlik stillerinin duygu düzenleme bozukluğunu azalttığı; negatif ebeveynlik stillerinin ise bu bozukluğu artırdığı belirlenmiştir. Meta-analiz bulguları, etkilerin küçük fakat istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir (Goagoses vd., 2023).

Chan ve Koo’nun İngiltere’de yaptığı araştırmada, ebeveynlik stilinin aile yapısı tarafından belirlendiği ve sosyal sınıfın bu yapıda belirleyici olmadığı elde edilmiştir. Ayrıca, ebeveynlik stilleri ile ergenlerin öznel iyi oluşu, benlik saygısı, sağlık, riskli davranışlar ve akademik başarı gibi çok çeşitli gençlik çıktıları arasında güçlü ve tutarlı ilişkiler saptanmıştır (Chan ve Koo, 2011).

García vd., İspanya’da yaptıkları çalışmada hem ergenlerin hem de yetişkin bireylerin benlik saygısı ve sosyal değerlerin içselleştirilmesi açısından en olumlu sonuçları müsamahakâr ve demokratik ebeveynlik stillerinde gösterdiklerini belirlemişlerdir. Sosyal değerlerin içselleştirilmesi açısından değerlendirildiğinde ise, bu bireylerin özgecilik değerlerine (evrensellik ve yardımseverlik) ve koruma değerlerine (güvenlik, uyum ve gelenek) daha fazla önem verdikleri gözlenmiştir. Buna karşılık, otoriter ve ihmalkâr ailelerden gelen bireyler, bu değerlerin tümünde

daha düşük puanlar almıştır. Özellikle müsamahakâr ebeveynlik stilinin, yüksek ebeveyn sıcaklığı ve düşük düzeyde katılık içermesi nedeniyle, çalışmanın yürütüldüğü kültürel bağlamda en uygun ebeveynlik yaklaşımı olduğu saptanmıştır (García vd., 2018).

2.6. Sosyal Medya Tutumları ve Empati İlişkisi

Bu bölümde, sosyal medya kullanımı ile empati arasındaki ilişki ele alınacak; yurt içi ve yurt dışındaki bilimsel araştırmalara yer verilerek dijital iletişim dünyasının empati üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Ayrıca, empati düzeylerinin bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve çevrimiçi etkileşim biçimleriyle nasıl değiştiği bilimsel bulgular ışığında tartışılacaktır.

Son yıllarda sosyal gelişim üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, bireylerin nasıl etkileşim kurduğunu ve empati becerilerini nasıl geliştirdiğini anlamak için önemli bir zemin sunmaktadır. Dijitalleşmenin bireylerin iletişim biçimlerini köklü bir şekilde dönüştürdüğü günümüzde, sosyal medya ve empati arasındaki ilişki, bireysel ve toplumsal düzeyde dikkatle incelenmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Sosyal medya, bireyler arasındaki etkileşimleri hızlandırıp çeşitlendirmesine rağmen, empati gibi derin duygusal becerilerin gelişimine hem olumlu hem de olumsuz etkilerde bulunabilmektedir.

Literatürde sosyal medya kullanımı ile empati arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar sosyal medya kullanımı ile empati arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu savunurken, çoğu araştırmacı negatif yönlü bir ilişki olduğunu vurgulamıştır.

İnsan eylemlerini diğerlerinden ayıran özellikler sıklıkla şefkat, empati ve merhamet gibi duygular temel alınarak açıklanmaktadır (Okkay ve Bal, 2021). Hetu vd., empatiyi bireyler arasındaki başarılı sosyal etkileşimlerin temel unsurlarından biri olarak tanımlamıştır (Hetu vd., 2012). Empati, yalnızca duyguları anlamayı değil, aynı zamanda bu duyguları paylaşmayı ve deneyimlemeyi de içerir. Bu süreç, bireylerin diğer insanlarla derin bağlar kurmasını sağlar. Bu yetenek, insanların güçlü bağlar geliştirmesi ve toplum içinde iş birliği yapabilmesi için temel bir unsur olarak görülmektedir (de Waal, 2010). Empati düzeyi yüksek olan ergenlerin, yetişkinlikte daha güçlü sosyal beceriler geliştirdiği, vatandaşlık katılımının daha yüksek olduğu

ve prososyal davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir (Allemand vd., 2015; Eisenberg ve Miller, 1987).

Medyanın empati üzerindeki etkilerini anlayabilmek için, empatinin temel bileşenlerini incelemek önem taşımaktadır. Empati deneyimi, iki temel bileşenin bir araya gelmesiyle şekillenir: Bilişsel empati, bir bireyin başkasının duygu ve düşüncelerini anlama kapasitesini ifade eder. Duygusal empati ise, diğer kişinin hislerine karşı hassasiyet gösterme ve bu hisleri ortaklaşa deneyimleme sürecini kapsar (Yüksel, 2004). Dolayısıyla, duygusal empati, daha çok kişinin duygusal bir bağ kurmasını ve karşı tarafın hissettiklerini içselleştirmesini sağlayan bir mekanizma iken bilişsel empati, bireyin başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini tarafsız bir biçimde kavrama becerisi olarak tanımlanır (Teding ve Malouff, 2016). Bu yeti, ileri düzey bir zihinsel kapasite gerektirir; zira kişinin, diğerlerinin içsel motivasyonlarını ve inanç sistemlerini analiz etme ve yorumlama yeteneğini temel alır (Okkay ve Bal, 2021).

Empatik tepki oluşturma becerisi, sözsüz ipuçlarını yorumlama, başkalarının duygusal durumlarına hassasiyet ve duygu aktarımı sırasında karşı tarafın bakış açısını içselleştirme gibi gelişmiş sosyal ve bilişsel becerileri gerektirir (Goldstein ve Michaels, 1985). Decety, bu süreci açıklayan modelinde, empatik tepkilerin ve bunu takip eden sempatik veya prososyal davranışların, duygusal regülasyon (kişisel rahatsızlığın sempatik tepkileri aşırı etkileme riskini dengeleme), duygu durumlarını yorumlama ve bu durumlara duygusal katılım konusunda farkındalıklı tercihler yapma gibi unsurları kapsadığını belirtmiştir (Decety, 2010).

Empati üzerine yapılan çalışmalar, özellikle sosyal medyanın duygusal ve bilişsel empati üzerindeki farklı etkilerini daha detaylı şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır. Guan vd., meta analiz çalışmasında, duygusal empati ile sosyal medya kullanımı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, sosyal medya kullanan bireylerin, başkalarının duygularını anlama ve bu duyguları hissetme yeteneğinin genellikle daha yüksek olduğunu göstermektedir (Guan vd., 2019). Buna karşılık, bilişsel empati (perspektif alma) ile sosyal medya kullanımı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Martingano vd., 2022). Diğer birkaç çalışma, sosyal medya kullanımı ile bilişsel veya duygusal empati arasında tutarlı bir ilişki bulmamıştır (Alloway vd., 2014; Lozada ve Tynes, 2017).

Bu bulgular, sosyal medya kullanımının başkalarının bakış açılarını anlama üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını düşündürmekle beraber empati ile sosyal medya arasındaki ilişkiye dair daha geniş bir tartışma başlatmak için önemli bir başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Literatürde, sosyal medya kullanımının empati becerileri üzerindeki etkileri konusunda zıt kutuplarda güçlü teorik argümanlar öne sürülmektedir. Bir görüş, iletişimi kolaylaştırma amacıyla tasarlanan sosyal medya platformlarının, insanları yüz yüze iletişimden uzaklaştırarak duygusal derinliği ve bağ kurma kapasitesini zayıflattığını savunur. Bu bakış açısına göre, sosyal medya araçları empati becerilerinin “körelmesine” neden olabilir ve bireyler arası ilişkilerin samimiyetini azaltabilir (Konrath, 2012).

Konrath, sosyal medyanın yeni arkadaşlıklar kurmayı ve çevrim içi bağlantılar geliştirmeyi kolaylaştırmasına rağmen, bu etkileşimlerin her zaman çevrimdışı sosyal becerilere dönüşmediğine dikkat çekmektedir (Konrath, 2012). Ancak, diğer bir bakış açısı, bu platformların bireyler arası etkileşimleri yalnızca yüz yüze iletişimle sınırlamadan, daha geniş bir çerçevede güçlendirebileceğini, çevrim içi etkileşimlerin yüz yüze etkileşimler kadar duygusal yoğunluğa sahip olabileceğini ve bu platformların sosyal becerilerin geliştirilmesi için etkili bir araç sunduğunu ileri sürmektedir. Bu perspektife göre, sosyal medyada kazanılan beceriler, çevrimdışı hayatta da etkili bir şekilde kullanılabilir ve bireyler arasındaki bağlantıları artırabilir (Valkenburg ve Peter, 2007; Valkenburg vd., 2011; Koutamanis vd., 2013; Vossen ve Valkenburg, 2016).

Bu çelişkili görüşler, literatürde "empati paradoksu" olarak adlandırılan durumu ortaya koymaktadır. Sosyal medyanın, bireylerin empati kapasitelerini geliştirebilecek bir fırsat mı, yoksa bu kapasiteyi zayıflatabilecek bir tehdit mi sunduğu sorusu hem teorik hem de pratik açıdan derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teknolojinin yoğun kullanımı, yüz yüze iletişimde köklü değişimlere yol açmış ve bu durum endişe verici bir boyut kazanmıştır (Drago, 2015). Yüz yüze iletişim, empatiyi geliştiren duygusal ipuçlarını içerirken, sosyal medya bu unsurlardan yoksun olması nedeniyle bireylerin başkalarının duygularını anlamasını zorlaştırmakta ve duygusal uyarılmayı azaltmaktadır. Dijital platformlarda beden dili

ve göz teması gibi empatiyi destekleyen ipuçlarının eksikliği, bireylerin duygusal bağlantı kurmasını güçleştirmektedir (Small ve Vorgan, 2008; Garcia vd., 2014). Ancak, sosyal medyanın iletişim becerileri üzerindeki etkileri yalnızca olumsuz yönlerle sınırlı değildir; çevrim içi iletişimde, empatik bağların kurulmasını kolaylaştırabilecek dinamikler de bulunmaktadır.

Walther'in hiper-kişisel iletişim teorisine göre, çevrimiçi iletişimde sınırlı sözel olmayan ipuçları, bireylerin kişisel bilgilerini paylaşma konusunda daha rahat hissetmelerine yol açar (Walther, 1996). Bu durum, kullanıcıların duygularını daha derinlemesine açıklamalarını ve bağ geliştirmelerini kolaylaştırabilir (Valkenburg ve Peter, 2009). Diğer yandan çevrimiçi disinhibisyon etkisi, bireylerin dijital ortamda yüz yüze iletişimde sergileyemeyecekleri davranışları ve ifadeleri kullanmalarına yol açabilmektedir (Suler, 2004). Bu durum, bireylerin kolayca ilişki kurabiliyor gibi görünmelerine rağmen, ilişkilerden uzaklaşmalarına, sevme kapasitelerinin azalmasına, asosyalleşmelerine ve hatta narsistleşmelerine neden olabilmektedir (Claussen, 2012).

Öte yandan, sosyal medyanın ergenlerde sosyal ipuçlarını algılama becerilerini olumsuz etkileyebileceğine dair bulgular da dikkat çekmektedir. Özellikle ergenlerde ve uzun süre çevrim içi vakit geçiren bireylerde, yüz yüze sosyal ipuçlarını algılama ve duyguları tanıma becerilerinde azalma ile etkileşimleri kopartabileceği görülebilmektedir (Konrath, 2012; Turkle, 2012; Melchers vd., 2015). Ancak, bazı medya deneyimlerinin bireylerin başkalarının duygularını tanıma ve anlama becerilerini geliştirebileceğini, duygusal derinliği olan anlatıların, bireylerin şefkat ve merhamet gibi duygularını uyandıracaklarını, bireylerin arkadaşlarıyla bağlantı kurmasını, yeni bilgiler öğrenmesini ve benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışmasını kolaylaştıracağını belirtmektedir (Herrera vd., 2018; Gupta vd., 2022).

Ergenler arasında yapılan araştırmalar, çevrimiçi iletişimin arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla yakınlık (Valkenburg ve Peter, 2007), sosyal bağlılık (Grieve vd., 2013) ve daha nitelikli ilişkiler (Antheunis vd., 2014; Valkenburg ve Peter, 2009) sağladığını ortaya koymaktadır. Öte yandan sosyal medya platformlarının sunduğu kontrol edilebilir ve özelleştirilebilir öz sunum olanaklarının, bireylerde narsizm ve toplumdan izole olma eğilimlerini ve ünlü olma isteğini artırabileceği

belirtmiştir (Uhls ve Greenfield, 2011; Valkenburg ve Peter, 2011; Çakır, 2018; Martingano vd., 2022).

Sosyal medya araçları aracılığıyla kullanıcıların kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını paylaşarak kendilerini ön plana çıkarmaları, yüceltmeleriyle kendilerini toplumdan izole hale getirebilirler. Ayrıca kullanıcılar üzerinde kusursuz bir kendilik imajı yaratma baskısı ve bireylerin kendi imajlarına fazlasıyla odaklanmaları nedeniyle başkalarına karşı duyarsız davranışlar sergileyerek empati becerilerinde azalma yaşadıkları da ifade edilebilir (Çakır, 2018). Bu durumu destekler nitelikte, empati eksikliğiyle tanımlanan narsisizm, aleksitimi ve yalnızlık duygularının sosyal medya kullanımı ile pozitif ilişki gösterdiği belirtilmektedir (Song vd., 2014; Liu ve Baumeister, 2016).

Aleksitimi, bireylerin duygularını tanımlamada ve başkalarının duygularını anlamada yaşadıkları zorlukları ifade eder ve duygu körlüğü, duyguları fark etme ve ayırt etme eksikliği gibi kavramları içerir (Koçak, 2002). Martingano vd., sosyal medya kullanımının, empatiyle negatif bir ilişkiye sahip olduğunu ve empati eksikliğiyle tanımlanan narsisizm ile aleksitimi gibi kişilik özelliklerinin bu ilişkiyi daha da zayıflattığını vurgulamaktadır (Martingano vd., 2022). Yang vd., aleksitiminin empati üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ve bireyin kendi duygusal durumlarını yorumlama yeteneğinde bozulmalara neden olarak empatik kapasitenin azalmasına yol açtığını belirtmişlerdir (Yang vd., 2020). Aslan vd., ise empati ile aleksitimi arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğunu belirtmiştir (Aslan vd., 2021).

Aleksitiminin, bireylerin duyguları anlama ve ifade etme becerilerini zayıflatarak empati üzerinde olumsuz etkiler yarattığı, problemlili mobil telefon kullanımının aleksitimi düzeyi yüksek kişilerde yüksek olduğu ve aleksitimi düzeyi yüksek bireylerin özgecilik seviyelerinin düştüğünü ve empati becerilerinin zayıfladığını da ifade etmişlerdir. (Errasti vd., 2017; Hao vd., 2020).

Sosyal medya, bireylerin kendilerini öne çıkarmalarına olanak sağlayarak narsistik eğilimlerin artmasına neden olabilir. Twenge, dijital medyanın bireyleri içsel değerlerden uzaklaştırıp materyalist değerlere yönlendirdiğini artan kullanımın narsizmi tetiklediği ve bunun empati becerilerini zayıflattığını ifade etmiştir (Twenge ve Foster, 2010; Twenge, 2013).

Kişisel profillerin düzenlenmesinin ise narsistik eğilimleri teşvik ettiği, bu durumun özellikle MySpace gibi platformlarda belirgin olduğu ifade edilmiştir (Gentile vd., 2012). Facebook gibi daha sosyal odaklı platformların ise bu etkiyi yaratmadığı belirtilmiştir. Her platformun aynı etkiyi yaratmadığı anlaşılmaktadır. Yine de kişisel profillerin düzenlenmesi ve dijital kimliklerin oluşturulması sürecinin narsizm ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Empati gibi başkalarına yönelik geliştirilen becerilerdeki azalma, yalnızca bireysel bir sorun olarak kalmamakta, aynı zamanda narsizm, özsaygı ve kendilikle ilgili özelliklerin de benzer bir dönemde artış gösterdiği gözlemlenmektedir (Twenge vd., 2008; Twenge ve Campbell, 2008; Gentile vd., 2010; Twenge ve Foster, 2010). Ancak, genç yetişkinlik döneminde yükselen özsaygının normatif veya koruyucu bir etkisi olabileceği de savunulmaktadır (Arnett, 2013).

Modern teknolojilerin etkileri yalnızca empatiyle sınırlı kalmayıp, bireylerin bilişsel yeteneklerini de etkileyen sonuçlar doğurabilir. Anderson ve Rainie' nin araştırması, modern teknolojilerin kullanımının %87 oranında dikkat sürelerinde kayba, tahammül kaybına ve derinlemesine düşünme yeteneğinin azalmasına neden olduğu belirtilmiştir (Anderson ve Rainie, 2012).

Araştırmalar, empatik yanıtların bireylerde yardım etme, destek sağlama ve başkalarının duygusal sıkıntılarını hafifletme gibi prososyal davranışları teşvik ettiğini göstermektedir. Empatik yanıtlar, bireyin başkalarının duygusal durumlarını anlamasına ve sempati geliştirerek bu sıkıntıları hafifletme çabası göstermesine olanak tanıyabilir. Empati düzeyi yüksek bireyler, başkalarına yardım etmeye daha eğilimlidir. Bu, empatik anlayışın sosyal bağlamlarda önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır. Pro-sosyal içerikler (yardımlaşma veya başkalarına yardım etme temalı içerikler) sosyal medya kullanıcılarında empatik endişeyi ve prososyal davranışları artırabilir (Coyne vd., 2018; Güler, 2021).

Empati, sempati ve prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmada empati duygusunun bir başkası hakkında üzgün ve kaygılı hissedip kişisel sıkıntıyı ortaya çıkararak bir başkası hakkında endişe duyma, ona değer verme motivasyonlarını tetikleyerek sosyal tepkileri dolayısıyla yardım etme isteğini oluşturabileceği yani empati, sempati ve prososyal davranışları teşvik edebileceğini; diğer yandan empatinin kişisel sıkıntıya dönüşmesinin, sempati yerine, aşırı uyarılma

nedeniyle olduğu öne sürülmüştür. Yani, yeterli bir öz-düzenleme olmadan, gözlemci paylaşılan duyguyu çok rahatsız edici olarak deneyimler ve olumlu bir şekilde katılmak yerine geri çekilmek isteyebilir (Eisenberg ve Eggum, 2009). Herrera vd., ise prososyal davranışın yalnızca sempatiden kaynaklanmadığını, prososyal davranışların daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu, farklı psikolojik, sosyal ve bilişsel süreçlerden etkilenebileceğini ifade etmektedir (Herrera vd., 2018).

Bununla bağlantılı olarak sosyal medya içeriklerinin duyarsızlaşma gibi olumsuz etkiler yarattığı da görülmektedir. Duyarsızlaşmanın, duygusal olarak yoğun şiddet içerikli materyallerle karşılaşmanın, bireylerin başkalarının acılarına karşı daha az duyarlı hale gelmesine neden olabilir. Konrath, sosyal medyanın dünyanın dört bir yanında gerçekleşen trajedi ve şiddet olaylarına ilişkin sürekli haber ve görüntü paylaşımıyla bireylerde duyarsızlaşmayı artırabileceğini öne sürmektedir (Konrath, 2012). Örneğin, televizyon, film veya video oyunlarında şiddet gören karakterlere yönelik empatik tepkiler zamanla azalabilir, bu da bireylerin gerçek hayattaki şiddet olaylarına duyarsızlaşmasına yol açabilir. Şiddet içerikli medya, bireylerin yardım etme davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Yardım etme genellikle empatik bir tepkiyle ilişkilidir; dolayısıyla şiddet içerikli medyaya uzun süre maruz kalan bireyler, başkalarına yardım etme konusunda daha az motive olabilir ve bu durum, toplumsal yardımlaşma ve empatiye dayalı davranışların azalmasına yol açabilir (Konrath, 2012).

Zaman içinde, fizyolojik tepkilerde, örneğin beyin aktivitelerinde, kalp atış hızında veya adrenalın seviyelerinde daha az değişim gözlemlenebilir. Bu azalmış tepkilerin empatiyle bağlantılı reaksiyonları zayıflatarak acıya odaklanma, acının önemini algılama, mağdura duyulan sempati ve yardım davranışlarının sıklığı gibi alanlarda olumsuz etkiler yaratabileceği öne sürülmektedir (Bushman ve Anderson, 2009). Örneğin şiddet içerikli video oyunları oynayan katılımcıların, gerçek dünyada şiddet içeren film sahnelerini izlerken beyin aktivitelerinde azalma, kalp atış hızında ve galvanik deri tepkisinde düşüş gibi fizyolojik yanıtların gözlemlendiği belirtilmiştir (Carnagey vd., 2007). Bazı araştırmacılar ise şiddet içerikli oyunları sık oynayanlar ile nadiren oynayanlar arasında ağrı ipuçlarına verilen tepkiler ve beyin aktivitelerinde anlamlı bir fark gözlemlenmediği belirtilmiştir (Gao vd., 2017; Kühn vd., 2018; Goodson vd., 2021). Dolayısıyla, fizyolojik duyarsızlaşma, empati ve ağrı

ipuçlarına verilen tepkiler açısından karışık sonuçlarla desteklenmekte ve hala daha fazla araştırılması gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Ancak, sosyal medyanın empatiyi artırabilecek bazı yenilikçi teknolojiler sunduğu da gözlemlenmektedir. Sanal gerçeklik, bireyleri başka birinin yerine koyarak duygusal bağ kurmalarını destekler. Örneğin, evsizliği deneyimleyen bir sanal gerçeklik simülasyonu, bireylere bu durumun zorluklarını hem duygusal hem de bedensel düzeyde hissettirerek empatiyi artırabilir (Herrera vd., 2018). Sanal gerçeklik simülasyonunun, bireylerin yalnızca izleyici olmaktan çıkıp aktif bir katılımcı olarak başkalarının acılarını ve mutluluklarını doğrudan deneyimlemelerine olanak tanıyarak duygusal farkındalık ve sosyal anlayış üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu belirtmiştir (Schutte ve Stilinović, 2017). Shin ise bu teknolojilerin kullanıcıların başkalarının duygusal ve fiziksel deneyimlerini anlamalarına yardımcı olduğunu vurgulamıştır (Shin, 2018). Sanal gerçeklik teknolojilerinin empati üzerindeki bu olumlu etkileri, medya şiddetinin aksine bireylerde prososyal davranışları teşvik edebilecek bir potansiyel sunmaktadır.

Öte yandan bireyler arası bağları zayıflatan dijital bağımlılık, phubbing gibi modern davranışların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Phubbing, akıllı telefonların aşırı kullanımı sonucunda bireylerin yanlarındaki insanları görmezden gelmesi, sosyal bağların zayıflamasına ve empati kapasitesinin azalmasına yol açan bir etken olarak görülmektedir (Okkay ve Bal, 2021). Dijital cihazlara olan bağımlılığın arttığı belirtilen, bu cihazlarla sürekli etkileşim içinde olmanın bireyleri insan ilişkilerinden uzaklaştırarak, duygusal ve bilişsel yetileri olumsuz etkileyebileceği ifade edilmiştir (Carr, 2010; Rushkoff, 2013). Przybylski ve Weinstein tarafından yapılan çalışmada, katılımcılardan anlamlı veya önemsiz konular hakkında konuşmaları istenmiş yakınlarda bir cep telefonunun bulunmasının, katılımcıların karşılıklı yakınlık, güven ve duygusal anlama gibi unsurlara daha düşük puan vermelerine neden olduğu görülmüştür (Przybylski ve Weinstein, 2013). Benzer şekilde, mobil cihazların varlığının konuşma kalitesini ve bireylerin birbirleri hakkındaki değerlendirmelerini olumsuz etkilediği ortaya koyulmuştur (Misra vd., 2016). Problemleri mobil telefon kullanımının empati ile negatif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Lanchman vd., 2018).

Araştırmalar, akıllı telefon kullanımının yalnızca kişiler arası bağları değil, ebeveyn-çocuk etkileşimini de olumsuz etkilediğini göstermektedir. Kildare ve Middlemiss ile Raudaskoski vd., telefona odaklanan ebeveynlerin görsel dikkatlerinin çocuklarından uzaklaştığını ve böylece çocuklarının duygusal ipuçlarını fark edip yanıtlamada yetersiz kaldıklarını vurgular (Kildare ve Middlemiss 2017; Raudaskoski vd., 2017). Bu dikkat dağınıklığı, çocukların ebeveynlerini anlamasını zorlaştırarak etkileşimi ve duygusal gelişimi zayıflatır. Benzer biçimde, arka planda açık televizyonun da ebeveyn-çocuk bağına zarar verebileceği belirtilmektedir (Kirkorian vd., 2009). Mobil cihazların ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki bu olumsuz etkileri, özellikle ergenler gibi yoğun kullanıcı gruplarında daha belirgin hale gelebilmektedir.

Turkle'ın ergenlerle yaptığı görüşmeler, sürekli telefon kullanımı ve dijital etkileşimlerin, gençlerin duygularını ifade etme ve başkalarıyla empatik bağ kurma becerilerini zayıflattığını ortaya koymuştur. Turkle, sosyal medya ve telefonlar aracılığıyla gerçekte yüzeyel etkileşimlerin, derin empatik bağların oluşumunu engellediğini ve başkalarının duygusal durumlarını anlama yetisini zayıflattığını vurgulamaktadır. Ayrıca, teknolojinin daha bilinçli bir şekilde kullanılması gerektiğine dikkat çekerken, gerçek bağlantılar ve empati geliştirmenin insan ilişkilerinin anlamlı kalitesini korumada kritik olduğunu belirtmiştir (Turkle (2011, 2015).

Empatinin ergenlerde özellikle akranlarıyla sosyalleşmeyi desteklediği, ancak empati düzeyi düşük olan ergenlerde internet bağımlılığının daha yaygın olduğu bildirilmiştir (Dalvi-Esfahani vd.,2021). Öte yandan, başka bir araştırmada sosyal medya kullanımı ile empati arasında olumsuz bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Martingano vd., 2022). Bazı çevrim içi davranışların (duyguları paylaşmak, destek ifade etmek) ; diğerlerinden (profil fotoğraflarını güncellemek) daha fazla empatiyi besleyebileceği düşünölmektedir (Alloway vd., 2014; Errasti vd., 2017).

Sosyal medya kullanımının empatiyi olumlu etkilerini özetleyecek olursak; çevrimiçi samimi paylaşımlar bireylerin sosyal engelleri aşarak duygularını daha açık ifade etmelerine ve yakınlık kurmalarına yardımcı olur (Valkenburg ve Peter, 2009). Yardım kampanyaları ve sosyal sorumluluk projeleri gibi içerikler, bireylerin empati ve prososyal davranışlarını teşvik eder (Coyne vd., 2018). Sanal gerçeklilik ve

sürükleyici medya bireylerin başkalarının bakış açılarını deneyimlemelerine olanak tanıyarak empatiyi güçlendirir (Herrera vd., 2018; Shin, 2018). Sosyal medya, bireylerin arkadaşlarıyla bağlantı kurmasını kolaylaştırma, empatiyi destekleyen sosyal becerilerin gelişimine katkı sağlama ve pro-sosyal davranışları teşvik etme gibi olumlu etkiler yaratabilmektedir (Vossen ve Valkenburg, 2016; Coyne vd., 2018). Özellikle çevrimiçi öz-ifşa ve sanal gerçeklik gibi araçların, bireylerin empatik becerilerini artırma potansiyeli olduğu belirtilmektedir (Herrera vd., 2018; Schutte ve Stilinović, 2017).

Sosyal medya kullanımının empatiyi olumsuz etkilerini özetleyecek olursak; sosyal medya platformlarının sunduğu sınırlı duygusal ipuçları, bireylerin empatik bağlar kurmasını zorlaştırabilirken (Small ve Vorgan, 2008), içerik türüne bağlı olarak empatiyi artırma veya azaltma potansiyeli taşımaktadır. Narsisizm ve aleksitimi gibi bireysel özelliklerin artışı, yüz yüze iletişimden uzaklaşma, medya şiddetine maruz kalma ve duyarsızlaşma, empatiyi zayıflatan temel mekanizmalar arasında yer almaktadır (Bushman ve Anderson, 2009; Twenge, 2013; Hao vd., 2020). Telefonlarla meşguliyet bireylerin yüzeysel etkileşimlere ve sosyal onay arayışına odaklanmalarına yol açarak empatiyi zayıflatabilir (Turkle, 2011). Şiddet içerikli oyunlar ve medya içerikleri, bireylerin empatik tepkilerini körelterek, başkalarının duygularını anlamak yerine aksiyona odaklanmayı teşvik eder (Bushman ve Anderson, 2009).

Literatür, sosyal medya ile empati arasındaki ilişkinin bireylerin bu platformları nasıl kullandığına, motivasyonlarına, demografik özelliklerine, kültürlerine ve yaş gruplarına bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Alloway vd., 2014; Carrier vd., 2015; Martingano vd., 2022). Bu nedenle, bireylerin sosyal medya kullanımına yönelik farkındalıklarının artırılması ve empatiyi destekleyen uygulamaların yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

2.6.1. Sosyal Medya Tutumları ve Empati İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Arslan ve Taydaş tarafından yapılan araştırmada, bireylerin sosyal medya kullanımında narsisizm ve empati düzeylerinin medeni durum ve gelir gibi sosyo-ekonomik değişkenlerle bağlantılı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma ayrıca, sosyal medyanın psikolojik ihtiyaçları karşılama aracı olarak kullanımının giderek yaygınlaştığını ortaya koymaktadır (Arslan ve Taydaş, 2023).

Mersin ve Toker tarafından yapılan araştırma, ergenlerde sosyal medya kullanım bozukluğunun aleksitimi ve empati düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma, sosyal medya kullanım bozukluğunun aleksitimi düzeyini artırdığını ve bu artışın empati becerilerinin azalmasına yol açtığını saptamıştır. Sosyal medya kullanım bozukluğu ile empati arasında doğrudan bir ilişki bulunamamış, ancak aleksitiminin bu ilişkiyi dolaylı olarak etkilediği belirlenmiştir. Aleksitiminin, duygu tanıma ve ifade etme zorluklarına yol açarak ergenlerde sosyal ve kişilerarası ilişkilerde bozulmalara neden olabileceği ve bu durumun depresyon, anksiyete gibi psikiyatrik bozuklukları tetikleyebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, düşük empati düzeyine sahip ergenlerde sosyal medya bağımlılığının daha yaygın olduğu görülmüştür. Araştırma, sosyal medya kullanım bozukluğunun empati üzerindeki etkisinin aleksitimi aracılığıyla gerçekleştiğini öne sürerek bu alandaki literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır (Mersin ve Toker, 2024).

Balcı ve Gölcü tarafından yapılan çalışmada, sosyal ağ sitelerinden biri olan Facebook üzerinde harcanan uzun sürelerin, bireylerin evden daha az çıkmasına, arkadaşlarıyla daha az vakit geçirmesine ve toplumlarına karşı sosyal kaçış ve yabancılaşma yaşamalarına neden olabileceği belirtilmiştir. Araştırmada, Facebook kullanımı sırasında bireylerin çevresindeki olay ve gelişmelere karşı daha tepkisiz hale gelebileceği vurgulanmıştır (Balcı ve Gölcü, 2013).

Alloway vd., tarafından yapılan çalışmada, Facebook gibi sosyal ağların narsistik davranışlarla ilişkilendirilebileceği vurgulanmıştır. Araştırma bulguları, kullanıcıların çevrimiçi platformlarda kendilerini sunma süreçlerinde profil fotoğraflarının en önemli unsurlardan biri olarak öne çıktığını göstermiştir. Facebook kullanımı ile empati arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Facebook'un, kullanıcıların dikkat çekme ve çekicilikle ilgili özelliklerini vurgulamalarına olanak sağlayarak diğerlerinin ilgisini topladığı belirtilmiştir. Bu durum, narsistik bireylerin dikkat çekmek amacıyla platformu daha yoğun bir şekilde kullanmasına yol açmaktadır. Ayrıca, kadınların fiziksel çekicilikleri nedeniyle profil fotoğraflarına daha fazla önem verdiği ve bu fotoğrafları aldıkları iltifatlarla birlikte güncelleyerek çevrimiçi kendilerini sunma süreçlerini güçlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Alloway vd., 2014).

Bushman ve Anderson tarafından yapılan araştırmada, medya şiddetinin duyarsızlaştırma üzerindeki etkileri incelenmiş ve şiddet içeren içeriklere maruz kalmanın empatik yanıtları zayıflattığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre, şiddet içeren medya içerikleriyle sürekli etkileşimde bulunan bireyler, gerçek yaşamda başkalarının acılarına karşı daha az duyarlı hale gelmektedir. Bu durum, bireylerin şiddet ve acı karşısında daha kayıtsız, daha az yardımsever ve daha duyarsız bir tavır sergilemesine neden olabilmektedir. Bu süreçte fizyolojik ve psikolojik tepkilerin azalması, empatik tepkinin doğrudan etkilenmesine neden olmaktadır (Bushman ve Anderson, 2009).

Errasti vd., tarafından gerçekleştirilen çalışmada, sosyal medya platformlarının (zellikle Facebook ve Twitter) duygusal kullanımının bireylerin empati, narsisizm ve benlik saygısı gibi kişilik özellikleriyle karmaşık bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, sosyal medyayı duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için kullanan bireylerde empati düzeylerinin daha düşük, narsisizm düzeylerinin ise daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, benlik saygısının bireylerin sosyal medya kullanım motivasyonlarını ve kullanım biçimlerini önemli lde etkilediği saptanmıştır. Çalışma, sosyal medya kullanımının bireylerin duygusal ifade ve etkileşim biçimlerini etkileyebileceğini göstermiş ve özellikle duygusal amaçlarla kullanıldığında sosyal medyanın empati ve narsisizm düzeyleri üzerinde belirgin etkileri olabileceğini vurgulamıştır (Errasti vd., 2017).

Guan vd., tarafından yapılan araştırma, bireysel sosyal medya kullanımının (frekans ve süre açısından) duygusal empati ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, ancak bu ilişkinin kk lkte olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, bazı evrimii davranışların (duygu paylaşmak ve destek sunmak) empatiyi artırmada daha etkili olduğu, diğer davranışların (profil güncelleme) ise bu etkiyi göstermediği belirtilmiştir. Ayrıca, sosyal medya kullanımının uzun vadede bilişsel ve duygusal empatiyi artırabileceği yönünde kanıtlar sunulmuştur. Çalışmada, meta-analizin sınırlamaları arasında sınırlı örneklem büyüklüğü, sonuçların yalnızca korelasyon göstermesi ve kültürel farklılıkların yeterince incelenememesi yer almıştır. Araştırma, medya kullanımının etkilerinin Batı dışındaki kültürlerde daha güçlü olabileceğini ve evrimii ile çevrimdışı kültürel değerlerin bireysel gelişimi şekillendirdiğini ne srmuştur. Ayrıca, "dijital yerli" olarak tanımlanan, dijital

medyaya tamamen entegre olan nesillerin psikososyal gelişiminde sosyal medya kullanımının önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır (Guan vd., 2019).

Hao vd., tarafından yapılan çalışmada, problemlili mobil telefon kullanımının empati ve özgeciliik üzerindeki etkileri incelenmiş ve bu tür kullanımın empati düzeylerini azalttığı tespit edilmiştir. Araştırma, ayrıca aleksitimi gibi faktörlerin bu süreçte aracılık rolü oynadığını ortaya koymuştur (Hao vd., 2020).

Konrath vd., tarafından yapılan araştırma, empati düzeylerinin zaman içinde önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. 1979 ile 2009 yılları arasında yapılan çalışmaları kapsayan meta-analiz sonuçlarına göre, genç yetişkinlerin empati düzeylerinde belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Araştırma, empatiye ilişkin iki ana boyutta, duygusal empati ve perspektif alma, belirgin bir azalma olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, bireylerin diğeri insanların duygularını hissetme ve bu duygulara yanıt verme kapasitelerinde düşüş yaşandığını, ayrıca diğeri insanların bakış açılarını anlama ve olayları onların perspektifinden değerlendirme becerisinde azalma olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, bu düşüşün bireycilik, rekabetçi yaşam tarzı ve teknolojik değişimler gibi sosyo-kültürel faktörlerden kaynaklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Özellikle, artan medya kullanımı ve dijital iletişimin yüz yüze etkileşimlerin yerini alarak empati gelişimini olumsuz etkileyebileceği vurgulanmıştır (Konrath vd., 2012).

Martingano vd., tarafından Amerikan yetişkinler üzerinde yapılan araştırma, sosyal medya kullanımının sosyal ve duygusal becerilerle negatif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, sosyal medya kullanımının narsisizm ve aleksitimi (empati eksikliğiyle ilişkili) ile pozitif, bilişsel empati ile ise negatif korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak, meta-analiz sonuçları sosyal medya kullanımı ile empati arasında genel bir ilişki bulunmadığını, bu durumun farklı popülasyonlar arasındaki varyasyonlardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Araştırmada, sosyal medya kullanımının kültür, yaş ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak değişebileceği vurgulanmıştır (Martingano vd., 2022).

Salgado tarafından yapılan çalışmada, sosyal medya kullanımının genellikle empati üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu, bu etkilerin bireyin çocukluk ortamı, mevcut yaşam koşulları, nörolojik aktiviteleri ve psikofizyolojik süreçleri gibi faktörlere bağlı olduğu ifade edilmiştir. Araştırma, aşırı sosyal medya

kullanımının empatiyi azaltabileceğini, özellikle olumsuz içeriklerin aşırı tüketiminin stresi artırabileceğini ortaya koymuştur. Bireylerin bu tür içeriklere karşı merak ve empati geliştirebileceği de belirtilmiştir. Sosyal medyada karmaşık veya tartışmalı içeriklere (savaş veya ırkçılık) maruz kalmanın güçlü olumsuz duygusal tepkiler yaratabileceği ve bu durumun empatiyi engelleyebileceği vurgulanmıştır. Çalışma ayrıca, sosyal medyanın bireylerin bilgi paylaşımı, duygusal destek sağlama ve grup dayanışmasını artırma gibi pozitif sosyal bağlar kurmalarını destekleyebileceğini göstermiştir (Salgado, 2024).

Yu vd., tarafından yapılan araştırmada, sosyal medya profil resimlerinin stili ile empati ve kimlik tanıma üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma bulguları, gerçek yüz ve çizgi film yüzü resimlerinin empatiyi artırırken, kimlik tanımada gerçek yüz ve manzara resimlerinin daha etkili olduğunu göstermiştir. Araştırma ayrıca, profil resimlerinin kullanıcılar arasındaki sosyal kategorizasyonu etkileyerek empati seviyelerini ve grup içi algıları şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, sanal kimliklerin ve görsel ipuçlarının sosyal etkileşimlerdeki önemini vurgulayarak, sosyal medya platformlarında kullanılan görsellerin bireyler arası ilişkiler ve sosyal algılar üzerindeki rolüne dikkat çekmektedir (Yu vd., 2024).

Hangartner vd., tarafından yapılan araştırmada, sosyal medya ortamında nefret söylemiyle başa çıkmak için kullanılan üç farklı karşı-söylem stratejisinin (empati, sonuçlar hakkında uyarı ve mizah) etkinliği değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, empati tabanlı mesajların, kullanıcıların nefret söylemi içeren paylaşımlarını silme olasılığını %21 artırdığını ve gelecekteki nefret söylemi içerikli paylaşımların oluşturulmasını %10 azalttığını göstermiştir. Empati stratejisi, nefret söyleminin silinmesi ve azaltılmasında en etkili yaklaşım olarak öne çıkmıştır. Buna karşın, sonuçlar hakkında uyarı ve mizah temelli karşı-söylem stratejilerinin empatiye kıyasla daha az etkili olduğu ve tutarlı sonuçlar vermediği tespit edilmiştir. Araştırma, sosyal medya platformlarında nefret söylemiyle mücadelede empati tabanlı stratejilerin önemine dikkat çekmiş, mizah ve sonuçlar hakkında uyarı stratejilerinin ise daha az etkili olduğunu ortaya koymuştur (Hangartner vd., 2021).

Dalvi-Esfahani vd., tarafından yapılan çalışmada, lise öğrencilerinde empati düzeylerinin sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkisi ve kişilik özelliklerinin (nörotisizm, dışadönüklük, açıklık) bu etkideki moderatör rolü incelenmiştir.

Araştırma bulguları hem empatik ilginin hem de perspektif almanın sosyal medya bağımlılığını anlamlı ve olumsuz bir şekilde etkilediğini ortaya koymuştur (Dalvi-Esfahani vd., 2021).

Barbot ve Kaufman tarafından yapılan çalışmada, sanal gerçeklik deneyimlerinin çok yönlü bir empati ölçüsü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Beş hafta süren oturumlar sırasında, katılımcılar hayal gücünü ve yaratıcılığı teşvik eden deneyimlere (Van Gogh'un resimlerinde gezinme) katılmıştır. Bulgular, katılımcıların sanal bedenleri üzerindeki kontrol ve etkinlik hislerinin, empati artışlarını aracılık ettiğini göstermiştir (Barbot ve Kaufman, 2020).

Cummings vd., tarafından yapılan çalışmada, haber hikayelerinin sanal gerçeklik sürümlerinin (videoya veya metne kıyasla) mekansal aidiyet ve eş-mevcudiyet duygularını artırdığı tespit edilmiştir. Bu özellikler, mültecilere ve evsiz bireylere yönelik daha yüksek empatiyi öngörmüştür. Sanal gerçekliğin fiziksel varlık sağlama özelliğinin, empatiyi kolaylaştırdığı vurgulanmıştır (Cummings vd., 2022).

Rosen vd., tarafından yapılan çalışmada, Facebook kullanıcıları arasında sanal empati düzeylerinin yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Sanal empati, internet aracılığıyla yapılan empatik iletişimi tanımlamaktadır. Araştırmada, sanal empati ile gerçek yaşam empati düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, sanal empati düzeyi yüksek olan bireylerin yüz yüze iletişimde de daha empatik olduğu saptanmıştır (Rosen vd., 2013).

Bu araştırmalar, sosyal medya platformlarının empati gelişimi üzerindeki etkilerinin hem olumlu hem de olumsuz boyutlarını ortaya koymakta, dijital teknolojilerin empati ve sosyal ilişkiler üzerindeki karmaşık etkilerini anlamaya katkı sağlamaktadır.

2.7. Empati ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi

Empati, bireyin başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama kapasitesini ifade eder ve insan ilişkileri ile iletişimin temelini oluşturan kritik bir kavramdır (Kaya ve Siyez, 2010; Görtunca, 2013). Araştırmalar, empatinin yalnızca insanlar ve yüksek primatlar gibi gelişmiş canlılara özgü olduğunu öne sürmekte bu özelliğin toplumsal uyum ve ilişkilerin derinleşmesinde önemli rol oynadığını

vurgulamaktadır (Langford, 2006; Bakırcıoğlu, 2012). Bu bağlamda, empatinin toplumsal uyumu güçlendiren bu kritik işlevi, söz konusu yetkinliğin gelişimsel olarak şekillendiği aile ortamına odaklanmayı zorunlu kılmaktadır.

Empatinin temelini atıldığı ilk sosyal bağlam ailedir. Ailede sergilenen empati odaklı davranışlar ve çocuğun bu davranışları model alması, bireyin bu beceriyi içselleştirerek toplumsal yaşantısına aktarmasını sağlar (Koestner vd., 1990). Nitekim aile içindeki tutumlar ve etkileşimler, empatik becerinin kök salmasında kritik bir zemindir (Cotton, 2001). Anne-babanın empatik tutumu özellikle erken çocukluk döneminde belirleyicidir; annedeki empati eksikliğinin bebeğin gereksinimlerinin zamanında ve uygun biçimde karşılanmasını sekteye uğrattığı vurgulanmaktadır (Feshbach, 1990; Uysal, 2016). Aile sistemi içinde evlilik ilişkileri, anne-baba-çocuk ilişkileri ve kardeş ilişkileri karşılıklı olarak birbirlerini etkiler (Şendil, 2003); böylece ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuğun kişilik gelişiminde ayna işlevi görür (Bozkurt, 2014). Empatiyi ailede deneyimleyerek öğrenen çocuk, ileriki yaşantısında da empati kurabilen birey olarak yetişir (Sayın, 2010).

Aile yapısı, sosyalleşme sürecinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir ve son yıllardaki dönüşümlere rağmen önemini korumaktadır. Çocukların içselleştirdiği normlar, dünya görüşleri ve değerler, davranışları üzerinde belirleyici etkiye sahiptir (Sallay ve Dalbert, 2004). Bu nedenle aile içinde gösterilen tutumlar, empati becerisinin çocukluk döneminde şekillenmesinde kritik rol oynar (Neslitürk, 2013).

Ebeveyn tutumları, çocukların kişilik ve tutumlarının gelişiminde büyük etkiye sahiptir ve literatürde koruyucu veya risk faktörü olarak ele alınmaktadır (Öz, 1997; Yavuzer, 2014; Yılmaz, 2015). Kabul, ilgi ve psikolojik özerklik ile örtüşen demokratik ve destekleyici ebeveyn yaklaşımları, çocukların empatik becerilerini güçlendiren başlıca koruyucu tutumlardır (Derman vd., 2020). Özerklik desteği sunan ailelerde yetişen ergenlerin empati düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu bu etkiyi doğrular (Soenens vd., 2007).

Sevgi ilgi ve anlayış temelinde kurulan iletişim, çocuğun duygusal farkındalığını artırarak sosyal ilişkilerde başarıyı destekler (Ceyhan, 1993). Miklikowska ve Duriez de empatik ebeveyn tutumlarının ergenlerin empati becerilerini artırmada önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur (Miklikowska

vd., 2011). Sağlıklı aile ortamlarında karşılıklı anlayış, güven ve paylaşımın varlığı ile aile içindeki olumlu iletişimin sosyal beceri gelişimine katkısı bu bulguları destekler (Nazlı, 2003; Dökmen, 2005). Buna karşılık, ebeveynleri tarafından yeterince duygu paylaşımı göremeyen çocuklar, başkalarının duygularına karşı duyarlılık göstermede zorlanırlar (Sayın, 2010; Ergün, 2008).

Empati, ebeveyn tutumları ile davranışsal çıktılar arasındaki ilişkide de aracı bir işlev görür. Parsak ve Kuzucu, okul öncesi dönemde saldırgan davranışları açıklamada empati ve sosyal becerilerin ebeveyn tutumlarıyla etkileşerek aracılık rolü oynadığını saptamıştır (Parsak ve Kuzucu, 2020). Benzer şekilde, istismar veya akran zorbalığı gibi olumsuz deneyimler empatinin zedelenmesiyle psikopatolojik riskleri artırmaktadır (Kaya ve Siyez, 2010). Ebeveyn tutumlarının çocukların duygu tanıma, sosyal beceri ve saldırgan davranışları üzerindeki belirgin etkileri de bu tabloyu destekler (Sezer vd., 2014; Çalışkan Sarı ve Şahin Acar, 2018).

Ebeveynlerin kullandığı disiplin ve psikolojik kontrol stratejileri empatinin bir diğer belirleyicisidir. Baskıcı disiplinin empatiyi zayıflattığı (Zahn-Waxler vd., 1979; Cotton, 2001), açıklayıcı-akılcı disiplinin ise başkalarının duygularını fark etmeye katkı sağladığı gösterilmiştir (Hoffman, 1977).

Ergenlik dönemi, bireyin yoğun zor ve gelgitli bir süreç yaşadığı ve ebeveyn desteğine ihtiyaç duyduğu bir dönemdir (Öztürk, 2003; Kulaksızoğlu, 2011; Yörükoğlu, 2019). Bu dönemde, ailenin sevgi, saygı ve duyarlı iletişim imkânı sağlaması, ergenin duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı gelişimine katkıda bulunur (Ekşi, 1999; Bayraktar, 2007). Anne-baba tutumları, ergenin kendine yönelik algılarını, sosyal ilişkilerdeki iletişim biçimini ve empatik becerilerini doğrudan etkilemektedir (Basut, 2006). Tutarlı ve demokratik bir aile yaklaşımının ergenin özgüven ve özsaygı düzeyini artırarak empatik eğilimlerini desteklediği; baskıcı veya otoriter tutumların ise çatışmaları ve iletişim kopukluklarını derinleştirebildiği belirtilmektedir (Atabek, 1990; Temel ve Aksoy, 2001).

Empati aynı zamanda ebeveyn modellemesiyle de pekişir. Ebeveynlerin şefkatli ve anlayışlı davranışları, çocukların bu tutumları içselleştirerek toplumsal ilişkilerinde empati sergilemelerine zemin hazırlar. Empatik veya prososyal eylemler gerçekleştiren ebeveynlerin çocukları, bu eylemleri taklit ederek empatiyi öğrenirler (Koestner vd., 1990).

Ergenin sosyal çevresiyle, özellikle ailesi ile ilişkilerinin niteliği de duygusal gelişimini ve empatik eğilimini etkilemektedir. Sevgi, güven ve karşılıklı anlayışa dayalı bir ilişki yaşayan ergenler, daha dengeli ve duygusal açıdan doyumlu bir yaşama kavuşurlar. Araştırmalar, empatik, koruyucu ve duyarlı ebeveyn tutumlarının çocukların empatik eğilimlerini artırırken; fiziksel ceza, korkutma ve tutarsız davranışların empati gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Cotton, 2001).

Empatik becerisi düşük olan ergenler ise arkadaşlarını ve ailesini anlamada güçlük çekerek, çevre tarafından dışlanabilir (Bircan ve Bacanlı, 2005; İnanç vd., 2009). Öte yandan bu dönemde empatik eğilime sahip olmak ve bu becerileri sorunları çözmeye kullanmak oldukça önemlidir. Empatik becerisi yüksek olan ergenler, olaylara daha farklı yaklaşarak iletişim sorunlarını sağlıklı bir şekilde çözebilirler (Hasdemir ve Akyol, 2012).

Son olarak, ebeveynlerin açıklayıcı, anlayışlı ve destekleyici iletişim kurması ile aile eğitim programlarının yaygınlaştırılması, çocuk ve ergenlerin empati ile sosyal becerilerini geliştirmede etkili bir yol sunmaktadır (Neslitürk, 2013; Alkış, 2015). Dolayısıyla ebeveynlerin olumlu tutumlar sergilemesi, empati, sosyal beceri ve duygusal sağlığın gelişimi açısından vazgeçilmezdir.

2.7.1. Empati ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Strayer ve Roberts tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin duygusal ifadeleri ve empati modellerinin çocukların empati gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiş ve ebeveynlerin duygusal ifadelerinin ve empatik davranışlarının çocukların empati becerilerini geliştirmede kritik bir rol oynadığı bulunmuştur (Strayer ve Roberts, 2004).

Çetin tarafından yapılan araştırmalar, anne-baba tutumlarının çocukların özsaygı düzeyleri ve empati becerileri ile ilişkisini ortaya koymuş; demokratik ebeveyn tutumlarının çocukların empatik becerilerini desteklediğini vurgulamıştır (Çetin, 2018).

Bolat tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi incelenmiş ve yüksek düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Bu bulgular, ebeveyn

tutumlarının çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığını desteklemektedir (Bolat , 2018).

Ünlüer tarafından Sosyal bilgiler dersinde empati becerisinin kazandırılmasına ilişkin yapılan bir çalışmada ailelerin empatiyi "kendini karşıdakinin yerine koymak" olarak tanımladığı ve empatik davranışların aile içi iletişim açısından önemine dikkat çektiği belirtilmiştir (Ünlüer, 2022).

Çetin ve Aytar'ın çalışmasında, kız öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, empatik beceri düzeyi ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, otoriter ve aşırı kontrolcü ebeveyn tutumlarının empati gelişimini olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir (Çetin ve Aytar, 2012).

Tekeli tarafından yapılan araştırmada çocukluk dönemi algılanan ebeveyn tutumlarının yetişkinlik dönemindeki aleksitimi ve empatik eğilim ile ilişkisi incelenmiş ve ebeveyn tutumları ile empati düzeyi ve aleksitimi arasında güçlü bir ilişki olduğu doğrulanmıştır (Tekeli, 2018).

Derman vd., yaptığı çalışmada, çocukların duygusal ve genel empati becerileri ile annelerinin demokratik tutumları arasında pozitif bir ilişki; otoriter ve izin verici tutumlar arasında ise negatif ilişkiler bulunmuştur (Derman vd., 2020).

Alkış tarafından yapılan araştırmada ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide empati ve sosyal becerilerin tam aracılık yaptığı saptanmıştır (Alkış, 2015).

Durlanık tarafından yapılan araştırmada orta çocukluk dönemindeki çocukların algıladıkları ebeveyn tutumları ile aile aidiyeti duyguları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiş ve ebeveynlerden algılanan duygusal sıcaklık tutumu ile hem aile aidiyeti duygusu hem de empatik eğilim arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Durlanık, 2019).

Yüksel ve Rehber yaptıkları araştırmalarda, kız çocuklarının erkeklerden daha fazla empatik olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun, ebeveynlerin kız çocuklarını daha hoşgörülü ve uyumlu yetiştirmeleri, erkek çocuklarını ise daha güçlü görünmeleri için duygularını gizlemeye yönlendirmeleriyle açıklanabileceği düşünülmektedir (Yüksel, 2009; Rehber 2007).

2.8. Sosyal Medya Tutumları ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi

Ergenlik dönemi, bireyin benlik algısını, toplumsal kimliğini ve gelecek tasarımlarını şekillendirdiği kritik bir evredir (Erikson, 1968). Bu süreçte ortaya çıkan hızlı fiziksel ve bilişsel değişimlerin yanı sıra dijital teknolojilerin günlük yaşama yoğun biçimde entegrasyonu, ergenlerin kimlik arayışına yeni boyutlar kazandırmaktadır. Sosyal medya, ergenlere kendilerini ifade etme, farklı kimlik tasarımlarını keşfetme ve akran ilişkilerini çevrimiçi ortamda sürdürme olanağı sunmaktadır. Bu olanakların olumlu ya da olumsuz sonuçları, büyük ölçüde aile yapısı ve ebeveyn tutumlarıyla ilişkilidir.

Bu noktada Bowlby'nin Bağlanma Kuramı temel bir açıklayıcı çerçeve sunar; zira erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimleri bireyin ileriki sosyal ilişkilerine güçlü bir zemin hazırlar (Bowlby, 1988). Demokratik, otoriter ve izin verici (ya da ihmalkâr) ebeveyn yaklaşımlarının, ergenlerin sosyal medya platformlarındaki etkileşim biçimlerini farklılaştırdığı gösterilmiştir (Chou ve Lee, 2017; Tur-Porcar, 2017). Ebeveynlerin tutum, değer ve inançlarına dayalı çocuk yetiştirme yöntemleri, çocukların davranışlarını biçimlendirmeye ve gelecekteki davranışlarına yön vermeye aracılık eder (Yeşilyaprak, 1993). Bu durum ise ergenlerin dijital davranışlarını biçimlendiren dolaylı bir mekanizma oluşturur.

Güvenli aile bağları ve açık iletişim, ergenlerin problemleri internet kullanımını azaltan temel etkenler arasında yer alırken (Cho ve Cheon, 2005; Lei ve Wu, 2007), demokratik ebeveynlik modelinin medya araçlarının bilinçli kullanımını teşvik ettiği; otoriter, aşırı koruyucu veya ihmalkâr tutumların ise sosyal medya bağımlılığı riskini artırdığı belirtilmektedir (Taneri ve Tiryakioğlu, 2015; Demir ve Kumcağz, 2019).

Literatürde çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin ebeveyn yaklaşımlarının oldukça farklılık gösterdiği de dikkat çekmektedir (Beyens vd., 2022). Bazı ebeveynler, sosyal medyanın çocuklarda olumlu özellikler geliştirebileceğine inanırken, diğerleri olumsuz davranışları engellemek amacıyla sosyal medya kullanımını sınırlamayı seçmektedir (Nathanson, 2001).

Teknolojinin riskleri konusunda açık iletişime dayalı bir ilişki geliştiren ebeveynlerin, çocukların dijital farkındalık kazanmalarını ve teknolojiyi bilinçli biçimde kullanmalarını destekleyebildiği belirtilmektedir (Zinderen ve Aslan, 2024). Böyle bir aile ortamında, çocuklar sosyal medya platformlarını güvenli bir şekilde

kullanabilir ve bu mecralarda bilgi edinme, yaratıcılık ile sosyalleşme fırsatlarını daha sağlıklı değerlendirebilir (Akbulut, 2013). Buna karşın ilgisiz veya aşırı denetleyici yaklaşımlar, ergenlerin sosyal medyada geçirdiği süreyi artırarak çatışma zemini yaratabilmektedir (Yıldırım, 2006). Nitekim yapılan araştırmalar, yoğun sosyal medya kullanımının ebeveyn-ergen iletişimini savunmacı veya kavgacı bir yapıya dönüştürdüğünü göstermektedir (Gürmen, 2016).

Aileden yeterince destek ve ilgi göremeyen ya da tutarsız davranışlarla karşılaşan ergenlerin, sosyal medyayı bir tür “sanal sığınak” olarak gördükleri; özellikle ergenlikte karşılanmayan sosyal destek ihtiyacının, çevrimiçi ortamlarda bir yakınlık arayışını tetiklediği belirtilmektedir (Caplan, 2002; Campanelli, 2009). Ergenler gerçekte buldukları ortamlardan koparak çevrimiçi dünyada daha fazla zaman geçirebilmekte, bu durum aileye ve yakın çevreye yönelik ilginin azalmasına neden olabilmektedir (Büyükgebiz Koca ve Tunca, 2020).

Ebeveyn tutumlarının, ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve dijital risklere açıklık düzeyini önemli ölçüde belirlediği görülmektedir. Örneğin, Yen vd., (2007) ile Lam vd., (2009) cezalandırıcı veya ilgisiz aile yaklaşımlarının ergenlerde internet bağımlılığı riskini artırdığını raporlarken, aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının da internet bağımlılığını öngörmede önemli bir yordayıcı olduğu bildirilmiştir (Demir ve Kumcağız, 2019). Çocukların internet kullanımına yönelik ebeveyn yaklaşımlarını “izin verici, ihmalkâr, otoriter ve demokratik” kategorilerinde inceleyen çalışmalar, başlangıçta “demokratik” olarak görülen tutumların zaman içinde “ihmalkâr” hâle kayabildiğini ve sınıf düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin ihmalkâr tutum sergileme eğiliminin arttığını göstermektedir (Özgür, 2016). Böylece ebeveynlik stilinin uç noktalara kayması (ihmalkâr ya da aşırı koruyucu) ergenlerin dijital ortamlardaki davranışlarını daha problemlili hâle getirebilmektedir. Ebeveynlik tarzlarının ergenlik dönemindeki sosyal medya kullanımını nasıl şekillendirdiğine ilişkin çalışmalar (Chou ve Lee, 2017; Tur-Porcar, 2017), özellikle ihmalkâr ebeveynlik yaklaşımının ergenlerde internet bağımlılığı riskini yükselttiğini ortaya koymaktadır (Tur-Porcar, 2017).

Kaygas vd., sosyal medya bağımlılığının yalnızca ebeveyn tutumlarıyla değil, aynı zamanda sosyal kaygı ve öz yeterlik gibi bireysel değişkenlerle de ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Kaygas vd., 2023). Düşük benlik saygısına sahip

ergenlerin de sosyal medya bağımlılığı riski daha yüksek olup, algılanan olumsuz ebeveyn tutumları bu bağımlılığı pekiştirebilmektedir (Yüksel Şahin ve Öztoprak, 2019). Aile içi ilişkinin kalitesinin azalması hâlinde de ergenler dijital araçlara daha fazla yönelmekte ve bu durum sosyal medya bağımlılığına davetiye çıkarabilmektedir (Moral ve Kumcağız, 2019; Bilgin vd., 2020).

Diğer yandan ebeveynlerin medya okuryazarlığı düzeyleri de ergenlerin, uygunsuz konuşma, kumar siteleri gibi dijital risklerle baş etmelerinde kritik rol oynar (Kuzu, 2011). Riesmeyer vd., tarafından yapılan bir çalışma, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları sıcak ve yakın ilişkinin, onların medya materyallerine daha eleştirel yaklaşımlarına ve çevrimiçi tehditleri daha iyi analiz etmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir. Aşırı kontrol veya kontrol eksikliği, çocukların medya içeriklerini değerlendirme becerilerini olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedir (Riesmeyer vd., 2019).

Yaygın biçimde kullanılan “süre sınırı” gibi kural koyma stratejileri (Şahin ve Öztürk, 2019), dijital araçları tamamen engellemekte yaşanan güçlüklerle birlikte değerlendirildiğinde (Kızıldaş ve Ertör, 2018) ebeveynlerin denge kurmakta zorlandığını ortaya koyar. Aşırı sağlıksız akıllı telefon ve sosyal medya kullanımı ise aile içi iletişim sorunları ve sosyal kaygıyla ilişkilendirilmiştir (Hwang ve Park, 2015; Şata vd., 2016). Anne-babaların çocuğun yaşına uygun içerikleri seçmesi, gerekli kontrol mekanizmalarını devreye sokması ve eleştirel düşünme becerilerini teşvik etmesi, sosyal medya kullanımının daha sağlıklı, yararlı ve güvenli bir hâle dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.

Çocuk yaş grubuna odaklanan çalışmalar da ebeveyn tutumlarının belirleyici gücünü desteklemektedir: Otoriter ebeveynlik internet kullanımını sınırlayabilirken izin verici tutumlar yüksek kullanım oranlarına yol açabilmektedir (Valcke vd., 2007). Koruyucu yaklaşım altındaki 9-12 yaş grubu ise bilgisayar oyunu bağımlılığına daha yatkın görünmektedir (Karacaoğlu, 2019).

Sonuç olarak, demokratik, destekleyici ve medya okuryazarı aile tutumları ergenlerin sosyal medya kullanımını bilinçli ve yararlı bir düzeye taşırken; ilgisiz, cezalandırıcı veya aşırı koruyucu yaklaşımlar problemlili kullanımı ve bağımlılık riskini artırmaktadır (Taneri ve Tiryakioğlu, 2015; Bae, 2015; Demir ve Kumcağız, 2019). Ebeveyn tutumlarının, ergenlerin sosyal medya kullanım tarzı ve dijital

ortamlardaki deneyimleri üzerinde belirleyici bir role sahip olduğu gör÷lmektedir (Ulusoy ve Bostancı, 2014).

2.8.1. Sosyal Medya Tutumları ve Algılanan Anne Baba Tutumları İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Hoşoğlu Kama tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin akademik erteleme davranışlarının sosyal medya kullanım tutumları ve algılanan anne baba tutumları ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma, sosyal medya kullanım tutumları ve ebeveyn yaklaşımlarının öğrencilerin akademik davranışları üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Hoşoğlu Kama, 2022).

Çalapkulu ve Alp tarafından yapılan araştırmada, sosyal medya kullanımının çocukların mahremiyet algısını etkilediği ve ebeveynlerin bu süreçte önemli bir rol üstlendiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada, bazı ebeveynlerin dijital ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirerek çocuklarını sosyal medyanın zararlarına karşı bilinçlendirdiği ve mahremiyet alanlarını korumaya çalıştığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı ebeveynlerin sosyal medya platformlarındaki tehlikeler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve bu durumun çocuklarının mahremiyetlerini ihlal etmelerine yol açtığı belirtilmiştir. Çocukların sosyal medya ve dijital araçlar konusunda ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olmasının, ebeveynlerin etkin müdahalelerini zorlaştırdığı ifade edilmiştir (Çalapkulu ve Alp, 2020).

Canatan ve Aydın Avşar tarafından yapılan araştırmada, ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin tutumları ve mahremiyet algıları arasındaki farklılıkların belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların sosyal medyaya daha fazla ilgi göstermesi, ebeveynlerin bu platformlara yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Araştırma, sosyal medya kullanımına yönelik tutumların farklılaşmasında yaş, cinsiyet ve sosyal medya alışkanlıklarının önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Canatan ve Aydın Avşar, 2019).

Kaya ve Mutlu Bayraktar tarafından yapılan araştırmada, Türkiye’deki dijital ebeveynlik çalışmalarının içerik analizi yoluyla incelenerek ve bu alandaki eğilimlere dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Ebeveyn tutumlarının, çocukların dijital medya kullanımını şekillendirmede kilit bir rol oynadığı ve bu alandaki en sık

incelenen değişkenlerden biri olduğu vurgulanmıştır. Özellikle okul öncesi ve ergenlik dönemindeki çocuklar, bu yaş gruplarının ekran kullanımıyla ilgili risk ve bağımlılık eğilimleri nedeniyle odak noktası haline gelmiştir. Araştırma, ebeveynlerin tutumlarının ve sosyal medya kullanımına yönelik yaklaşımlarının, çocukların dijital medya ile ilişkilerini anlamada ve yönetmede önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Kaya ve Mutlu Bayraktar, 2021).

Altıntaş ve Öztapak tarafından yapılan araştırmada, ortaokul öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada, demokratik anne-baba tutumunun aşırı internet kullanımı ve problemlili internet kullanımıyla negatif yönlü bir ilişki gösterdiği; koruyucu-istekçi ve otoriter anne-baba tutumlarının ise aşırı internet kullanımı ve problemlili internet kullanımıyla orta düzeyde pozitif bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir (Altıntaş ve Öztapak, 2016).

Moral ve Kumcağız tarafından yapılan araştırmada, ergenlerde internet bağımlılığı ile anne-baba ilişkileri arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Araştırma, ergenlerde internet bağımlılığı ile anne ve baba ilişkileri arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Anne ve baba ile ilişkilerin güçlü olduğu durumlarda, internet bağımlılığı riskinin azaldığı gözlemlenmiştir (Moral ve Kumcağız, 2019).

Belli tarafından yapılan araştırmada, ergenlerin akıllı telefon bağımlılığı ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, otoriter ve ihmalkâr ebeveyn tutumlarının ergenlerin akıllı telefon bağımlılığını artırdığını, buna karşılık demokratik ebeveyn tutumlarının bağımlılık düzeylerini azalttığını göstermiştir. Özellikle otoriter ve ihmalkâr tutumlara sahip ebeveynlerin çocuklarının günlük telefon kullanım sürelerinin daha uzun olduğu ve bunun ebeveyn kontrolü ve rehberlik eksikliğiyle ilişkili olabileceği vurgulanmıştır. Demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin, çocuklarında daha düşük düzeyde akıllı telefon bağımlılığına yol açtığı; bunun da ebeveynlerin denetim ve yönlendirme becerileri sayesinde gerçekteşiği ifade edilmiştir (Belli, 2020).

Bilgin vd., tarafından yapılan araştırma, ergenlerde sosyal medya bağımlılığının aile içi ilişkilerle yakından bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Ailedeki genel stres, ergenin sosyal medya bağımlılığını en güçlü şekilde yordayan

değişken olarak öne çıkmıştır. Araştırmada, anneyle yaşanan okul temelli çatışmaların sosyal medya bağımlılığıyla anlamlı bir ilişki içinde olduğu belirtilirken, babanın okul başarısı veya okul konusundaki tutumuyla ilgili çatışmaların benzer bir etki göstermediği ifade edilmiştir. Ayrıca, ergenin anne ve babanın kendi tarafına çekmeye çalıştığı üçgenleşme durumunun sosyal medya bağımlılığını artırıcı bir faktör olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, hem anne-babanın ergene yönelik mükemmeliyetçi beklentilerinin hem de ergenin kendisinden yüksek beklentilerinin sosyal medya bağımlılığını tetiklediği, diğer bilişsel çarpıtmaların ise bu ilişki üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir. Araştırmada, aile içindeki her çatışma biçiminin sosyal medya bağımlılığıyla ilişki göstermediği; daha çok ergenin yoğun stres ve kontrol altında hissetmesine yol açan çatışmaların bağımlılıkla bağlantılı olduğu vurgulanmıştır (Bilgin vd., 2020).

2.9. Sosyal Medya Tutumları, Empati ve Anne Baba Tutumları İlişkisi

Teknolojinin baş döndürücü hızı ve her yaştan bireyin dijital platformlara kolay erişimi, sosyal medyayı günlük yaşamın ayrılmaz bir parçasına dönüştürmüştür (Kaplan ve Haenlein, 2010). Bu dijital dönüşüm, yalnızca iletişim pratiklerini değil, bireylerin duygusal ve sosyal gelişimini de belirgin biçimde etkilemektedir (Küresel Risk Raporu, 2019). Özellikle kimlik inşasının yoğun yaşandığı ergenlik döneminde, sosyal medya platformlarının artan popülerliği, empati gibi sosyal-bilişsel becerilerin gelişimi ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliği üzerinde kritik bir rol oynamaktadır.

Ergenlerin çevrimiçi yönelimleri; aile içi iletişim kalitesi, ebeveyn tutumları ve akran ilişkileri gibi psikososyal dinamiklerden büyük ölçüde etkilenmekte (Yıldırım, 2006; Demir ve Kumcağız, 2019) ve bu etkileşimler gencin duygusal-sosyal becerilerini doğrudan biçimlendirmektedir (Cotton, 2001; Ceyhan, 2008). Bu bağlamda algılanan anne-baba tutumları hem sosyal medya kullanım biçimlerini hem de empati becerilerinin evrimini belirleyen değişken olarak öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2006; Uysal, 2016).

Algılanan anne-baba yaklaşımları bu süreci farklı yönlerde biçimlendirebilir: ebeveynlerin sergilediği prososyal ve empatik davranışlar, çocuklar tarafından gözlenip taklit edilen bir öğrenme süreci yaratır; ebeveyn duyarlılığı arttıkça ergenlerin duygu okuma, yardım etme ve çatışma çözme becerileri de aynı ölçüde gelişir (Basut, 2006; Bayraktar, 2007; Collins, 2014). Bu doğrultuda demokratik

tutumların ilgili ve özerk yapısı çocuğun ihtiyaçlarına duyarlılığı yükselterek empati gelişimini destekler (Çetin, 2018).

Sosyal medyanın empati düzeyleri üzerindeki etkileri ise güncel araştırma gündeminde çok boyutlu tartışmaların odağı hâline gelmiştir. Yüz yüze iletişimin yerini alan çevrimiçi etkileşimlerin duygusal ipuçlarını zayıflatarak empatinin azalmasına yol açabileceği ileri sürülmektedir (Manney, 2008; Andrew-Gee, 2018). Turkle ve Twenge, kısa ve anlık mesajlara dayalı dijital iletişimin derin paylaşımı engellediğini, böylece empatik bağları zedelediğini vurgular (Turkle, 2011; Twenge, 2017).

Benzer biçimde, yüz yüze zamanda edinilen mimik, jest, beden dili ve göz teması gibi duygusal göstergelerin çevrimiçi ortamda göz ardı edilmesi empatinin gerilemesinde belirleyici bir faktör olarak görülmektedir (Small ve Vorgan, 2008). Sürekli hız ve performans odaklı çevrimiçi kültür, bireyleri derin iletişim sorumluluğundan uzaklaştırarak empatiyi besleyen uzun soluklu etkileşimlerin yerini yüzeyselliğe bırakmaktadır (Turkle, 2011; Byung-Chul, 2019; Arıcı ve Arıcan, 2021).

Bu olumsuz dijital dinamikler aile içi iletişimi sekteye uğrattığında ergenler, sosyal medyada sunduğu anlık onay ve geri bildirimler aracılığıyla (beğeni, yorum, paylaşım) dopamin salınımı nedeniyle yüksek haz yaşayabilir; bu durum yüz yüze zamana olan ihtiyacı azaltarak duygusal ipuçlarından uzaklaşmalarına yol açabilir (Sayar ve Yalaz, 2019; Martingano vd., 2022).

Phubbing davranışı—sosyal ortamda akıllı telefona odaklanıp çevredeki kişileri yok sayma—hem ergenler hem de ebeveynler açısından duygu paylaşımını ve empatik tepkileri zayıflatır; “sürekli çevrimiçi olma” modeli çocuk tarafından içselleştirilerek empati eksikliğini pekiştirirken, anne baba tutumlarının olumlu yöne evrilmesini zorlaştırır (Raudaskoski vd., 2017; Okkay ve Bal, 2021). Bu durum, ergenlerin ebeveynlerine duyduğu güveni veya yakınlığı zedeleyebildiği gibi, aile üyelerinin birbirini “gerçek” anlamda dinlemesini de engellemektedir (Gürcan vd., 2008).

Araştırmalar, teknolojinin aile üyelerini birbirinden uzaklaştırabildiğini ve dikkat dağıtıcı bir unsur hâline gelerek aile içi bağı zayıflatabildiğini göstermektedir (Carr, 2010; Büyükgebiz Koca ve Tunca, 2020). Uzun saatler süren çevrim-içi

etkinlikler aile bireylerinin sohbet etme ve ortak paylaşımlarda bulunma alışkanlığını azaltır; bu da iletişim kopukluklarına, uzlaşma güçlüğüne ve ev içi huzursuzluğa zemin hazırlar (Gürcan vd., 2008).

Ebeveyn tutumları, ergenlerin sosyal medya kullanım süreleri ve amaçları üzerinde belirleyicidir. Destekleyici ve sıcak aile ortamında yetişen ergenler dijital mecralarda daha kontrollü zaman geçirirken; çatışma, ilgisizlik ya da aşırı kuralcılığın hâkim olduğu ailelerde gençler, sosyal medyayı “güvenli” bir kaçış alanı olarak görme eğilimindedir (Caplan, 2002; Yıldırım, 2006; Campanelli, 2009).

Ebeveyn ilgisi ve şefkatinden yoksun kalan ergenlerin yalnızlık duygusunu hafifletmek amacıyla çevrim-içi ortamlara yöneldikleri; koruyucu ya da kısıtlayıcı tutumların artmasıyla sosyal medya kullanım süresinin de yükseldiği belirtilmiştir (Demir ve Kumcağız, 2019; Baş, 2021). Evde süregelen çatışma, yüksek beklenti ve yoğun eleştiri gibi olumsuz dinamikler de gençlerin bu kaçış davranışını pekiştirir (Balcı ve Gölcü, 2013; Moral ve Kumcağız, 2019; Bilgin vd., 2020).

Aile sistemleri yaklaşımının döngüsel etkileşim bakış açısıyla (Bowen, 1978), sosyal medya ve dijital araçlara aşırı yönelim empatinin körelmesine yol açarken; empati eksikliği de bireyleri giderek yalnızlığa ve teknolojiye bağımlı iletişim biçimlerine itmektedir. Böylece ebeveyn tutumları, sosyal medya tutumları ve empati arasındaki etkileşim, bireyselleşme ile duygusal kopukluğu daha da pekiştiren bir sarmala dönüşebilmektedir. Siyez , empati kurma becerisi sınırlı bireylerin yüz yüze ilişkilerde zorlandıkları için sosyal medyaya daha fazla yönelerek bu döngüyü pekiştirebileceklerini belirtmiştir (Siyez, 2015).

Ailesinden yeterli sosyal-duygusal destek almayan ergenler kendini mutsuz ve yalnız hissederek sosyal medya ortamını “kaçış” ya da kimlik inşa alanı olarak görebilir. Yoğun ve kontrolsüz biçimde sosyal medyaya yönelebilir. (Yıldırım, 2006; Ceyhan, 2008; Siyez, 2008; Balcı ve Gölcü, 2013; Yiğit, 2017). Yoğun çevrim-içi etkileşim, yüz yüze iletişimi yüzeyselleştirerek empatiyi daha da zayıflatır (Small ve Vorgan, 2008; Garcia vd., 2014; Melchers vd., 2015).

Empati düzeyinin düşük olduğu ebeveyn-ergen ilişkilerinde ilişki kalitesi daha düşük, çatışma düzeyi ise daha yüksektir (Boele vd., 2019). Olumsuz ilişki kalitesi ve sert ya da tutarsız ebeveyn tutumları, ergenin yalnızlık düzeyini yükseltir

(Stickley vd., 2016; Sun vd.,2024). Yalnızlık ise düşük empatiyle birlikte problemli kullanımı tetikler (Melchers vd., 2015; Wu vd., 2024).

Sosyal destek eksikliği, ailedeki ilgisiz ya da aşırı baskıcı tutumlar, çocuğun sosyal medyaya sığınmasına sebep olurken, sosyal medya kullanımının artması da yüz yüze iletişimi zayıflatarak ve empatiyi köreltir. Empati düzeyi zayıfladıkça aile içi anlaşmazlıklar yükselir, ebeveyn tutumları daha da sertleşir veya ilgisizlik artar. Bu döngü giderek derinleşir ve aile bağlarında kopukluklara yol açar. (ör. “Empati ↓ → Aile çatışması ↑ → SM süresi ↑ → Empati ↓”)

Bununla birlikte, gelişim sürecimizde aile, okul ve arkadaş çevresi empati kurabilen bir birey hâline gelmemizde temel rol oynarken, sosyal medyanın bireyselliği vurgulayan yapısı günlük yüz yüze iletişimi zayıflatmakta ve bireyselleşmeyi artırmaktadır. Bireyselleşmenin yükselişi, özellikle yeterli ebeveyn rehberliğinin veya demokratik aile tutumlarının bulunmadığı koşullarda, empati becerilerindeki azalmayı derinleştirebilir (Okkay ve Bal, 2021).

Literatür, sosyal medya tutumları, empati ve algılanan anne-baba tutumlarının doğrusal bir neden-sonuç ilişkisiyle açıklanamayacağını; aksine bu üç değişkenin birbirini sürekli besleyen döngüsel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Döngüsel süreç yaklaşımına göre, ebeveyn yaklaşımlarındaki olumlu ya da olumsuz her değişim empati ve sosyal medya kullanımı etkiler, ardından bu değişim geri dönerek ilk değişkeni yeniden biçimlendirir.

Bu bağlamda sosyal medyanın yaygın kullanımı, yalnızca empati becerilerini değil, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini de dönüştüren etkileşimli bir döngü yaratmaktadır. Ebeveynler çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını göremediğinde teknoloji kullanımı etrafında çatışma, kısıtlama ve denetim artar (Yıldırım, 2006; Yiğit, 2017). Böylece empati eksikliği kendini besleyen bir “kısır döngü” yaratır.

Döngüyü tersine çevirmek için aile içinde empati odaklı bir iletişim iklimi kurulmalıdır: duyguların tanınmasını ve ifade edilmesini destekleyen demokratik-sıcak ebeveyn tutumları, gencin hem çevrimdışı hem çevrim içi ilişkilerinde yol gösterici olur ve sosyal medya kullanımına sınır-bilinç kazandırır (Soenens vd., 2007; Neslitürk, 2013; Altıntaş ve Öztapak, 2016). Aile içi bilgilendirme ve medya okuryazarlığı, gençlerin çevrim-içinde karşılaşılabilecekleri riskleri tanımalarını ve

empati geliştirici sanal etkileşimleri tercih etmelerine katkı sağlayabilir (Kuzu, 2011; Riesmeyer vd., 2019).

Çocuğun dijital dünyada karşılaşabileceği riskleri en aza indirmek için ailelerin bilgilendirme yapması, ekran süresine sınır koyması ve teknolojiyi ortak aile etkinliğine dönüştürmesi sağlıklı bir denge kurulmasına yardımcı olur (Zinderen ve Aslan, 2024). Ayrıca ailece gönüllülük projelerine katılmak veya empati temalı sanal gerçeklik deneyimlerini birlikte yaşamak, çevrimiçi empati eksikliğinin getirdiği soyutlanmayı azaltarak “azalan empati → artan sosyal medya kullanımı” döngüsünü kırabilir (Coyne vd., 2018; Herrera vd., 2018).

Ancak sosyal medyanın farklı bakış açıları kazandırma ve sosyal destek sağlama gibi olumlu yönleri göz ardı edilmemelidir; ancak ebeveyn rehberliğinin eksik kalması, empati gelişimini sınırlayarak ilişkileri yüzeyselleştirebilir ve ergenin sosyal-duygusal ile akademik yaşamında sorunlara yol açabilir. Ayrıca “dijital diyet” veya “teknoloji detoksu” gibi planlı uygulamalarla ebeveynlerin model olması—örneğin yemek masasında telefon kullanmaktan kaçınmak—hem çevrim-içi zamanı sınırlayabilir hem de yüz yüze duygusal paylaşımın önemini pekiştirebilir.

Dijital platformlar, coğrafi sınırları aşan hızlı ve kolay etkileşim olanağı sunarak bireylerin farklı yaşam öyküleriyle karşılaşmasına imkân tanır; bu durum, empati gelişimine katkıda bulunabilir (Vossen ve Valkenburg, 2016). Nitekim çevrim-içi samimi paylaşımlar, duygu paylaşımını teşvik ederek bakış açısı kazanmayı kolaylaştırabilir (Alloway vd., 2014).

İletişim teknolojilerinin barındırdığı potansiyel hem empatiyi zayıflatabilen hem de güçlendirebilen bir yapıyı içinde barındırmaktadır. Toplumun bir parçası olduğumuzu hatırlayıp başkalarının yaşamını önemseyebildiğimiz sürece, teknolojinin empatiyi bütünüyle ortadan kaldırması söz konusu değildir. Bununla birlikte, ebeveynlerin empati odaklı, destekleyici ve bilinçli yaklaşımları, empati becerisinin aile içinde model olarak öğrenilmesi, sıcak ve duyarlı anne-baba tutumları, bilinçli sosyal medya kullanımı ve özellikle de demokratik iletişim ortamının varlığı, sosyal medya okuryazarlığı ve olumlu çevrimiçi etkinliklerle birleştiğinde, döngüyü olumlu yönde kırmak mümkündür.

En nihayetinde ergenlerde empati eksikliği ve sosyal medya kullanım problemleri, yalnızca teknolojinin doğasıyla değil, aynı zamanda aile tutumları, toplumsal normlar ve duygusal gelişim faktörleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bu nedenle sosyal medya tutumları, empati ve anne-baba tutumlarını birlikte inceleyen çok boyutlu ve özellikle boylamsal araştırmalara ihtiyaç vardır; böyle çalışmalar, ergenlik dönemindeki davranış ve duygu değişimlerinin aile tutumları aracılığıyla dijital ortamlarda nasıl şekillendiğini daha net ortaya koyacaktır.

Bu bölüm, sosyal medya tutumları, empati ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkileri bütüncül bir perspektifle ele almıştır. Literatür, dijital ekranların ebeveyn-çocuk iletişimini sık sık bölmesiyle yüz yüze etkileşimin azaldığını ve böylece empatinin doğal gelişiminin risk altına girdiğini göstermektedir. Aileden alınan duygusal destek veya rehberliğin yetersiz kaldığı durumlarda ergenler sosyal medyayı yoğun ve kontrolsüz biçimde kullanmakta; bu da yalnızlık duygusunu artırarak empati eksikliğini daha da pekiştirmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz süreci ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama şeklinde tasarlanan nicel tipte bir araştırmadır. Karasar'a göre (2007) ilişkisel tarama, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını ve değişimin derecesini ortaya koymayı amaçlayan araştırma biçimi olarak tanımlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın çalışma evrenini, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı içerisinde Türkiye genelinde öğrenim görmekte olan ortaokul ve lise düzeyinde, yaşları 12 ile 18 arasında değişen ergen bireyler oluşturmaktadır.

Verilerin toplanabilmesi ve bu işlemin etik kurallara uygun bir şekilde yapılması amaçlanarak Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi'nin Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulundan 30.10.2024 tarih ve 2024/10-2 sayılı Etik Kurul Karar Örneği alınmıştır.

Araştırmanın örnekleme seçilirken katılımcılara ulaşmada kolayda örnekleme (convenience sampling) yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem Erkuş'a göre herhangi bir bölgenin söz konusu olmadığı, ulaşılması kolay ve yakın çevrede mevcut bulunan gönüllü bireylerin araştırmaya katılmalarının uygun olduğu bir örnekleme yöntemidir (Erkuş, 2017).

Bu çalışmanın örneklemini yaşları 12 ile 18 (Ort. = 14.04±2.38) arasında değişen, 198'i (%36.7) kız ve 342'si (%63.3) erkek olmak üzere toplam 540 katılımcı oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu

Araştırmada kullanılan sosyodemografik veri formu, , araştırma yapılan gruptaki öğrencilerin bazı demografik bilgilerini araştırmak ve araştırma

kapsamındaki sosyal medya tutumları empati ve algılanan anne baba tutumları üzerinde etkisinin olabileceği düşünölen değişkenlerle ilgili bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu değişkenler cinsiyet, anne-baba beraberlik durumu, sosyal medya kullanım amacı, kullanılan sosyal medya platformları değişkenleridir.

Katılımcıların 467'sinin (%86.5) ebeveynleri birlikte yaşarken, 73'ünün (%13.5) ebeveynleri ayrı ya da boşanmıştır. Sosyodemografik veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kız	198	36.7
Erkek	342	63.3
Anne Baba İlişki Durumu		
Birlikte	467	86.5
Ayrı/Boşanmış	73	13.5

3.3.2. Sosyal Medya Tutum Ölçeği

Bu araştırmada veri toplama amacı ile Otrar ve Argın'ın (2013) geliştirdiği “Sosyal Medya Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek çalışmasının temel amacı öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemektir (Otrar ve Argın,2013).

Sosyal Medya Tutum Ölçeği (SMTÖ) toplam 23 maddedir. Kesinlikle Katılmıyorum(1), Katılmıyorum(2), Kararsızım(3),Katılıyorum(4), Kesinlikle Katılıyorum(5) olmak üzere 5'li Likert tipindeki ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlarından; “Paylaşım İhtiyacı” 8, “Sosyal Yetkinlik” 6, “Sosyal İzolasyon” 6 ve “Öğretmenlerle İlişki” alt boyutu ise 3 maddeden oluşmaktadır. 1, 2, 8, 16, 18 ve 20. Maddeler sosyal yetkinlik alt boyutunu, 4, 5, 6, 12, 13, 15, 17 ve 21. Maddeler paylaşım ihtiyacı alt boyutunu, 9, 10 ve 19. Maddeler öğretmenlerle ilişki alt boyutunu, 3, 7, 11, 14, 22 ve 23. Maddeler sosyal izolasyon alt boyutunu ifade etmektedir.

Ölçeğin alt boyutları şu şekildedir;

Sosyal yetkinlik boyutu, sosyal medya aracılığıyla kişinin duygularını daha rahat ifade edebilmesi, arkadaşlık ilişkileri geliştirebilmesi, akranları tarafından fark edilme isteğinin doyurulması, kişilik ve saygınlık kazanma konusunda kendini yetkin hissetmesini ifade etmektedir.

Paylaşım ihtiyacı boyutu, sosyal medya aracılığıyla kişinin yazı, müzik gibi çeşitli içerikler paylaşması, bu içeriklerin akranları tarafından beğenilmesi, çeşitli içerikleri takip ederek paylaşma ve sosyal medyada düzenlenen etkinliklerden haberdar olma gibi etkinliklerle sosyal medyada zaman geçirmekten keyif alması ile ilgilidir.

Öğretmenlerle ilişki boyutu, sanal ortamda öğretmenler ile olan ilişki ile ilgili olup, kişinin sosyal medyada öğretmenlerini takip etmekten keyif alması ve öğretmenleri tarafından takip edilmesi ile kendini değerli hissetmesini ifade etmektedir.

Sosyal izolasyon boyutu, kişinin sosyal medyayı kullanma düzeyinin kendisini ailesinden, akranlarından ve derslerinden alıkoyacak, izole edecek kadar fazla olduğunu göstermektedir.

Ölçekten en az 23, en fazla 115 puan alınabilir. Ölçek toplam puan vermektedir. Ölçek alt boyut puanlarının hesaplanmasında değişiklik yapılmaksızın toplanması gerekmektedir. Fakat Sosyal İzolasyon alt boyutunu oluşturan maddelerin tamamı ters maddeden oluştuğundan, sadece ölçek toplam puanının hesaplanmasında bu alt boyuta ilişkin maddelerin ters kodlanması ve hesaplamanın bu doğrultuda yapılması gerekmektedir. Ölçeğin genelinde toplam puan yükseldikçe sosyal medyaya yönelik olumlu tutum artmaktadır. Ancak sosyal izolasyon alt boyutu bağımsız olarak ele alındığında alt boyut toplam puanı arttıkça izole olmuşluk durumu artmaktadır.

Güvenirlilik analizlerinde ölçeğin tümü için Cronbach $\alpha=.85$ olarak hesaplanırken, alt boyutlar için Cronbach Alpha katsayıları .79 ile .81 arasında hesaplanmıştır. Ayrıca maddelerin ayırt edici olduğu belirlenmiş ve faktörler arasındaki korelasyonlar anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin test- tekrar test korelasyon katsayısı da pozitif yönde anlamlı olarak tespit edilmiştir ($r=.83$; $p<.001$). Ulaşılan bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır (Otrar ve Arğın, 2015).

3.3.3. Empatik Eğilim Ölçeği

17 maddeden oluşan ölçek ergenlerin empatik eğilimlerini belirlemek amacıyla Kaya ve Siyez (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek bilişsel empati ve duygusal empati olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Aynı zamanda bu iki alt boyutun toplanmasıyla bireylerin genel empati düzeyini gösteren bir toplam empati puanı elde edilmektedir. (1) “Bana hiç uygun değil”, (5) “Bana tamamen uygun” şeklinde 5’li likert tipi derecelendirilen ölçekte puanların artması empatik eğilimin artması olarak yorumlanmaktadır.

Ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda bulunan iki faktörleri yapı, doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmiştir. DFA sonucunda da elde edilen iki faktörlü yapının iyi bir model olduğu belirlenmiştir (Kaya ve Siyez, 2010). Kaya ve Siyez (2010), yaptıkları güvenirlik analizi sonucunda Ölçeğin Cronbach alfa katsayısını .87 olarak bildirmişlerdir. Faktörlerin iç tutarlık katsayısının bilişsel empati için .82, duygusal empati için .82 olduğu belirtilmiştir(Kaya ve Siyez, 2010).

3.3.4. Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilen Anne ve Baba Stili Envanteri 26 maddeli, üç boyutlu (kabul edici, katı/kısıtlayıcı ve ilgisiz) bir ölçme aracıdır. Ölçek Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Araştırmacıların uyguladıkları ölçek puanlarında üç faktör ortaya çıkmıştır: Kabul/ilgi, denetleme, psikolojik özerklik. Kabul/ ilgi boyutu çocukların anne babalarını ne derecede ilgili, sevecen, katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi; denetleme boyutu çocukların anne babalarını ne derece denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi; psikolojik özerklik boyutu anne babanın demokratik tutumu ne derecede uyguladıklarını ve çocuğu ne derecede cesaretlendirildiğini ölçmeyi amaçlar.

Üç faktör sırayla kabul-ilgi boyutunda 9 madde, denetleme boyutunda 8 madde ve psikolojik özerklik boyutunda 9 maddeyle ölçülmektedir. Kabul/ilgi boyutu ve psikolojik özerklik boyutundaki maddeler dört dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde, denetleme boyutundaki ilk iki madde yedi dereceli diğer maddeler ise 3 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2000).

Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirlik çalışması ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri ile ayrı ayrı yapılmıştır. Ortaokul dönemindeki öğrenciler için test-tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt ölçeği için .74, denetleme alt ölçeği için .93 ve psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 iken; Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt ölçeği için .60, denetleme alt ölçeği için .75 ve psikolojik özerklik alt ölçeği için .67 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000).

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanabilmesi ve bu işlemin etik kurallara uygun bir şekilde yapılması amaçlanarak Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi'nin Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulundan 30.10.2024 tarih ve 2024/10-2 sayılı Etik Kurul Karar Örneği alınmıştır.

Resmi onayların alınmasını takip eden süreçte çevrim içi anket yöntemi kullanılarak, araştırma kapsamında kullanılacak ölçeklerin ve kişisel bilgi formunun yer aldığı bir Google Forms formu düzenlenmiştir. Hazırlanan çevrim içi anket formu, katılımcılara sosyal medya uygulamaları aracılığıyla dağıtılmıştır. Katılımcılara link üzerinden ilk olarak araştırmanın amacı, verilerin gizliliği, katılımın gönüllülük esasına dayandırıldığını içeren “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu” ve “Ebeveyn Onam Formu” anketin ilk sayfasında sunulmuş ve katılımcıların ve ebeveynlerinin onay vermesi halinde formlara erişimleri sağlanmıştır. Katılımcıların ölçekteki tüm sorulara cevap vermeden diğer bir ölçeğe geçişi engellenmiştir.

Araştırma verilerini toplamak amacıyla Sosyodemoğrafik Veri Formu ,Sosyal Medya Tutum Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler 2024-2025 eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır.

Çalışma kapsamındaki 540 ergene ölçek uygulanmıştır. Anket uygulamasına uygunluk gösteren katılımcıların verileri analize dahil edilmiştir. Uygunsuz doldurulan formlar değerlendirme dışında bırakılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma için gerekli veriler ergenlere uygulanan veri toplama araçları yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama araçlarından elde edilen veriler elektronik ortama aktarılmış; veriler elektronik ortamda analiz edilmeden önce, ölçek formlarının uygun doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir.

Katılımcıların farklı değişkenler açısından sıklıkları, oranları, ortalama ve standart sapmaları tanımlayıcı istatistikler olarak sunulmuştur. Kategorik değişkenler için sayı ve yüzde değerleri, sürekli değişkenler için en yüksek-en düşük değerler, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. İlk adımda, araştırma değişkenlerinin normallik sayıltısını karşılayıp karşılamadığını incelemek için çarpıklık-basıklık değerleri, histogramlar ve Q-Q plot değerleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar bütün araştırma değişkenlerinin normallik sayıltısını karşıladığını göstermektedir. Gruplar arası karşılaştırmalarda bağımsız gruplar için t testi v kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi yürütülmüştür. Bütün analiz sonuçları için anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada verilerin analizleri

SPPS 25 (IBM Corp. Released 2017.IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, katılımcıların sosyal medya kullanımına ilişkin bulgular ve araştırmaya katılanlara uygulanan sosyal medya tutum ölçeği, empatik eğilim ölçeği ve algılanan anne baba tutumları ölçeklerinden çıkan veriler analiz edilerek çıkan sonuçlarına yer verilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde; bağımsız gruplar için t testi v kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi yürütülmüştür. Bütün analiz sonuçları için anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar tablolara dönüştürülmüş ve açıklanmıştır.

Katılımcıların sosyal medyayı kullanma amaçları ele alındığında; 360'ı (%26.2) video izlemek, 304'ü (%22.1) arkadaşlarla iletişim kurmak, 201'i (%14.7) boş vakit geçirmek, 186'sı (%13.6) müzik dinlemek, 125'i (%9.1) bilgi aramak, 100'ü (%7.3) güncel etkinlik ve haberleri takip etmek, 54'ü (%3.9) kişisel paylaşımında bulunmak ve 15'i (%1.1) oyun oynamak amacıyla sosyal medyayı kullandıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların sosyal medya platform tercihlerine bakıldığında; 413'ü (%30.0) Instagram, 359'u (%26.1) WhatsApp, 307'si (%22.3) YouTube, 215'i (%15.7) TikTok ve 62'si (%4.6) X platformunu kullandığını belirtmiştir. Bunların dışında kalan 17 katılımcı (%1.3) ise diğer platformları tercih ettiğini ifade etmiştir.

Sosyal medyada geçirilen süre incelendiğinde, katılımcıların 42'si (%7.8) günde 1 saatten az, 260'ı (%48.1) 2-4 saat, 164'ü (%30.4) 4-6 saat, 54'ü (%10.0) 6-8 saat ve 20'si (%3.7) 8 saatten fazla zaman geçirdiğini belirtmiştir. Bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Bulgular

Değişkenler	n	%
Sosyal Medya Kullanım Amacı		
Video izleme	360	26.2
Arkadaşlarla iletişim kurma	304	22.1
Boş vakit geçirme	201	14.7
Müzik dinleme	186	13.6
Bilgi arama	125	9.1
Güncel etkinlik ve haber takibi	100	7.3
Kişisel paylaşımında bulunma	54	3.9
Oyun	15	1.1
Sosyal Medya Platformları		
İnstagram	413	30.0
Whatsapp	359	26.1
Youtube	307	22.3
Tiktok	215	15.7
X	62	4.6
Diğer	17	1.3
Sosyal Medyada Geçirilen Süre		
1 saatten az	42	7.8
2-4 saat arası	260	48.1
4-6 saat arası	164	30.4
6-8 saat arası	54	10.0
8 saatten fazla	20	3.7

Sosyal medya kullanımı, empati ve algılanan anne-baba tutumlarına ilişkin en düşük- en yüksek değerler, ortalama-standart sapma değerleri ve basıklık-çarpıklık değerleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar bütün değişkenlere ilişkin değerlerin uygun sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca çarpıklık ve basıklık değerleri de -1 ile +1 aralığındadır. Bu sonuç bütün değişkenlerin normal dağılım sayılısını karşıladığını göstermektedir. Ayrıca ölçeklere ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları da incelenmiştir. Ölçeklerin ve alt boyutlarının Cronbach Alfa değerleri .707 ile .879 arasındadır. Elde edilen bu değerle her dört ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık değerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Bulgular Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal Medya Kullanımı, Empati ve Algılanan Anne-Baba Tutumlarına İlişkin En Düşük-En Yüksek Değerler, Ortalama-Standart Sapma Değerleri Basıklık-Çarpıklık Değerleri

Değişkenler	n	En		Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alfa
		Düşük	Yüksek					
Sosyal Yetkinlik	540	6	30	15.12	5.29	.352	.068	.712
Paylaşım İhtiyacı	540	8	40	27.28	6.89	-.368	-.278	.756
Öğretmenlerle İlişki	540	3	15	7.21	3.59	.500	-.798	.707
Sosyal İzolasyon	540	6	30	13.83	5.72	.548	-.385	.841
Sosyal Medya Tutumu	540	23	98	39.32	22.24	.699	-.965	.803
Duygusal Empati	540	10	40	29.44	6.49	-.228	-.522	.789
Bilişsel Empati	540	7	28	21.50	4.59	-.522	-.308	.851
Empati Toplam	540	17	68	50.94	10.02	-.316	-.386	.847
Kabul İlgi	540	9	36	26.24	5.45	-.360	-.235	.856
Denetleme	540	8	32	21.39	5.19	.589	.204	.879
Psikolojik Özerklik	540	9	36	17.02	4.74	.332	-.793	.748

Sosyal medya kullanımına ilişkin ortalamaların cinsiyete göre karşılaştırılması amacıyla bir dizi bağımsız gruplar için *t* testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar, cinsiyetler arasında sosyal medya kullanımı açısından anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	S	% 95 Güven Aralığı		<i>t</i>	<i>p</i>
					Alt Sınır	Üst Sınır		
					Sosyal Yetkinlik	Kadın		
	Erkek	342	14.94	5.291				
Paylaşım İhtiyacı	Kadın	198	27.56	6.868	-.767	1.654	.720	.472
	Erkek	342	27.12	6.918				
Öğretmenlerle İlişki	Kadın	198	7.44	3.481	-.263	.995	1.144	.253
	Erkek	342	7.07	3.644				
Sosyal İzolasyon	Kadın	198	13.55	5.320	-1.446	.560	-.867	.386
	Erkek	342	13.99	5.937				
Toplam	Kadın	198	38.85	21.801	-4.648	3.162	-.374	.709
	Erkek	342	39.60	22.520				

Empati eğilim düzeylerine ilişkin ortalamaların cinsiyete göre karşılaştırılması amacıyla bir dizi bağımsız gruplar için *t* testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar sadece kadınların bilişsel empati düzeyinin erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir ($t(538) = 2.225, p < .05$). Bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Empati Eğilim Düzeylerine İlişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	S	% 95 Güven Aralığı		<i>t</i>	<i>p</i>
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Empati Duygusal	Kadın	198	29.44	6.515	-1.139	1.140	.001	.999
	Erkek	342	29.44	6.484				
Empati Bilişsel	Kadın	198	22.08	4.285	.106	1.712	2.225	.027
	Erkek	342	21.17	4.736				
Empati Toplam	Kadın	198	51.52	9.620	-.848	2.668	1.017	.310
	Erkek	342	50.61	10.244				

Algılanan anne baba tutumlarına ilişkin ortalamaların cinsiyete göre karşılaştırılması amacıyla bir dizi bağımsız gruplar için *t* testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar, cinsiyetler arasında algılanan anne baba tutumları açısından anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Bulgular Tablo 6'te sunulmuştur.

Tablo 6. Algılanan Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Ortalamaların Cinsiyete göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	S	% 95 Güven Aralığı		<i>t</i>	<i>p</i>
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Kabul	Kadın	198	25.89	5.389	-1.502	.408	-1.124	.261
	Erkek	342	26.44	5.478				
Özerklik	Kadın	198	17.18	4.547	-2.391	5.344	.750	.454
	Erkek	342	16.85	4.875				
Denetleme	Kadın	198	21.06	5.286	-1.434	.386	-1.131	.258
	Erkek	342	21.58	5.132				

Sosyal medya tutumları, empati ve anne baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, SMT toplam puanı ile SMT-Sosyal Yetkinlik ($r = .310, p < .01$),

SMT-Paylaşım İhtiyacı ($r = .130, p < .01$), SMT-Öğretmenle İlişki ($r = .202, p < .01$) ve SMT-Sosyal İzolasyon ($r = .217, p < .01$) arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Duygusal empati ($r = -.192, p < .01$) ve bilişsel empati ($r = -.163, p < .01$) ile SMT arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Anne baba tutumlarından özerklik ($r = -.725, p < .01$) ve denetleme ($r = -.440, p < .01$) SMT ile negatif yönde ve anlamlı ilişkilidir. Buna karşın, kabul boyutu ile SMT arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($r = .084, p > .05$). Kabul/ilgi ($r = .278, p < .01$) ve özerklik ($r = .319, p < .01$) ile duygusal empati arasında; kabul/ilgi ($r = .232, p < .01$) ve özerklik ($r = .094, p < .01$) ile bilişsel empati arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca, denetleme/kontrol boyutu ile duygusal empati ($r = .191, p < .01$) ve bilişsel empati ($r = .169, p < .01$) arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Sosyal Medya Tutumları, Empati ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Sosyal Medya Tutumları	—	.310** *	.130**	.202** *	.217** *	—	—	.084	—	—
2. SMT-Sosyal Yetkinlik		—	.635** *	.324** *	.215** *	.201** *	.240** *	.164**	.258** *	-.036
3. SMT-Paylaşım İhtiyacı			—	.285** *	.136**	.344** *	.323** *	.236** *	.423** *	.067
4. SMT-Öğretmenle İlişki				—	.217** *	.170**	.103*	.165** *	.210** *	-.054
5. SMT-Sosyal İzolasyon					—	-.028	—	—	.170**	.237** *
6. Empati (Duygusal)						—	.624** *	.278** *	.319** *	.191**
7. Empati (Bilişsel)							—	.232** *	.094*	.169**
8. ABTÖ-Kabul								—	.398** *	-.020
9. ABTÖ-Özerklik									—	.452** *
10. ABTÖ-Denetleme										—

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Anne baba tutumları ve empati düzeylerinin ergenlerin sosyal medya tutumu üzerindeki yordayıcı etkisini test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(5, 536) = 139.766, p < .001$. Regresyon modeline göre, anne baba tutumları ve empati sosyal medya tutumundaki

toplam varyansın %56.3'ünü açıklamaktadır. Değişkenlerin modeldeki katkıları incelendiğinde, kabul ($\beta = .125, p < .001$), özerklik ($\beta = -.709, p < .001$) ve denetleme ($\beta = -.133, p < .001$) sosyal medya tutumunu anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kabul değişkeni sosyal medya tutumunu pozitif yönde yordarken, özerklik ve denetleme değişkenleri negatif yönde yordayıcıdır. Duygusal empati ve bilişsel empati ise sosyal medya tutumu üzerinde anlamlı bir yordayıcı değildir ($p > .05$). Bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal Medya Tutumu Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	R	R ²	B	S.H.	F	p	β	t	p
(Sabit)	.753	.563	64.218	4.623	139.766	.000		13.890	.000
Kabul			.510	.122			.125	4.187	.000
Özerklik			-.716	.035			-.709	-20.684	.000
Denetleme			-.570	.137			-.133	-4.153	.000
Empati Duygusal			.255	.132			.074	1.934	.054
Empati Bilişsel			.051	.178			.011	.289	.773

Anne baba tutumları ve empati düzeylerinin çocukların paylaşım ihtiyacını yordayıp yordamadığını test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(5, 536) = 38.726, p < .001$. Regresyon modeline göre, anne baba tutumları ve empati, paylaşım ihtiyacındaki toplam varyansın % 25.9'unu açıklamaktadır. Değişkenlerin modeldeki katkıları incelendiğinde, kabul ($\beta = .139, p < .001$) ve özerkliğin ($\beta = .399, p < .001$) paylaşım ihtiyacını pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Denetleme değişkeni ise paylaşım ihtiyacını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = -.151, p < .001$). Duygusal empati değişkeni, paylaşım ihtiyacı üzerinde anlamlı bir yordayıcı değildir ($p > .05$). Buna karşılık, bilişsel empati paylaşım ihtiyacını pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = .131, p < .01$). Bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Paylaşım İhtiyacı Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	R	R ²	B	S.H.	F	p	β	t	p
(Sabit)	.516	.259	13.751	1.866	38.726	.000		7.369	.000
Kabul			.176	.049			.139	3.571	.000
Özerklik			.125	.014			.399	8.951	.000
Denetleme			-.201	.055			-.151	-3.620	.000
Empati Duygusal			.099	.053			.093	1.862	.063
Empati Bilişsel			.197	.072			.131	2.742	.006

Anne baba tutumları ve empati düzeylerinin çocukların sosyal yetkinliğini yordayıp yordamadığını test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(5, 536) = 16.585$, $p < .001$. Regresyon modeline göre, anne baba tutumları ve empati sosyal yetkinlikteki toplam varyansın % 12.6'sını açıklamaktadır. Değişkenlerin modeldeki katkıları incelendiğinde, kabul ($\beta = .096$, $p < .05$) ve özerkliğin ($\beta = .285$, $p < .001$) sosyal yetkinliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Denetleme değişkeni ise sosyal yetkinliği negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = -.190$, $p < .001$). Duygusal empati değişkeni sosyal yetkinlik üzerinde anlamlı bir yordayıcı değildir ($p > .05$). Ancak bilişsel empati sosyal yetkinliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır ($\beta = .161$, $p < .01$). Bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal Yetkinlik Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	R	R ²	B	S.H.	F	p	β	t	p
(Sabit)	.367	.126	9.572	1.556	16.585	.000		6.152	.000
Kabul			.094	.041			.096	2.286	.023
Özerklik			.069	.012			.285	5.886	.000
Denetleme			-.194	.046			-.190	-4.194	.000
Empati Duygusal			-.003	.044			-.004	-.067	.947
Empati Bilişsel			.186	.060			.161	3.104	.002

Anne baba tutumları ve empati düzeylerinin çocukların öğretmenlerle ilişkisini yordayıp yordamadığını test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(5, 536) = 11.163$, $p < .001$.

.001. Regresyon modeline göre, anne baba tutumları ve empati öğretmenlerle ilişkideki toplam varyansın %8.6'sını açıklamaktadır. Değişkenlerin modeldeki katkıları incelendiğinde, kabul ($\beta = .120, p < .01$), özerklik ($\beta = .254, p < .001$) ve denetleme ($\beta = -.178, p < .001$) öğretmenlerle ilişkiyi anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kabul ve özerklik öğretmenlerle ilişkiyi pozitif yönde yordarken, denetleme negatif yönde bir yordayıcıdır. Duygusal empati ve bilişsel empati değişkenleri öğretmenlerle ilişki üzerinde anlamlı yordayıcılar değildir ($p > .05$). Bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Öğretmenlerle İlişki Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	R	R ²	B	S.H.	F	p	β	t	p
(Sabit)	.308	.086	4.854	1.078	11.163	.000		4.504	.000
Kabul			.079	.028			.120	2.774	.006
Özerklik			.041	.008			.254	5.129	.000
Denetleme			-.123	.032			-.178	-3.852	.000
Empati Duygusal			.049	.031			.089	1.594	.111
Empati Bilişsel			-.024	.042			-.031	-.586	.558

Anne baba tutumları ve empati düzeylerinin çocukların sosyal izolasyon düzeyini yordayıp yordamadığını test etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(5, 536) = 9.901, p < .001$. Regresyon modeline göre, anne baba tutumları ve empati sosyal izolasyondaki toplam varyansın %7.6'sını açıklamaktadır. Değişkenlerin modeldeki katkıları incelendiğinde, kabul ($\beta = -.103, p < .05$), özerklik ($\beta = .248, p < .001$) ve bilişsel empati ($\beta = -.229, p < .001$) sosyal izolasyonu anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kabul ve bilişsel empati sosyal izolasyonu negatif yönde yordarken, özerklik pozitif yönde bir yordayıcıdır. Denetleme ve duygusal empati ise sosyal izolasyon üzerinde anlamlı bir yordayıcı değildir ($p > .05$). Bulgular Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Anne Baba Tutumlarının ve Empatinin Sosyal İzolasyon Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Değişkenler	R	R²	B	S.H.	F	p	β	t	p
(Sabit)	.291	.076	19.140	1.727	9.901	.000		11.080	.000
Kabul			-.108	.046			-.103	-2.379	.018
Özerklik			.064	.013			.248	4.975	.000
Denetleme			-.038	.051			-.034	-.738	.461
Empati Duygusal			.045	.049			.052	.923	.357
Empati Bilişsel			-.284	.067			-.229	-4.276	.000

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, ergenlerin sosyal medya tutumları (sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki, sosyal izolasyon), empati düzeyleri (duygusal ve bilişsel boyutlar) ve algılanan ebeveyn tutumları (kabul-ilgi, psikolojik özerklik, denetleme) arasındaki ilişkiler, araştırma bulgularımız ve mevcut literatür ışığında tartışılmıştır. Yapılan korelasyon ve regresyon analizleri, söz konusu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler ortaya koymuştur.

Araştırmamızda ergenlerin empati düzeylerinin bilişsel boyutta cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaştığı ve kız öğrencilerin erkeklerden daha yüksek ortalamalara sahip olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular, kız öğrencilerin empati kurma becerisinin erkeklere oranla daha gelişmiş olduğunu gösteren mevcut literatürle tutarlılık göstermektedir (Roberts ve Strayer, 1996; Karniol vd., 1998; Yüksel, 2004; Yıldırım, 2005; Zimmer-Gembeck vd., 2005; Oransky ve Marecek, 2009; Durakoğlu ve Gökçearslan, 2010; Altay ve Güre, 2012; Bağcı, 2015; Vinayak ve Judge, 2018). Ancak, bazı araştırmalar cinsiyet temelli farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını (Hietolahti-Ansten ve Kalliopuska, 1990; Kalliopuska, 1991) belirterek, empati düzeylerindeki cinsiyet farklılıklarının tek bir faktörle açıklanamayacağını vurgulamaktadır.

Araştırmamız, öz belirlenim kuramının özerklik gereksinimine paralel biçimde, literatürde “empati paradoksu” olarak adlandırılan karmaşık ilişkiyi görünür kılmaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Konrath, 2012). Bulgular aile ortamındaki psikososyal etkenlerin hem ergenlerin çevrim içi davranışlarını hem de sosyo duygusal gelişimini açıklamada kritik bir zemin oluşturduğunu vurgulamaktadır. Araştırmamızın temel bulguları, sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının en güçlü yordayıcısının algılanan anne baba tutumları alt boyutlarından psikolojik özerklik olduğunu ortaya koymaktadır. Özerklik düzeyi arttıkça sosyal medya tutum puanları anlamlı şekilde düşmekte; ancak alt boyut analizlerinde, bu ilişkinin yönü ve etkisi farklılaşmaktadır.

Özerklik, bireyin eylemlerini kendi iradesi doğrultusunda yönlendirmesi ve dışsal baskılardan bağımsız biçimde karar alabilmesi anlamına gelmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan vd., 2011). Ergenlik döneminde bağımsızlık kazanma, kendini kanıtlama ve duygu-davranış düzenlemesi gibi gelişimsel gereksinimler öne

çıkıldığından, bu temel psikolojik ihtiyaç daha da belirginleşmektedir (Sessa ve Steinberg, 1991; Steinberg, 2007; Özdemir ve Çok, 2011). Nitekim araştırmamızın bulguları da bu kuramsal çerçeveyi destekler niteliktedir; özerklik desteği, ergenlerin sosyal medya kullanımına ilişkin tutumlarında dengeli, eleştirel ve öz-düzenlemeyi destekleyen bir bakış açısı geliştirdiklerini ve böylece çevrimiçi ortamlardaki potansiyel risklere karşı koruyucu bir rol üstlendiklerini göstermektedir.

Ebeveyn tutumlarının ergenlerin sosyal medya tutumlarını belirlemedeki rolü, farklı ebeveynlik stilleri (demokratik, otoriter, izin verici) ekseninde incelenmiş; demokratik tutumun koruyucu, izin verici tutumun risk artırıcı, otoriter tutumun ise bağlama göre hem sınırlayıcı hem psikolojik reaktans doğurucu olabileceği saptanmıştır (Rosen vd., 2008; Özgür, 2016; Howe vd., 2017; Chou ve Lee, 2017; Tur-Porcar, 2017; Bloemen ve De Coninck, 2020; Young ve Tully, 2022). Bulgularımızı destekler nitelikte destekleyici aile ortamı, güçlü iletişim, kabul-ilgi ve özerklik desteği, ergenlerin sosyal medya ve internet kullanımını azaltmakta; ilgisiz, cezalandırıcı ve aşırı kontrol odaklı tutumlar ise kullanım oranlarını yükseltmektedir (Cho ve Cheon 2005; Yıldırım, 2006; Yen vd., 2007; Lam vd., 2009; Xiuqin vd., 2010; Büyükşahin ve Çelikkaleli, 2010; Li vd., 2014; Xu vd., 2014; Taneri ve Tiryakioğlu, 2015; Bae, 2015; Howe vd., 2017; Yiğit, 2017; Demir ve Kumcağız, 2019; Kapudere, 2020; Akgül, 2022; Vossen vd., 2024).

Alt boyut düzeyindeki incelemeler, psikolojik özerklik ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin yön ve büyüklük bakımından farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın temel nedeni, sosyal izolasyon maddelerinin toplam sosyal medya tutum ölçeği puanına 5’li Likert ölçeğinde ters kodlanarak dahil edilmesi, ancak alt boyut analizlerinde aynı maddelerin ham değerlerinin kullanılmasıdır. Başka bir ifadeyle, sosyal izolasyon maddelerinin toplam skorda ters kodlanması, diğer alt boyutlarda görülen pozitif etkileri baskılayarak psikolojik özerklik katsayısının negatif yönde ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, çoklu yordama modellerinde sık rastlanan baskılama (suppression) etkisine örnektir. Çünkü alt boyutların ortak varyansı toplam puandan çıkarıldığında katsayıların yönü tersine dönebilmektedir (MacKinnon vd., 2000).

Özerklik desteği, ergenleri sosyal medyada içerik üretimi, paylaşımı, sosyal anlamda yetkinlik kazanımı ve öğretmenlerle etkileşim gibi alanlarda

cesaretlendirmekte, böylelikle ilgili alt boyutları olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşılık, özerklik aynı zamanda sınır bilinci, seçici katılım ve eleştirel tutumları pekiştirerek toplam sosyal medya tutumunu negatif yönde etkilemiştir. Bu durum, özerkliğin alt boyutlar üzerinde olumlu, genel tutum üzerinde ise kısıtlayıcı etkilere neden olduğu çift yönlü bir ilişkiyi işaret etmektedir. Ergenin aile ortamında özerk bir birey olarak kabul görmesi ve seçimlerine saygı duyulması, bireyin özgüvenli, sosyal olarak yetkin ve kendi duygu ve düşüncelerini sosyal ortamlarda ifade etmeye istekli hale gelmesini desteklemektedir (Deci ve Ryan, 2000). Dolayısıyla aile ortamında ergenlere verilen seçim özgürlüğü ve desteklenen bağımsızlık algısı, ergenlerin sosyal medya ortamlarında kendi düşünce ve duygularını ifade etme ile öğretmenlerle ilişkiler kurma motivasyonlarını belirgin biçimde artırmaktadır. Bu bulgu, davranışların "isteyerek ve kendine ait" olarak algılandığında içsel motivasyonu ve özgün ifadeyi artırdığına dair kuramsal ve ampirik kanıtlarla uyumludur (Deci ve Ryan, 2000). Özerk olarak algılanan davranışlar, içsel motivasyonu güçlendirmekte; böylece performans, kararlılık ve genel iyi oluş üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Roth, 2019). Bu bağlamda özerklik, bireylerin davranışlarını içten benimsenmiş değerler, tercihler ve ilgi alanları doğrultusunda yönlendirme kapasitesini ifade etmektedir (Soenens vd., 2018). Dolayısıyla aile tarafından sağlanan özerklik desteği, ergenlerin sosyal medya platformlarını kendi tercihlerine ve değerlerine uygun şekilde kullanma motivasyonunu artırabilir.

Aile ortamında sağlanan kısa süreli özerklik desteğinin, ergenlerin duygu durumunu olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Van der Kaap-Deeder vd., 2023). Bu olumlu duygusal durumun yarattığı psikolojik atmosfer, özellikle sosyal medya kullanımının güçlü bir isteklilik duygusuyla ilişkilendirildiği 14-17 yaş dönemi açısından önem taşımaktadır (Manago vd., 2020). Nitekim bu yaş grubundaki ergenler için sosyal medya, arkadaşlık ilişkilerini güçlendirme, bilgiye erişme ve eğlenme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına ek olarak, sosyal yaşamlarını düzenleme, duygularını yönetme, boş zamanlarını değerlendirme, kişisel değerlerini keşfetme, farklı kültürlerden insanlarla etkileşime girme, dünya görüşlerini genişletme ve çeşitli roller ve kimlikler deneme gibi işlevleri yerine getiren temel bir araç olarak öne çıkmaktadır (Anderson ve Jiang, 2018; West vd., 2021; West, vd., 2025). Ergenlerin bu platformları "kendi istekleri doğrultusunda hareket edebilme" alanı olarak görmeleri platform seçiminde özgürlük hissetmeleri

dijital ortamda daha rahat ve özgün davranmalarını sağlamaktadır (West vd., 2025). Bu bağlamda, aileden alınan özerklik desteğinin sağladığı olumlu duygudurum ailenin ergenlerin kararlarına ve kişisel alanlarına gösterdiği saygı, sosyal medyanın sunduğu geniş iletişim ve paylaşım olanaklarıyla birleşerek, dijital ortamlarda özgür içerik üretimini teşvik etmekte, öğretmenleriyle bu platformlar üzerinden ilişki kurmalarına olanak tanımaktadır.

Ebeveynlerin, çocuklarının beceri ve yetkinliklerini geliştirmeye yönelik hedefleri, özerklik destekleyici ebeveynlik yaklaşımlarının önemli bir unsurunu oluşturur (Mageau vd., 2016). Bu yaklaşım, ergenin öz-yeterlik, öz-düzenleme ve duygu düzenleme becerilerini geliştirerek, olumlu bir benlik algısı oluşturmaya katkı sağlar; böylece sosyal ve duygusal yeterlikleri güçlenir (Basut, 2006; Üredi ve Erden, 2009; Bolat, 2018; Zheng, 2025). Sosyal yetkinlik bireyin başkalarıyla başarılı ve sağlıklı etkileşimlerde bulunabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Giromini vd., 2016). Bu yetkinlik, iş birliği, etkili iletişim, empati, öz-farkındalık ve öz-yeterlik gibi temel bileşenleri içermektedir (Simões vd., 2012). Özerkliğin, bireyin kendi kararlarını alma ve dışsal baskılardan bağımsız hareket edebilme kapasitesiyle geliştiği dikkate alındığında (Ryan vd., 2011), özerklik duygusunun yeterlik inancıyla birleşmesi, ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarının sağlıklı bir biçimde karşılanmasına ve sosyal yetkinliğin güçlenmesine hizmet etmektedir.

Araştırmamızda özerklik desteği ergenlerin sosyal medyada daha fazla paylaşım yapıp, öğretmenleriyle bu platformlar üzerinden ilişki kurup, kendilerini sosyal açıdan daha yetkin hissetmelerine rağmen, paradoksal bir şekilde sosyal izolasyon duygularının da artabildiğini göstermektedir. Bu durum, Öz Belirlenim Kuramı ve Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir. Bu kuramlara göre bireyin sağlıklı gelişimi ve içsel motivasyonunu sürdürebilmesi için özerklik, yeterlik ve ilişkilendirme ihtiyaçlarının dengeli ve tatmin edici biçimde karşılanması gerekmektedir. Ancak bu ihtiyaçlardan birinin aşırı doyurulması veya diğerlerinin ihmal edilmesi, bireyin psikososyal uyumunda dengesizliklere yol açabilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2017). Araştırmamızda, özerklik desteğine sahip ergenlerin yakın sosyal bağlar geliştirmek yerine daha seçici ve mesafeli etkileşimleri tercih ettikleri görülmüştür. Bu eğilim, kuramın “ilişki kurma” (ilişkililik) bileşeninin yeterince desteklenmediğini düşündürmektedir. İlişkililik, bireyin yaşamında sıcak ve anlamlı

bağlar oluşturma gereksinimini ifade eder (Reis vd., 2000). Özerkliğin aşırı doyurulup ilişkilenenin ihmal edildiği bu tablo, ergenlerin dijital ortamlarda daha mesafeli ve seçici iletişim pratiklerine yönelmelerine zemin hazırlamaktadır. Steinberg'in vurguladığı üzere, duygusal özerklik ergenlerin ebeveynlerinden ayrılarak bağımsız karar alma kapasitesini artırırken; bu sürecin bireyselleşmeye evrilmesi, toplumsal bağlara olan ilgiyi zayıflatabilir (Steinberg, 2007). Araştırmamızda özerklik desteğinin paylaşım davranışını artırırken sosyal izolasyonu da yükseltmesi, ergenlerin artan bağımsızlık arzularının, özellikle dijital ortamlarda yüz yüze etkileşimlerden uzaklaşma eğilimini güçlendirdiğine işaret etmektedir. Bu bulgular, sosyal medyanın sunduğu “kontrol edilebilir ve özelleştirilebilir öz-sunum” imkânlarının, bireylerde narsistik eğilimleri ve toplumsal izolasyon hissini artırabileceğini öne süren çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Uhls ve Greenfield, 2011; Valkenburg ve Peter, 2011; Çakır, 2018; Martingano vd., 2022).

Sosyal izolasyon kavramı, hem nesnel sosyal izolasyonu (gerçek sosyal bağların yokluğunu) hem de öznel sosyal izolasyonu (bağ kurma eksikliği hissi) kapsar (Holt-Lunstad vd. 2015). Bu iki boyut ilişkili olmakla birlikte aynı değildir: Bir kişi nesnel olarak izole olabilir ancak yalnızlık hissetmeyebilir; aynı kişi nesnel olarak bağlantılı olabilir ancak hâlâ yalnız hissedebilir (Holt-Lunstad vd. 2015). Çünkü sosyal olarak izole ve yalnız hissetme algısı salt sosyal bağ eksikliğinden ziyade hem zihinsel hem de fiziksel durumlarla özellikle ilişkilendirilmiştir (Cacioppo ve Hawkey, 2009; Pantell vd., 2013; Holwerda vd., 2012; Holwerda vd., 2014). Çalışmamızda ölçülen sosyal izolasyon, daha çok öznel izolasyon algısına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda birey sosyal bağlar kurma becerisine sahip olsa da dijital ortamda daha seçici arkadaşlıklar ve paylaşımlar gibi tercihlerle kendini daha izole bir konuma çekmeyi bilinçli olarak seçebilir. Sosyal medyada idealize edilmiş ve filtrelenmiş paylaşımlara maruz kalmak, başkalarının daha mutlu hayatlar yaşadığı algısını pekiştirerek kıskançlık duygularını tetikleyebilir ve karşılaştırmalı sosyal izolasyon hissini artırabilir (Tandoc vd., 2015; Shensa vd., 2016). Bu bağlamda, ailelerinden özerklik desteği alan ergenler sosyal medya ortamlarında daha serbest öz-sunum ve içerik paylaşımı gerçekleştirmekte; ancak, ilişkilene gereksiniminin görece geri planda kalması sosyal izolasyon hissini artırarak sosyal etkileşimlere duyulan ihtiyacı zayıflatabilmektedir.

Algılanan ebeveyn denetimi ise sosyal medya tutumları, paylaşım ihtiyacı, öğretmenlerle ilişki ve sosyal yetkinlik boyutlarında sınırlı fakat anlamlı negatif etki yaratmıştır. Algılanan kabul/ilgi ise hem toplam sosyal medya tutumu hem de tüm alt boyutlarda anlamlı ve pozitif bir yordayıcı olarak öne çıkmıştır. Bu bulgular, destekleyici ebeveyn tutumlarının ergenlerin sosyal medya deneyimlerini daha olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Araştırmamız, yüksek özerklik desteği ve orta düzey yapılandırılmış denetim algılayan ergenlerin sosyal medya tutum puanlarının anlamlı biçimde daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, denetimin koruyucu işlevinin niteliğine (destekleyici-demokratik/ cezalandırıcı-baskıcı) ve uygulanma biçimine bağlı olduğunu vurgular (Riesmeyer vd., 2019; Vossen vd., 2024). Ebeveyn denetimi (izleme/gözetim) literatürde çift yönlü etkilerle ilişkilendirilmiştir. Güvenli bağlanma ortamı sağlayan ailelerde, kontrol edici yöntemleri en aza indirerek çocuklarına seçenek sunan ve böylece özerklik ile rehberliği bir arada destekleyen ebeveynler, sağlıklı gelişimin önemli bir modeli olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Yılmaz, 2000; Grolnick, 2003). Bulgularımız da bu yaklaşımla tutarlı biçimde, söz konusu ebeveynlik stilinin gençlerin medya içeriklerine daha eleştirel bakmalarını, çevrim içi davranışlarını bilinçli şekilde düzenlemelerini ve dijital tehditleri daha doğru analiz etmelerini kolaylaştırdığını göstermektedir. Buna karşılık, aşırı kontrol, baskıcı denetim ya da denetim eksikliği bu becerileri zayıflatmaktadır (Cho ve Cheon, 2005; Lei ve Wu, 2007; Özgür, 2016; Riesmeyer vd., 2019).

Katı kurallar özgürlük tehdidi algısını tetikleyerek yasaklanan davranışa yönelik ilgiyi artırabilir (Brehm, 1966) ve “sanal sığınak” işlevinde sosyal medya kullanımını besleyebilir (Caplan, 2002; Yıldırım, 2006). Öte yandan, ailedeki yetersiz denetim ve ilgisiz ebeveyn tutumu, ergenlerin yalnızlık duygusundan kaçınmak adına sosyal medyaya yönelmelerini kolaylaştırarak problemlili / bağımlı kullanıma zemin hazırlayabilir (Valcke vd., 2007; Tur-Porcar, 2017). Nitekim bulgularımızla paralel olarak literatürde, baskıcı denetim biçimlerinin özgürlük tehdidi algısını güçlendirerek sosyal medyaya yönelimi artırdığı; özerklik desteğiyle harmanlanan ılımlı denetimin koruyucu olduğu sosyal medya kullanımında sınır bilinci kazandırdığı vurgulanmaktadır (Brehm, 1966; Soenens vd., 2007; Campanelli, 2009; Neslitürk, 2013; Balcı ve Gölcü 2013; Altıntaş ve Öztapak, 2016; Moral ve Kumcağız, 2019; Demir ve Kumcağız, 2019; Baş, 2021). Ergenlerin ebeveyn

denetimini “koruyucu” ya da “baskıcı/müdahaleci” olarak algılanması kültürel bağlamdan da etkilenmektedir ve bu dinamikleri daha da karmaşık hâle getirmektedir. Örneğin, Çinli çocuklar psikolojik kontrolü Kanadalı akranlarına göre daha tolere edilebilir görebilmektedir (Helwig vd., 2014). Bulgularımız ebeveyn denetiminin etkisinin yalnızca varlığıyla değil; uygulama biçimi, yoğunluğu ve aile ortamındaki sıcaklık düzeyiyle belirlendiğini göstermektedir. Demokratik tutumla harmanlanan özerklik ile yapılandırılmış ılımlı denetim kombinasyonu, ergenin temel psikolojik gereksinimlerini (özerklik, yeterlik, ilişkilenme) karşılayarak, dijital ortamda koruyucu bir çerçeve sunar. Bu destekleyici iklim, empatik gelişimi de teşvik ederek ergenlerin sosyal medyayı anlamlı etkileşimler ve duygusal yakınlık kurma amacıyla kullanmalarını kolaylaştırmaktadır.

Empati değişkeninin sosyal medya tutumları üzerindeki etkisi, toplam sosyal medya tutum puanında negatif yönde seyrederken; alt boyut düzeyinde hem yön hem de büyüklük açısından farklılaşmaktadır. Duygusal empati, toplam tutum ve alt boyutlar üzerinde anlamlılık eşliğinde kalırken; bilişsel empati, paylaşım ihtiyacı ve sosyal yetkinlik boyutları için anlamlı ve pozitif; sosyal izolasyon boyutu için ise negatif bir yordayıcıdır. Araştırmamızda sosyal medya tutumları ile empati düzeyleri arasındaki ilişkinin zayıf ve negatif düzeyde kalması, literatürdeki genel eğilimi desteklemektedir. Sosyal medya kullanımının empatiyle ilişkisi bazı çalışmalarda zayıf ya da anlamsız rapor edilmiş (Alloway vd., 2014; Lozada ve Tynes, 2017) ve çevrim içi-yüz yüze iletişimde duygu ifadesi yoğunluğu açısından belirgin fark saptanmamıştır (Derks vd., 2008). Hindistan (Sharma vd., 2020) ve Hollanda (De Corte vd., 2007) örneklemelerinde beğeni-yorum davranışları empatiyle ilişkilendirilememiş; geniş çaplı meta-analizler de anlamlı bir etki göstermemiştir (Martingano vd., 2022). Ayrıca çevrim içi etkileşimlerde empatik doğruluğun bağlamsal etkilerinin sınırlı kaldığı bildirilmiştir (Feng vd., 2004; Carrier vd., 2015).

Araştırmamızda bilişsel empatinin paylaşım ihtiyacı ve sosyal yetkinlik boyutlarını anlamlı ve pozitif yönde yordadığı; duygusal empatinin ise anlamlılık eşliğinde bir etki gösterdiğini ortaya koymuştur. Bulgularımızla uyumlu olarak, özellikle yazılı, görsel ve video temelli paylaşımların bireyleri kendi perspektiflerinden uzaklaştırarak başkalarının deneyimlerini kavramalarına yardımcı olduğu ve böylece bilişsel empatiyi etkinleştirdiği vurgulanmaktadır (Vossen ve Valkenburg, 2016; Powell ve Roberts, 2017). Bu sonuç, empatinin bilişsel ve

duygusal boyutlarının sosyal medya davranışlarıyla farklı mekanizmalar üzerinden ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Buna karşılık, bilişsel empatiyle sosyal medya kullanımı arasında negatif ilişki bildiren çalışmalar da vardır (Carrier vd., 2015; Martingano vd., 2022). Öte yandan, duygusal empati ile sosyal medya kullanımı arasında pozitif bir ilişki bildiren çalışmalar da vardır (Guan vd., 2019). Bu karmaşık desen, empatinin iki boyutunun sosyal medya etkileşimlerine farklı duyarlılıklar gösterdiğini ve platform türü, kullanım biçimi ile içerik niteliği gibi bağlamsal değişkenlerin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Bilişsel empatinin sosyal izolasyonu güçlü biçimde negatif yönde yordamış olması, literatürle tutarlıdır. Anlık mesajlaşma, çevrim-içi duygusal paylaşımlar ve sanal topluluklara katılım; bireylerin kendilerini ifade etmelerini, farklı bakış açılarına maruz kalmalarını ve empatik becerilerini geliştirmelerini destekler. Bu etkileşimler, kullanıcıları başkalarının deneyimlerine doğrudan tanıklığa, farklı yaşam öyküleriyle karşılaşmaya ve duygu paylaşımı yoluyla yeni perspektifler kazanmaya teşvik eder (Lee, 2009; Koutamanis vd., 2013; Alloway vd., 2014; Schutte ve Stilinović, 2017; Mayshak vd., 2017; Shin, 2018; Guan vd., 2019; Cummings vd., 2022). Nitekim çevrim-içi iletişimle kurulan bağların ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde yakınlık, sosyal bağlılık ve ilişki kalitesini artırdığı da gösterilmiştir (Valkenburg ve Peter, 2007; Grieve vd., 2013; Antheunis vd., 2014). Böylece bilişsel empati düzeyinin sosyal izolasyon üzerindeki azaltıcı etkisi, çevrim-içi platformların sunduğu etkileşim olanaklarının sosyal işlevselliği desteklediğini ortaya koymaktadır. Çalışmamızın bulguları, sosyal medya etkileşimlerinde jest ve mimiklerin sınırlı olmasının empati düzeyini zayıflatacağı ve sosyal izolasyonu artıracığı yönündeki yaygın kaygıları desteklememektedir (Carr, 2010; Konrath vd., 2011; Turkle, 2011, 2015; Terry ve Cain, 2016; Çakır, 2018).

Araştırmalar, bu ilişkinin platform türü (örneğin, görsel ağırlıklı vs. metin tabanlı), kullanım biçimi (aktif etkileşimler vs. pasif tüketim), içerik niteliği (olumlu/destekleyici vs. çatışmacı), kullanıcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, kültür) ve bireysel psikolojik faktörler (kişilik, aile/akran ilişkileri) gibi unsurlardan önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Özellikle aktif ve sosyal amaçlı kullanım (paylaşım yapma, yorumda bulunma, duygusal destek sağlama) empati gelişimini destekleyebilirken, pasif kullanım (sadece gözleme, sosyal karşılaştırma yapma) izolasyon duygularını artırabilmektedir. Nitekim literatürde

"gözetleyici" (lurking) kullanımının sosyal becerileri desteklemediği, aktif paylaşımların ise empatik etkileşimleri güçlendirdiği vurgulanmaktadır (Valkenburg ve Vossen, 2016; Verduyn vd., 2017). Sosyal medya ile empati arasındaki ilişki, tek boyutlu veya genellenebilir bir dinamikten ziyade, bağlamsal, çok katmanlı ve değişken faktörlere bağlı bir yapı sergilemektedir.

Araştırmamızda, özerklik düzeyinin empati üzerinde güçlü ve pozitif bir etkiye sahip olduğu; kabul/ilgi boyutunun ise empatiyle pozitif fakat orta düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Özerklik destekleyici ebeveynlik, çocukların kişisel değer ve ilgi alanlarını dikkate alarak, kendi kararlarını verebilmelerini teşvik eden bir yaklaşım olarak tanımlanır (Deci ve Ryan, 2000; Gurland ve Grolnick, 2005). Bu bağlamda, özerklik desteği sunan ebeveynler, çocuklarının bakış açılarını dikkate alarak empatik bir tutum sergiler, seçim yapma fırsatları sunar ve çocukların kendi ilgi ve değerleri doğrultusunda hareket etmelerini destekler (Grolnick vd., 1996). Nitekim, ebeveynlerinden daha fazla özerklik desteği gören ergenler, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmekte, seçim haklarına saygı duyulan bir ortamda yetişmekte ve bu ortam, onların duygusal farkındalık, kendini açma, başkalarının duygularına duyarlılık ve duygu düzenleme gibi empatiyle ilişkili becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Roth ve Assor, 2012; Padilla-Walker ve Christensen, 2010). Araştırma bulgularımızı destekler nitelikte, güvenli bağlanma düzeyi yüksek, özerklik desteği sunan, empatik ve yetkin ebeveynlik özellikleri sunan ailelerde yetişen ergenlerin daha yüksek empati düzeyleri gösterdiği ve ergenlerin empati gelişiminde belirleyici bir etkiye sahip olduğu da vurgulanmaktadır (Zhou vd., 2002; Soenens vd., 2007; Yüksel, 2009; Miklikowska ve Duriez, 2011; Derman vd., 2020; Goering ve Mrug, 2021; Xu vd., 2022). Sıcak, anlayışlı ve destekleyici aile ortamlarında yetişen çocuk ve ergenlerin sosyal ve duygusal beceriler açısından akranlarına göre daha avantajlı oldukları; katılık olmaksızın mantıklı açıklamalar, sıcaklık ve ebeveyn katılımını içeren hoşgörülü ebeveynlik yaklaşımının ise ergenlerin bilişsel ve duygusal empati düzeyleri ile benlik algılarında olumlu gelişim sağladığı belirtilmektedir (Fuentes vd., 2022).

6. SONUÇ

Bu araştırma, ergenlerin sosyal medya tutumları (sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı, sosyal izolasyon, öğretmenlerle ilişki), empati düzeyleri (duygusal, bilişsel) ve algılanan ebeveyn tutumları (psikolojik özerklik, kabul-ilgi, denetleme/kontrol) arasındaki çok katmanlı örüntüleri bütüncül bir perspektifle ele almıştır.

Bulgular doğrultusunda, bu araştırmadan elde edilen sonuçlar;

1) Ergenlerin en sık kullandıkları sosyal medya platformunun Instagram olduğu belirlenmiştir.

2) Ergenlerin sosyal medya platformlarını ağırlıklı olarak video izlemek amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir.

3) Cinsiyete ilişkin bulgular, kadınların bilişsel empati düzeylerinin erkeklere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

4) Araştırmada, duygusal ve bilişsel empati düzeyleri ile sosyal medya tutumları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

5) Bilişsel empatinin sosyal medya paylaşım ihtiyacı ve sosyal yetkinlik üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır; duygusal empatinin bu değişkenler üzerinde yalnızca sınırlı düzeyde etkili olduğu tespit edilmiştir.

6) Araştırmada, anne baba tutumlarından özerklik ve denetleme boyutlarının sosyal medya tutumlarıyla negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu, buna karşın kabul boyutu ile sosyal medya tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir.

7) Psikolojik özerklik boyutunun, sosyal medya tutumlarının en güçlü yordayıcısı ve empatik becerilerin temel belirleyicisi olduğu saptanmıştır. Algılanan psikolojik özerklik arttıkça toplam sosyal medya tutum puanlarının düştüğü; buna karşılık sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı ve öğretmenlerle ilişki puanlarının yükseldiği tespit edilmiştir. Psikolojik özerklik artışının sosyal izolasyon puanlarını da paradoksal biçimde yükselttiği saptanmıştır.

8) Araştırma bulguları, empati düzeyleri ile anne baba tutumları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Kabul/ilgi ve özerklik desteği

arttıkça hem duygusal hem de bilişsel empati düzeylerinin yükseldiği; denetleyici ebeveyn tutumlarının ise daha düşük düzeyde de olsa empati ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

7. ÖNERİLER

Elde edilen bulgular doğrultusunda, ailelere, eğitimcilere ve uygulayıcılara öneriler sunulmuştur.

Aile ve Okul Temelli Öneriler

1) Aile içi ilişkilerde özerklik destekleyici ve empati temelli bir iletişim ortamı oluşturulması, çocukların sosyal etkileşimlerini daha yapıcı biçimde sürdürmelerine katkı sağlayabilir.

2) Dijital ebeveynlik yaklaşımlarının geliştirilmesi ve ebeveynlerin çocuklarının çevrimiçi faaliyetlerini açık iletişim ve ılımlı denetim yoluyla yönlendirmesi önerilebilir.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

1) Sosyal medya ve empati ilişkisini inceleyen çalışmalarda sosyal medya kullanımının niteliğini (aktif/pasif, olumlu/çatışmacı içerik) ayırtıran boylamsal çalışmalar yapılması önerilir.

2) Çevrim-içi ve çevrim-dışı empati davranışlarını karşılaştıran araştırmalar yürütülmesi önerilebilir

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

1) Ebeveyn, öğretmen ve psikolojik danışman iş birliği çerçevesinde dijital bilinç kazandırma çalışmaları ve psikoeğitim temelli müdahale programları geliştirilebilir.

2) Sosyal medya kullanımına yönelik rehber materyaller hazırlanarak; farklı yaş gruplarına uygun çevrim içi davranış kuralları ve sınırlamalar hakkında ergenler bilgilendirilebilir.

8. KAYNAKLAR

Abi-Jaoude, E., Naylor, K. T., ve Pignatiello, A. (2020). Smartphones, social media use and youth mental health. *Canadian Medical Association Journal*, 192(6), E136–E141. <https://doi.org/10.1503/cmaj.190434>

Akar, E. (2010). *Sosyal medya pazarlaması: Sosyal web’de pazarlama stratejileri*. Efil Yayınevi.

Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53–68.

Akçay Bekiroğlu, H., ve Şahin, E. (2022). Kişisel beceriler, kişilerarası beceriler ve genel ruh durumu ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin üniversite öğrencileri örnekleminde analizi. *Öneri Dergisi*, 17(58), 691–720.

Akgül, A. (2022). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile beden algısı arasındaki ilişkide sosyal medya kullanımının aracılık rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Akram, W., ve Kumar, R. (2017). A study on positive and negative effects of social media on society. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, 5(10), 351–354. <https://doi.org/10.26438/ijcse/v5i10.351354>

Aksaray, G. (2013). Aile psikolojisinde temel kavramlar. Aksaray, G. (Ed.) *Aile psikolojisi ve eğitimi* (pp. 2–17). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aksoy, Ö. N. (2020). Sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Balıkesir örneği. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 9–24.

Alanka, Ö., ve Cezik, A. (2016). Dijital kibir: Sosyal medyadaki narsistik ritüellere ilişkin bir inceleme. *TRT Akademi*, 1(2), 548–569.

Alıçlı, S. M. (2003). *Aging mother-adult daughter relationship: Solidarity, conflict, ambivalence, typology, and variations in time / Yaşlanan anne-yetişkin kız evlat ilişkisi dayanışma, çatışma, ikircikli duygular, tipoloji ve zaman içindeki değişimler*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Alkış, B. (2015). *Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal beceri düzeylerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, Türkiye.

Allemand, M., Steiger, A. E., ve Fend, H. A. (2015). Empathy development in adolescence predicts social competencies in adulthood. *Journal of Personality*, 83, 229–241. <https://doi.org/10.1111/jopy.12098>

Alloway, T., Runac, R., Qureshi, M., ve Kemp, G. (2014). Is Facebook linked to selfishness? Investigating the relationships among social media use, empathy, and narcissism. *Social Networking*, 3, 150. <https://doi.org/10.4236/sn.2014.33020>

Al-Menayes, J. J. (2015). Dimensions of social media addiction among university students in Kuwait. *Psychology and Behavioral Sciences*, 4(1), 23–28.

Al-Shura, A. N. (2020). *Medical empathy, pharmacological systems, and treatment strategies in integrative cardiovascular Chinese medicine*. Academic Press.

Altay, F. B., ve Güre, A. (2012). Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2699–2718.

Altıntaş, S., ve Öztabak, M. (2016). Ortaokul öğrencilerinin problemleri internet kullanımları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 13, 109–128. <https://doi.org/10.17679/eibd.315928>

Anderson, J. Q., ve Rainie, L. (2012). Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives. *Pew Research Center*.

Anderson, M., ve Jiang, J. (2018). Teens, social media & technology 2018: YouTube, Instagram and Snapchat are the most popular online platforms among teens. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/>

Andrew-Gee, E. (2018, January 6). Your smartphone is making you stupid, antisocial, and unhealthy. So why can't you put it down? *The Globe and Mail*. <https://www.theglobeandmail.com/technology/your-smartphone-is-making-you-stupid/article37511900/>, Erişim Tarihi: 15.12.2024.

Antheunis, M. L., Schouten, A. P., ve Kraemer, E. (2014). The role of social networking sites in early adolescents' social lives. *The Journal of Early Adolescence*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/0272431614564060>

Argın, F. S. (2013). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Arıcı, H. Y., ve Arıcan, S. (2021). Ergen din tasavvurunun inşasında sosyal medya. *Kalemname*, 12(1), 67–93.

Arnett, J. J. (2013). The evidence for Generation We and against Generation Me. *Emerging Adulthood*, 1(1), 5–10. <https://doi.org/10.1177/2167696812466842>

Arslan, S., ve Taydaş, O. (2023). Sosyal medya kullanıcılarının narsistlik ve empatiklik düzeyleri: Sivas ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 11(1), 157–175.

Arslan, Y. (2016). Kim daha iyi empati kuruyor? Empati üzerine mikro bir sosyolojik araştırma. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 51.

Aslan, A., ve Ünlü, D. G. (2016). Instagram fenomenleri ve reklam ilişkisi: Instagram fenomenlerinin gözünden bir değerlendirme. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 41–65.

Aslan, C. (2011). Türkiye’de özel alanın ifşası ve mağduriyet halleri: ‘Deniz Baykal’ örneği. H. Köse (Ed.), *Medya mahrem*. Ayrıntı Yayınları.

Aslan, G., Bakan, A. B., ve Yıldız, M. (2021). An investigation of the relationship between alexithymia and empathy tendency in university students receiving health education. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(2), 709–716. <https://doi.org/10.1111/ppc.12602>

Atabek, E. (1990). *Gençlik duvarları yıkıyor* (7. basım). Altın Kitaplar Yayınevi.

Atalay, Z., ve Tamkoç, B. (2022). TikTok kullanan gençlerin kendilik algılarının incelenmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(2), 17–35. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7106180>

Atila, G. (2007). Erillik/dışılık boyutunun empatik beceri ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Türkiye.

Atlı, A., ve Kutlu, M. (2012). Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 41-56.

Aunola, K., Stattin, H., ve Nurmi, J. E. (2000). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23(2), 205–222.

Ayas, T., Çakır, Ö., ve Horzum, H. B. (2011). Ergenler için bilgisayar bağımlılığı ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 439–448.

Aydoğdu, F., ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569–584.

Bae, S. M. (2015). The relationships between perceived parenting style, learning motivation, friendship satisfaction and the addictive use of smartphones with elementary school students of South Korea: Using multivariate latent growth modeling. *School Psychology International*, 36(5), 513–531.

Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye.

Bahadır, A. (2002). Ergenlik dönemi kişilik gelişiminde temel kavramlar. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8, 57–65.

- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Anı Yayıncılık.
- Bakırtaş, H., ve Turgu, G. S. (2021). LinkedIn kullanım alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 246–266.
- Balcı, Ş., ve Gölcü, A. (2013). Facebook addiction among university students in Turkey: Selçuk University example. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 255–278.
- Barbot, B., ve Kaufman, J. C. (2020). What makes immersive virtual reality the ultimate empathy machine? Dissecting the underlying mechanisms of change. *Computers in Human Behavior*, 111, Article 106431. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106431>
- Baron-Cohen, S., ve Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34, 163e175. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00>.
- Baruh, L., ve Yüksel, M. (2009). *Değişen iletişim ortamında etkileşimli pazarlama*. Doğan Kitap.
- Basut, E. (2006). Stres, başa çıkma ve ergenlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13(1), 31–36.
- Baş, M. N. (2021). *Ergenlik çağındaki çocukların internet oyunları oynama alışkanlıklarının sosyal medya okuryazarlığı bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Türkiye.
- Başerer, Z. (2014). *Öğrencilerin interneti ve sosyal paylaşım sitelerini kullanma durumlarına göre iletişim becerileri ve öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Bat, M., ve Akıncı-Vural, Z. B. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(4), 3348–3382.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1–103.
- Baumrind, D. (1989). Rearing Competent Children. In W. Damon (Ed.), *Child Development Today and Tomorrow* (pp. 349-378). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157–166.
- Bayram, A. T. (2012). *Pazarlama veri tabanının güncel bir unsuru olan sosyal medyanın otel pazarlamasındaki yeri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Belli, M. (2020). Ergenlerde algılanan ebeveyn tutumu, akıllı telefon kullanımı ve sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya, Türkiye.

Berners-Lee, T., Hendler, J., ve Lassila, O. (2001). The semantic web. *Scientific American*, 184(5), 34–43.

Beyens, I., Frison, E., ve Eggermont, S. (2016). “I don’t want to miss a thing”: Adolescents’ fear of missing out and its relationship to adolescents’ social needs, Facebook use, and Facebook-related stress. *Computers in Human Behavior*, 64, 1–8.

Beyens, I., Keijsers, L., ve Coyne, S. M. (2022). Social media, parenting, and well-being. *Current Opinion in Psychology*, 47, Article 101350. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101350>

Bilgin, M. (2018). Psikolojik bozukluklarla sosyal medya arasındaki ilişki. *Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 44, 84–102.

Bilgin, M., Şahin, İ., ve Togay, A. (2020). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve anne-baba ergen ilişkisi. *Eğitim ve Bilim*, 45(202), 263–281. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.8202>

Bircan, S., ve Bacanlı, F. (2005). Ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 61–82.

Blair, R. J. R. (2005). Responding to the emotions of others: Dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Consciousness and Cognition*, 14, 698–718.

Blakemore, S. J., ve Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing? *Annual Review of Psychology*, 65, 187–207.

Bloemen, N. ve De Coninck, D. (2020). Social media and fear of missing out in adolescents: The role of family characteristics. *Social Media+ Society*, 6(4), 2056305120965517. doi:10.1177/2056305120965517

Boele, S., Van der Graaff, J., de Wied, M., Van der Valk, I. E., Crocetti, E., & Branje, S. (2019). Linking parent–child and peer relationship quality to empathy in adolescence: A multilevel meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(6), 1033–1055. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00993-5>

Bolat, E. Y. (2018). Anne baba tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(2), 32–38.

Bora, E., ve Baysan, L. (2009). Empati Ölçeği-Türkçe formunun üniversite öğrencilerinde psikometrik özellikleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19(1), 39–47.

Borders, B. (2009). A brief history of social media. *Copy Brighter Marketing*, 2. <http://copybrighter.com/history-of-social-media> , Erişim Tarihi: 15.12.2024.

Bostancı, M. (2010). *Sosyal medyanın gelişimi ve iletişim fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye.

Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. New York: Jason Aronson.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent–child attachment and healthy human development*. Basic Books.

Boyd, D. (2014). *It's complicated*. Yale University Press. <http://www.danah.org/books/ItsComplicated.pdf> , Erişim Tarihi: 15.12.2024.

Boyd, D. M., ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 11.

Bozkur, B., ve Gündoğdu, M. (2017). Ergenlerde utangaçlık, kendini gizleme ve sosyal medya tutumları ilişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 147–159.

Bozkurt, T. (2014). Empati Kuramları ve Uygulamaları. A. T. Çelik (Ed.). *Empati Kuramdan Uygulamaya içinde* (ss.17-42). İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Brehm, J. W. (1966). A theory of psychological reactance.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759.

Buglass, S. L., Binder, J. F., Betts, L. R., ve Underwood, J. D. M. (2017). Motivators of online vulnerability: The impact of social network site use and FOMO. *Computers in Human Behavior*, 66, 248–255.

Bushman, B. J., ve Anderson, C. A. (2009). Comfortably numb: Desensitizing effects of violent media on helping others. *Psychological Science*, 20(3), 273–277. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2009.02287.x>

Büyükgebiz Koca, E., ve Tunca, M. Z. (2020). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkilerine dair bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(1), 77–103.

Büyükşahin Çevik, G., ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne-baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225–240.

Büyükşener, E. (2009). Türkiye’de sosyal ağların yeri ve sosyal medyaya bakış. *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri* ,12–13.

Cacioppo, J. T., ve Hawkley, L. C. (2009). Perceived social isolation and cognition. *Trends in Cognitive Sciences*, 13(10), 447–454. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2009.06.005>.

Cain, K. (2012). The negative effects of Facebook on communication. *Social Media Today*. <http://socialmediatoday.com/kcain/568836/negative-effects-facebook-communication> , Erişim Tarihi: 15.12.2024.

Campanelli, E. (2009). The internet's impact on social isolation (Unpublished Master's Thesis). Kean University.

Can, C., ve Yıldız, M. A. (2024). Multiple mediation of aggression in the relationship between social media addiction and positivity in high school students. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 14(2), 576–611. <https://doi.org/10.18039/ajesi.1359911>

Canatan, K., ve Aydın Avşar, S. (2019). Anne-baba ve ergen çocukların mahremiyet algısındaki farklılıkların sosyal medya üzerinden okunması. *İzmir Demokrasi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 93–125. <https://doi.org/10.58126/izusbd.904866>

Canoğulları, Ö., ve Güçray, S. S. (2014). İnternet bağımlılık düzeyleri farklı ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne-baba tutum algılarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 42–57.

Caplan, S. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic internet use and psychological well-being. *Communication*, 30, 625–648.

Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553–575. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(02\)00004-3](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(02)00004-3)

Caplan, S. E. (2005). A social skill account of problematic internet use. *Journal of Communication*, 55(4), 721–736.

Carlo, G., Vicenta Mestre, M., McGinley, M. M., Samper, P., Tur, A., ve Sandman, D. (2012). The interplay of emotional instability, empathy, and coping on prosocial and aggressive behaviors. *Personality and Individual Differences*, 53, 675–680. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.05.022>

Carnagey, J., Anderson, C. A., ve Bushman, B. J. (2007). The effects of violent video games on physiological desensitization to real-life violence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(3), 489–496. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.05.003>

Carr, C. T., ve Hayes, R. A. (2015). Social media: Defining, developing, and divining. *Atlantic Journal of Communication*, 23(1), 46–65.

Carr, N. (2010). *The shallows: How the internet is changing the way we think, read, and remember*. W.W. Norton. <https://doi.org/10.1080/15456870.2015.972282>

Carrier, L. M., Spradlin, A., Bunce, J. P., ve Rosen, L. D. (2015). Virtual empathy: Positive and negative impacts of going online upon empathy in young adults. *Computers in Human Behavior*, 52, 39–48. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.05.026>

Castells, M. (2005). “Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür I Ağ Toplumunun Yükselişi (Çev: Kılıç, E.)”. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cesur, S. (2003). Çocuk ve ergenlerde zihinsel gelişim. G. Şendil (Ed.), Çocuk, ergen ve anne-baba (pp. 127–138). Psikolojide Bilimsel Araştırma ve Uygulamayı Teşvik Vakfı Yayını.

Ceyhan, A. A. (1993). *Anne-babaların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 109–116.

Ceyhan, E. (2010). Problemlı internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(3), 1323-1355.

Chan, T. W., ve Koo, A. (2011). Parenting style and youth outcomes in the UK. *European Sociological Review*, 27(3), 385–399. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq013>

Cho, C. H., ve Cheon, H. J. (2005). Children's exposure to negative internet content: Effects of family context. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(4), 488–509. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4904_8

Chopik, W. J., O'Brien, E., ve Konrath, S. H. (2017). Differences in empathic concern and perspective taking across 63 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(1), 23–38. <https://doi.org/10.1177/0022022116673910>

Chou, C., ve Hsiao, M. C. (2000). Internet addiction, usage, gratification, and pleasure experience: The Taiwan college students' case. *Computers & Education*, 35, 65–80.

Chou, C., ve Lee, Y. H. (2017). The moderating effects of internet parenting styles on the relationship between internet parenting behavior, internet expectancy, and internet addiction tendency. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 26, 137–146. <https://doi.org/10.1007/s40299-017-0334-5>

Cicchetti, D., ve Rogosch, F. A. (2002). A developmental psychopathology perspective on adolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 6.

- Claussen, D. (2012). *Son deha: Theodor W. Adorno*. Yapı Kredi Yayınları.
- Collins, F. M. (2014). *The relationship between social media and empathy* (Master's thesis, Georgia Southern University). Georgia Southern University Digital Commons. <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/etd> ,Erişim Tarihi: 08.01.2025.
- Cotton, D. (2013). Rise of WhatsApp could slow Facebook's quest for mobile growth: Little known in the U.S., WhatsApp has largely usurped SMS around the world. *Advertising Age*, 84, 23–28.
- Cotton, K. (2001). Developing empathy in children and youth. *Northwest Regional Educational Laboratory*.
- Coyne, S. M., Padilla-Walker, L. M., Holmgren, H. G., Davis, E. J., Collier, K. M., Memmott-Elison, M. K., ve Hawkins, A. J. (2018). A meta-analysis of prosocial media on prosocial behavior, aggression, and empathic concern: A multidimensional approach. *Developmental Psychology*, 54, 331. <https://doi.org/10.1037/dev0000412>
- Cuff, B. M. P., Brown, S. J., Taylor, L., ve Howat, D. J. (2016). Empathy: A review of the concept. *Emotion Review*, 8(2), 144–153. <https://doi.org/10.1177/1754073914558466>
- Cuma, F. (2020). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı, ruhsal sorunlar ve sosyal beceri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 234–245.
- Cummings, J. J., Tsay-Vogel, M., Cahill, T. J., ve Zhang, L. (2022). The effects of immersive storytelling on emotional, cognitive, and relational empathy: The mediating role of presence. *New Media & Society*, 24(9), 2203–2026. <https://doi.org/10.1177/1461444820986816>
- Cüceloğlu, D. (2009). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A., ve Seçer, Z.Ş (2007). *Anne-baba eğitimi*.Kök Yayıncılık.
- Çakır, B. (2018). Yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığı, narsisizm ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakmak, S., ve Müezzın, E. E. (2018). Sosyal medya kullanımının iletişim becerileriyle ilişkisinin incelenmesi. *e-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi (eJNM)*, 2(3), 196–203. <https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/3.196-203>
- Çalapkulu, Ç., ve Alp, F. (2020). Dijital ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımı üzerindeki mahremiyet ilişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 132–144. <https://doi.org/10.58126/nisantasisbd.830783>

Çalışır, G. (2015). Kişilerarası iletişimde kullanılan bir araç olarak sosyal medya: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 10(3), 115–144.

Çalışkan Sarı, A., ve Şahin Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(12), 27–50. <https://doi.org/10.7816/nesne-06-12-02>

Çalışkan, M., ve Mencik, Y. (2015). Değişen dünyanın yeni yüzü: Sosyal medya. *Akademik Bakış Dergisi* (50), İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat Kırgızistan. <http://www.akademikbakis.org>, Erişim Tarihi: 08.01.2025.

Çam, E., ve İşbulan, O. (2012). A new addiction for teacher candidates: Social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, 11(3), 14–19.

Çaycı, Ü. G. (2023). Ergenlerde covid-19 anksiyetesi, gelişmeleri kaçırma korkusu (fomo) ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, Ö. (2024). Uluslararası öğrencilerin kültürleri ile Türkiye’de sosyal medya kullanım ilişkisinin incelenmesi: Tokat örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(38), 91–123. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1363406>

Çetin, C. N. (2018). Dördüncü sınıf öğrencilerinin özsayı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 21–47.

Çetin, N. C., ve Güngör Aytar, A. (2012). İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 473–488.

Çiçek, T. (2018). Güzel sanatlar fakültesi öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(30), 1–19. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.407693>

Çizmeci, E., ve Ümit, S. (2022). Sosyal medya platformlarında kişilerarası ilişkiler ve sürdürülebilirlik: Metaverse dünyasına bir bakış. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 761–782.

Çömlekçi, M. F., ve Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173–188.

Dalvi-Esfahani, M., Niknafs, A., Alaedini, Z., Ahmadabadi, H. B., Kuss, D. J., ve Ramayah, T. (2021). Social media addiction and empathy: Moderating impact of personality traits among high school students. *Telematics and Informatics*, 57, Article 101516. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101516>

Das, B., ve Sahoo, J. S. (2011). Social networking sites—A critical analysis of its impact on personal and social life. *International Journal of Business and Social Science*, 2(14), 222–228.

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187–195.

Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (2000). The " what " and " why " of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.

De Corte, K., Buysse, A., Verhofstadt, L. L., Roeyers, H., Ponnet, K., ve Davis, M. H. (2007). Measuring empathic tendencies: Reliability and validity of the Dutch version of the Interpersonal Reactivity Index. *Psychologica Belgica*, 47(4).

de Vries, B. (1996). The understanding of friendship: An adult life course perspective. In C. Magai & S. McFadden (Eds.), *The handbook of emotion, adult development, and aging* (pp. 238–249). Academic Press.

de Waal, F. B. (2010). The evolution of empathy. In D. Keltner, J. Marsh, ve J. A. Smith (Eds.), *The compassionate instinct: The science of human goodness* (pp. 16–25). W. W. Norton & Company.

Decety, J. (2010). The neurodevelopment of empathy in humans. *Developmental Neuroscience*, 32(4), 257-267.

Decety, J., ve Holvoet, C. (2021). The emergence of empathy: A developmental neuroscience perspective. *Developmental Review*, 62, Article 100999. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100999>

Demir, S., ve Dilmaç, B. (2019). Ergenlerin kişilerarası problem çözme becerileri ve empatik eğilimlerinin sahip oldukları değerler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2528–9535. <https://doi.org/10.26466/opus.517581>

Demir, Y., ve Kumcağız, H. (2019). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(52), 23–42.

Demircioğlu, H. (2012). Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevleri ve anne baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Deniz, M. E., ve Uzun, A. E. (2019). Ergenlerde empatik eğilimin yordayıcıları olarak yalnızlık ve duygusal özerklik. *İlköğretim Online*, 18(3), 1007–1015. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.610151>

Deperlioğlu, Ö., ve Köse, U., (2010). *Web 2.0 Teknolojilerinin Eğitim Üzerindeki Etkileri ve Örnek Bir Öğrenme Yaşantısı* . Akademik Bilişim 2010 (pp.337-342). Muğla, Türkiye.

Dereboy, İ. F. (1993). Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak. Özmert Ofset.

Derks, D., Fischer, A. H., ve Bos, A. E. (2008). The role of emotion in computer-mediated communication: A review. *Computers in Human Behavior*, 24(3), 766–785. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2007.04.004>

Derman, M. T., Türen, Ş., ve Buntürk, T. (2020). Okul öncesi çocukların empati bölümleri ile annelerinin ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 336–368.

Derman, M. T., ve Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115–144.

Dirik, K. (2016). Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ile öz-güven arasındaki ilişkilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Doğan, İ. (2021). Lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve motivasyonları: Bir saha araştırması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(24), 253–277.

Doğan, U. (2016). Lise öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanımının mutluluk, psikolojik iyi-oluş ve yaşam doyumlarına etkisi: Facebook ve Twitter örneği. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 217–231.

Dökmen, Ü. (2005). *İletişim çatışmaları ve Empati* (33. baskı). Sistem Yayıncılık.

Drago, E. (2015). The effect of technology on face-to-face communication. *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 6(1), 13–19.

Durakoğlu, A., ve Gökçearslan, Ş. (2010). Lise öğrencilerinin empatik eğilim düzeyinin çeşitli değişkenlerle ilişkisi. *Education Sciences*, 5(3), 354–364.

Durlanık, H. K. (2019). Orta çocukluk döneminde algılanan ebeveyn tutumları, aile aidiyeti ve empatik eğilimler arasındaki ilişkiler ve bunların bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Echeburua, E., ve Corral, P. (2010). Addiction to new technologies and to online social networking in young people: A new challenge. *Adicciones*, 22(2), 91–96.

Eisenberg, N., ve Eggum, N. D. (2009). Empathic responding: Sympathy and personal distress. In J. Decety & W. Ickes (Eds.), *The social neuroscience of empathy* (pp. 71–83). MIT Press.

Eisenberg, N., ve Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91–119. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>

Ekşi, A. (1999). Adölesans döneminde uyum ve davranış sorunları, Ekşi A. (Ed). Ben hasta değilim (ss.149-154), Nobel Tıp Kitabevi.

Ekşi, F., ve Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91–115.

Eldeniz, L. (2010). *İkinci Medya Çağında İnternet*. Alfa Yayınları.

Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38(4), 1024–1038.

Ellison, N. B., Steinfield, C., ve Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook “friends”: Social capital and college students’ use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1143–1168. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>

Endersen, I. M., ve Olweus, D. (2001). Constructive and destructive behavior: Implications for family, school, and society. American Psychological Association.

Eraslan, L. (2016). *Sosyal Medyayı Anlamak (Bir Sosyal Medya Rehberi)*. Nobel Yaşam Yayınları.

Erden, K. (2017). Sosyal medyanın sessizleştirme sistemi bağlamında değerlendirilmesi: Üniversite gençliği üzerine alan çalışması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ergün, H. (2008). 14–18 yaş arası ergenler ve ebeveynlerinde aleksitimik özellikler, ebeveyn tutumları, bağlanma ve bağımlılık. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.

Erkul, R., ve Erdem, S. (2009). Sosyal medya araçlarının (Web 2.0) kamu hizmetleri ve uygulamalarında kullanılabilirliği. *Türkiye Bilişim Derneği Bilişim Dergisi*, 116, 96–101.

Errasti, J., Amigo, I., ve Villadangos, M. (2017). Emotional uses of Facebook and Twitter: Its relation with empathy, narcissism, and self-esteem in adolescence. *Psychological Reports*, 120(6), 997–1018. <https://doi.org/10.1177/0033294117713496>

Feng, J., Lazar, J., Preece, J. (2004). “Empathy and online interpersonal trust: A fragile Relationship”, *Behavior and Information Technology*, 1-30. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/01449290310001659240>

Feshbach, N. D. (1990). Parental empathy and child adjustment maladjustment. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Empathy and its development* (p. 271). Cambridge University Press.

Frommer, D. (2010, November 9). Here's how to use Instagram. *Business Insider*. <http://www.businessinsider.com/instagram-2010-11?op=1>, Erişim Tarihi: 10.12.2024.

Frost, R. L., ve Rickwood, D. J. (2017). A systematic review of the mental health outcomes associated with Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 76, 576–600. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.08.001>

Fuentes, M. C., Garcia, O. F., Alcaide, M., Garcia-Ros, R., ve Garcia, F. (2022). Analyzing when parental warmth but without parental strictness leads to more adolescent empathy and self-concept: Evidence from Spanish homes. *Frontiers in Psychology*, 13, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1060821>

Gao, X., Tava, W., Li, C., Weng, L., Yao, M., ve Chen, A. (2017). Long-term exposure to violent video games does not reduce empathy for pain: An fMRI study. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 650. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00650>

García, O. F., Serra, E., Zacarés, J. J., ve García, F. (2018). Parenting styles and short- and long-term socialization outcomes: A study among Spanish adolescents and older adults. *Psychosocial Intervention*, 27(3), 153–161. <https://doi.org/10.5093/pi2018a21>

Geçtan, E. (1999). *İnsan Olmak*. Remzi Kitabevi.

Gentile, B., Twenge, J. M., ve Campbell, W. K. (2010). Birth cohort differences in self-esteem, 1988–2008: A cross-temporal meta-analysis. *Review of General Psychology*, 14(3), 261. <https://doi.org/10.1037/a0019919>

Gentile, B., Twenge, J.M., Freeman, E.C. and Campbell, W.K. (2012) The Effect of Social Networking Websites on Positive Self-Views: An Experimental Investigation. *Computers in Human Behaviour*, 28, 1929-1933. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.012>

Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., ve Altoe, G. (2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(5), 467–476. <https://doi.org/10.1002/ab.20204>

Giromini, L., de Campora, G., Brusadelli, E., D'Onofrio, E., Zennaro, A., Zavattini, G. C., vd. (2016). Validity and reliability of the interpersonal competence questionnaire: Empirical evidence from an Italian study. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 113–123.

Goagoses, N., Bolz, T., Eilts, J., Schipper, N., Schütz, J., Rademacher, A., vd. (2023). Parenting dimensions/styles and emotion dysregulation in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *Current Psychology*, 42, 18798–18822. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03037-7>

Goering, M., ve Mrug, S. (2021). Empathy as a mediator of the relationship between authoritative parenting and delinquent behavior in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 50. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01445-9>.

Golder, S. A., Wilkinson, D. M., ve Huberman, B. A. (2007, June). Rhythms of social interaction: Messaging within a massive online network. In *Communities and Technologies 2007: Proceedings of the Third Communities and Technologies Conference* (pp. 41–66). Springer London.

Goldstein, A. P., ve Michaels, G. Y. (1985). *Empathy: Development, training, and consequences*. L. Erlbaum Associates.

Goleman D (2000). İşbaşında Duygusal Zeka. Varlık Yayınları.

Goodson, S., Turner, K. J., Pearson, S. L., ve Carter, P. (2021). Violent video games and P300: No evidence supporting the neural desensitization hypothesis. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(1), 48–55. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0029>

Gökçearslan, Ş. (2011). Semantik web (web 3.0) ve eğitim amaçlı kullanımı. *Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi*, 2, 5–20.

Gönül, A. S. (2002). Patolojik internet kullanımı (internet bağımlılığı / kötüye kullanımı). *New Symposium*, 40(3), 105–110.

Greenspan, S. I., ve Breslau-Lewis, N. (1999). *Bebeklerde ve çocuklarda sağlıklı ruhsal gelişim* (İ. Ersevîm, Çev.). Özgür Yayınları.

Grieve, R., Indian, M., Witteveen, K., Tolan, A., ve Marrington, J. (2013). Face-to-face or Facebook: Can social connectedness be derived online? *Computers in Human Behavior*, 29, 604–609. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.11.017>

Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Erlbaum Publishers.

Grolnick, W. S., Weiss, L., McKenzie, L. ve Wrigthman, L. (1996). Contextual, cognitive and adolescent factors associated with parenting in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(1), 33-54. <https://doi.org/10.1007/BF01537379>

Guan, S.-S. A., Hain, S., Cabrera, J., ve Rodarte, A. (2019). Social media use and empathy: A mini meta-analysis. *Social Networking*, 8(4), 147–157. <https://doi.org/10.4236/sn.2019.84010>

Gupta, C., Jogdand, S., ve Kumar, M. (2022). Reviewing the impact of social media on the mental health of adolescents and young adults. *Cureus*. <https://doi.org/10.7759/cureus.30143>

Gurland, S. T. ve Grolnick, W. S. (2005). Perceived threat, controlling parenting, and children's achievement orientations. *Motivation and Emotion*, 29(2), 103-121. <https://doi.org/10.1007/s11031-005-7956-2>

Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F., ve Madran, O. (2010). Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı. In *XV. Türkiye'de İnternet Konferansı* (ss. 30–37). İstanbul Teknik Üniversitesi.

Güleç, H., Kose, S., Güleç, M.Y., Çitak, S., Evren, C., Borckardt, J.J., vd.(2009). Reliability and Factorial Validity of the Turkish Version of the 20-Item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni-bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 19, 214-220.

Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 2(1). http://yenimedya.aydin.edu.tr/index.php/ejnm_v02i2105/, Erişim Tarihi: 17.12.2024.

Güler, Ş. (2021). Dijital iletişim mecralarında dezavantajlı türlerin sesi olmak: Hayvanseverlerin siyasal katılım faaliyetleri üzerinde empati ve grup bilincinin rolü. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 56, 142–164.

Gülkaya, M. (2018). Ergenlerin algıladıkları ve mevcut anne-baba tutumları arasındaki ilişki ve algılanan anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Günay Molu, N., Ceylan, B., ve Yener Özcan, F. (2019). Drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri, öz yeterlik ve empatik eğilim düzeylerine etkisi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of General Health Sciences)*, 1(1),13-26.

Güney, Z. (2020). Çocukların sosyal medya kullanımı üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(1), 188–199.

Günsoy, C., Olcaysoy Okten, I., Cross, S. E., ve Sarıbay, S. A. (2020). Cultural differences in self-expression on Facebook: A Comparison of Facebook Status Updates in Turkey and the USA. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 36(18), 1775–1782. <https://doi.org/10.1080/10447318.2020.1794623>

Gürcan, A., Özhan, S., ve Uslu, R. (2008). Dijital oyunlar ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, 1–50.

Gürmen, S. (2016, Mayıs). *Teknoloji Bağımlılığı, Ailemiz ve Çocuklarımız*. 3. Uluslararası Teknoloji Bağımlılığı Kongresi. Yeşilay, İstanbul.

Gürtunca, A. (2013). Çocuklar ve ergenler için empati ölçeği Türkiye geçerlik ve güvenirlik çalışması. Doktora tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güven, İ. S., ve Güçray, S. (2009). Ergenlerin psikolojik belirtileri ve genel sağlık örüntüleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 119–136.

Haase, A. Q., ve Young, A. L. (2010). Uses and gratifications of social media: A comparison of Facebook and instant messaging. *Bulletin of Science Technology Society*, 30(5), 350–361.

Han, Byung-Chul. *Yorgunluk Toplumunu*. çev. Samet Yalçın. İstanbul: Açılımkitap, 2019.

Handayani, P. W. (2016, October). Analysis on effects of brand community on brand loyalty in the social media: A case study of an online transportation (UBER). In *2016 International Conference on Advanced Computer Science and Information Systems (ICACSIS)* (pp. 239–244).

Hangartner, D., Gennaro, G., Alasiri, S., Bahrich, N., Bornhoft, A., Boucher, J., et al. (2021). Empathy-based counterspeech can reduce racist hate speech in a social media field experiment. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(50), e2116310118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2116310118>

Hao, Z., Jin, L., Lyu, R., ve Akram, H. R. (2020). Problematic mobile phone use and altruism in Chinese undergraduate students: The mediation effects of alexithymia and empathy. *Children and Youth Services Review*, 118, Article 105402. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105402>

Hart, C. H., Newell, L. D., ve Olsen, S. F. (2003). Parenting skills and social/communicative competence in childhood. In J. O. Greene & B. R. Burleson (Eds.), *Handbook of communication and social interaction skill* (pp. 753–797). Lawrence Erlbaum Associates.

Harter, S. (2012). *Self-perception profile for adolescents: Manual and questionnaires* (pp. 31–45). University of Denver, Department of Psychology.

Hasdemir, A. D., ve Köksal Akyol, A. (2012). Ergenler ile anne-babalarının empatik becerilerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 129–140. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000010

Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı: Bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151–175.

Helwig, C. C., To, S., Wang, Q., Liu, C. ve Yang, S. (2014). Judgments and reasoning about parental discipline involving induction and psychological control in China and Canada. *Child Development*, 85(3), 1150–1167. <https://doi.org/10.1111/cdev.12183>

Herrera, F., Bailenson, J., Weisz, E., Gözcü, E., ve Zeki, J. (2018). Long-term empathy building: A large-scale comparison of traditional and virtual reality perspectives. *PLOS ONE*, 13(10), Article e0204494. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204494>

Herrera, F., O'Brien, A., Gonzalez, R., ve Schutte, N. (2018). Virtual reality and empathy: The impact of immersive media on the experience and behavior of

individuals. *Journal of Social Issues*, 74(2), 192–209. <https://doi.org/10.1111/josi.12271>

Herring, S. C., ve Kapidzic, S. (2015). Teens, gender, and self-presentation in social media. In J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of social and behavioral sciences* (pp. 1–16). Elsevier.

Hetu, S., Taschereau-Dumouchel, V., ve Jackson, P. L. (2012). Stimulating the brain to study social interactions and empathy. *Brain Stimulation*, 5, 95–102.

Hietolahti-Ansten, M., ve Kalliopuska, M. (1990). Self-esteem and empathy among children actively involved in music. *Perceptual and Motor Skills*, 71(3), 1364–1366.

Hodges, S. D., Kiel, K. J., Kramer, A. D., Veach, D., ve Villanueva, B. R. (2010). Giving birth to empathy: The effects of similar experience on empathic accuracy, empathic concern, and perceived empathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3), 398–409. <https://doi.org/10.1177/0146167209350326>

Hoffman, L. W. (1977). Changes in family roles, socialization, and sex differences. *American Psychologist*, 32(8), 644–657. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.8.644>

Hoffman, M. L. (1987). The contribution of empathy to justice and moral judgment. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Empathy and its development* (pp. 47–80). Cambridge University Press.

Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.

Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33(3), 307–316.

Hoge, E., Bickham, D., ve Cantor, J. (2017). Digital media, anxiety, and depression in children. *Pediatrics*, 140, S76–S80.

Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., Baker, M., Harris, T., ve Stephenson, D. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: A meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2), 227–237. <https://doi.org/10.1177/1745691614568352>.

Holwerda, T. J., Beekman, A. T. F., Deeg, D. J. H., van Tilburg, T. G., Stek, M. L., Jonker, C., ve Schoevers, R. A. (2012). Increased risk of mortality associated with social isolation in older men: Only when feeling lonely? Results from the Amsterdam Study of the Elderly (AMSTEL). *Psychological Medicine*, 42(4), 843–853. <https://doi.org/10.1017/S0033291711001772>.

Holwerda, T. J., Deeg, D. J. H., Beekman, A. T. F., van Tilburg, T. G., Stek, M. L., Jonker, C., ve Schoevers, R. A. (2014). Feelings of loneliness, but not social isolation, predict dementia onset: Results from the Amsterdam Study of the Elderly

(AMSTEL). *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 85(2), 135–142. <https://doi.org/10.1136/jnnp-2012-302755>.

Horzum, M. B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1).

Hoşoğlu Kama, R. (2022). Sosyal medya kullanma tutumu ve anne-baba tutumunun akademik erteleme davranışını yordama gücü. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 9(2), 86–105. <https://doi.org/10.58126/ojtac.2602033>

Howe, A. S., Heath, A. L. M., Lawrence, J., Galland, B. C., Gray, A. R., Taylor, B. J., Sayers, R. ve Taylor, R. W. (2017). Parenting style and family type, but not child temperament, are associated with television viewing time in children at two years of age. *PLoS One*, 12(12), e0188558. doi:10.1371/journal.pone.0188558

Hwang, Y., ve Park, N. (2015). Adolescents' characteristics and motives in predicting problematic mobile phone use. *International Telecommunications Policy Review*, 22(2), 49.

Ito, M., Horst, H., Bittanti, M., ve Boyd, D. (2008). Living and learning with new media: Summary of findings from the Digital Youth Project. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED536072.pdf> ,Erişim Tarihi: 16.01.2025.

İlter, S. M., ve Ovayolu, Ö. (2022). The relations between the alexithymia levels and social media addictions of nursing students. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(4), 2330–2336. <https://doi.org/10.1111/ppc.13064>

İnan, A. (2001). *İnternet El Kitabı*. Sistem Yayıncılık.

İnanç, B. Y., Bilgin, M., ve Atıcı, M. K. (2009). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Pegem Akademi.

İslam, M. S., Sujana, M. S. H., Tasnim, R., Mohona, R. A., Ferdous, M. Z., Kamruzzaman, S., et al. (2021). Problematic smartphone and social media use among Bangladeshi college and university students amid COVID-19: The role of psychological well-being and pandemic related factors. *Frontiers in Psychiatry*, 12, Article 647386. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.647386>

Jolliffe, D., ve Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 441–476. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2003.03.001>

Kalliopuska, M. (1991). Empathy among children in music. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 383–386.

Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1–2), 67–75.

Kapan, K., ve Üncel, R. (2020). Gelişen web teknolojilerinin (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0) Türkiye turizmüne etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 276–289.

Kaplan, A. M., ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68.

Kapudere, B. (2020). *Üniversite öğrencilerindeki problemlerli internet kullanımı, algılanan anne baba tutumları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye.

Kara, T. (2013). Sosyal medya endüstrisi: İnsan, toplum, ekonomi (1. baskı). Beta Basım Yayım Dağıtım.

Karabulut Demir, E. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Karacaoğlu, D. (2019). *Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı ile aile ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karademir, T., ve Alper, A. (2011). Öğrenme ortamı olarak sosyal ağlarda bulunması gereken standartlar. In *5th International Computer & Instructional Technologies Symposium* (pp. 731–743). Elazığ.

Karagülle, A. E., ve Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 4(1), 1–9.

Karal, H., ve Kokoç, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 1(3), 251–263. <https://doi.org/10.17762/turcomat.v1i3.17>

Karniol, R., Gabay, R., Ochion, Y., ve Harari, Y. (1998). Is gender or gender-role orientation a better predictor of empathy in adolescence? *Sex Roles*, 39(1), 45-59. <https://doi.org/10.1023/A:1018825732154>.

Kaufman, M. (2011). How families facilitate the development of empathy in children: A Family Systems Theory perspective Doctoral dissertation. Kansas State University, Kansas.

Kaukiainen, A. A., Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K., Osterman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., ve Ahlbom, A. (1999). The relationship between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25, 81–89.

Kaya Çabuk, N. (2011). Aile ve çocuk. Kasapoğlu ve N. Karkıner (Eds.), *Aile sosyolojisi* (ss. 106–133). Anadolu Üniversitesi Yayını.

Kaya, A., ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35, 110–125.

Kaya, A., Bozaslan, H., ve Gülten, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208–225.

Kaya, İ., ve Mutlu Bayraktar, D. (2021). Türkiye’de yapılan dijital ebeveynlik araştırmalarına yönelik bir içerik analizi çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1046–1082. <https://doi.org/10.17679/inuefd.928805>

Kaya, M. (1997). Ailede anne baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 193–204.

Kaygas, Y., Şam, M., Doğan, Y. B., Ağaoğlu, C. Y., Sonkur, A., ve Durmuş, E. E. (2023). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığının yordayıcıları olarak sosyal kaygı ve öz yeterlik. *Bağımlılık Dergisi*, 24(4), 461–474.

Kaygusuz, C. (2013). Psikolojik ihtiyaçlar ve internet bağımlılığı. M. Kalkan ve C. Kaygusuz (Eds.), *İnternet bağımlılığı: Sorunlar ve çözümler* (pp. 164–193). Anı Yayıncılık.

Keles, B., McCrae, N., ve Grealish, A. (2020). A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety, and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 79–93. <https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1590851>

Kılıççı, Y. (2000). *Okulda ruh sağlığı*. Anı Yayıncılık.

Kır Elitaş, S. (2020). Sosyal medyanın toplumsal dönüştürücülüğü: Sosyal medya kullanan ergenlerin aile içi iletişim süreçlerine katılım düzeyleri üzerine nicel bir araştırma. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2616–2632. <https://doi.org/10.26466/opus.777748>

Kırık, A. M. (2013). Gelişen web teknolojileri ve sosyal medya bağımlılığı. *Sosyal Medya Araştırmaları*, 1, 77–101.

Kırık, A. M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: Nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337–347.

Kızılkaya, Z. Z. (2022). Gençlerin TikTok kullanım ve doyumunu üzerine nitel bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 231–247.

Kızıltaş, E., ve Ertör, E. (2018). Okul öncesi eğitim alan çocukların akıllı telefon kullanımını ile ilgili aile görüşlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1–18.

Kildare, C. A., ve Middlemiss, W. (2017). Impact of parents' mobile device use on parent-child interaction: A literature review. *Computers in Human Behavior*, 75, 579-593. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.06.003>

Kindap, Y., Deliser, B., Kuzan, G., ve İslamoğlu, R. (2018). İlköğretimin ikinci kademe öğrencilerinin ana babadan algıladığı psikolojik kontrolün kendini belirleme düzeyi ve sosyal girişkenlikle ilişkisi. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Özel Sayısı), 294-312.

Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E., ve Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01337.x>

Knafo, A., Zahn-Waxler, C., ve Robinson, J. L. (2008). The developmental origins of a disposition toward empathy: Genetic and environmental contributions. *Emotion*, 8, 737-752. <http://dx.doi.org/10.1037/a0014179>

Koca, S., ve Öcal, D. (2024). Sosyal medya ekseninde kişilerarası iletişim ve benlik sunumu. *Communicata*, 27, 1-14. <https://doi.org/10.32952/communicata.1441454>

Kocamış, T. (2024). Anne baba tutumlarının psikolojik sağlamlığa ve benlik saygısına etkisi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 10(3), 203-212.

Koç, H. İ. (2017). Sosyal medya ve narsisizm kültürü. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye.

Koç, Ö., Özkan, H., ve Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 6(2), 143-150.

Koçak, C., ve Metin, N. (2023). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal medya tutumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 48-71. <https://doi.org/10.22466/acusbd.1232155>

Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal çerçeve, tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 35(1), 183-212. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000056

Koestner, R., Franz, C., ve Weinberger, J. (1990). The family origins of empathic concern: A 26-year longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 709-717.

Konrath, S. (2012). The empathy paradox: Increasing disconnection in the age of increasing connection. In R. Luppigini (Ed.), *Handbook of research on technoself: Identity in a technological society* (pp. 204-228). IGI Global.

Konrath, S. H., O'Brien, E. H., ve Hsing, C. (2011). Changes in dispositional empathy in American college students over time: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 15, 180-198. <https://doi.org/10.1177/1088868310377395>

Korkmaz, N. (2002). *Sorularla internet ve e-ticaret rehberi*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Koutamanis, M., Vossen, H. G., Peter, J., ve Valkenburg, P. M. (2013). Practice makes perfect: The longitudinal effect of adolescents' instant messaging on their ability to initiate offline friendships. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2265–2272. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.04.033>

Köksal, A. T. (1997). *İnternet Sizden Korksun*. Pusula Yayıncılık.

Kross, E., Verduyn, P., Demiralp, E., Park, J., Lee, D. S., Lin, N., Shablack, H., Jonides, J., ve Ybarra, O. (2013). Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults. *PLOS ONE*, 8(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0069841>

Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi* (13. baskı). Remzi Kitabevi.

Kuss, D. J., ve Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction: A review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528–3552. <https://doi.org/10.3390/ijerph8093528>

Kutup, N. (2010). İnternet ve sanat, yeni medya ve net.art. In *XII. Akademik Bilişim Konferansı* (pp. 9–20). <http://ab.org.tr/ab10/kitap/AB10-guncel.pdf>, Erişim Tarihi:08.12.2024.

Kuzgun, Y. (1991). Ana-baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. (Derleyen: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem) Aile Yazıları: Birey, Kişi ve Toplum. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Kuzgun, Y., ve Eldeleklioğlu, J. (2012). Anne baba tutumları ölçeği. In Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Eds.), *PDR'de kullanılan ölçekler* (4. baskı, pp. 157–170). Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzu, A. (2011). İnternet ve aile. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(27), 9–32.

Kühn, S., Kugler, D., Schmalen, K., Weichenberger, M., Witt, C., vd. (2018). The myth of desensitization in gamers: A longitudinal fMRI study of a violent video game intervention showing no evidence for desensitization to pain in non-gamers. *NeuroSignals*, 26, 22–30. <https://doi.org/10.1159/000487217>

Kwak, H., Lee, C., Park, H., ve Moon, S. (2010). What is Twitter, a social network or a news media? North Carolina, USA.

Lachmann, B., Sindermann, C., Sariyska, R. Y., Luo, R., Melchers, M. C., Becker, B., et al. (2018). The role of empathy and life satisfaction in internet and smartphone use disorder. *Frontiers in Psychology*, 9, 398. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00398>

- Lam, L. T., Peng, Z. W., Mai, J. C., ve Jing, J. (2009). Factors associated with internet addiction among adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, *12*(5), 551–555. <https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0036>
- Langford, D. J. (2006). Social modulation of pain as evidence for empathy in mice. *Science*, *312*(5782), 1967–1970.
- Lee, S. J. (2009). Online communication and social ties during adolescence: Who benefits most from Internet use? *Journal of Computer-Mediated Communication*, *14*(3), 509–531. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2009.01451.x>
- Lei, L., ve Wu, Y. (2007). Adolescents' paternal attachment and internet use. *CyberPsychology & Behavior*, *10*(5), 633–639. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9976>
- Lenhart, A. (2015). Teens, social media & technology overview 2015. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/> ,Erişim Tarihi:06.02.2025.
- Li, W., Garland, E. L. ve Howard, M.O. (2014). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English- and Chinese-language studies. *Computers in Human Behavior*, *31*, 393–411.
- Lin, N., ve Peek, M. K. (1999). Social networks and mental health. In A. Horwitz & T. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories, and systems* (pp. 241–258). Cambridge University Press.
- Liu, D., & Baumeister, R. F. (2016). Social networking online and personality of selfworth: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, *64*, 79–89.
- Longstreet, P., ve Brooks, S. (2017). Life satisfaction: A key to managing internet & social media addiction. *Technology in Society*, *50*, 73–77.
- Loudin, J. L., Loukas, A., ve Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, *29*(5), 430–439. <https://doi.org/10.1002/ab.10039>
- Lovett, B. J., ve Sheffield, R. A. (2007). Affective empathy deficits in aggressive children and adolescents: A critical review. *Clinical Psychology Review*, *27*, 1–13. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2006.03.003>
- Lozada, F. T., ve Tynes, B. M. (2017). Longitudinal effects of online experiences on empathy among African American adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *52*, 181–190. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2017.07.009>
- MacKinnon, D. P., Krull, J. L., ve Lockwood, C. M. (2000). Equivalence of the mediation, confounding and suppression effect. *Prevention Science*, *1*, 173–181.
- Mageau, G. A., Bureau, J. S., Ranger, F., Allen, M. P. ve Soenens, B. (2016). The role of parental achievement goals in predicting autonomy-supportive and controlling

parenting. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1702-1711. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0341-1>

Makas, Y. (2008). *Lise öğrenimi gören gençlerin internet kullanımının psiko-sosyal durum ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Manago, A. M., Brown, G., Lawley, K. A., ve Anderson, G. (2020). Adolescents' Daily face-to-face and computer-mediated communication: Associations with autonomy and closeness to parents and friends. *Developmental Psychology*, 56(1), 153–164. <https://doi.org/10.1037/dev0000851>

Manney, P. J. (2008). Empathy in the time of technology: How storytelling is the key to empathy. *Institute for Ethics and Emerging Technologies*, 19(1), 51–61.

Mares, M.-L., ve Kong, S. S. (2023). Media use and empathy. In *Emotions in the digital world* (pp. 298–317). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197520536.003.0016>

Martingano, A. J., Konrath, S., Zarins, S., ve Okaomee, A. A. (2022). Empathy, narcissism, alexithymia, and social media use. *Psychology of Popular Media*, 11(4), 413–422. <https://doi.org/10.1037/ppm0000419>

Mayfield, A. (2008). *What is social media* E-bookE-book. iCrossing. http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/ebooks/what_is_social_media_icrossing_ebook.pdf , Erişim Tarihi: 16.01.2025.

Mayshak, R., Sharman, S. J., Zinkiewicz, L., ve Hayley, A. (2017). The influence of empathy and self-presentation on engagement with social networking website posts. *Computers in Human Behavior*, 71, 362–377. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.026>

Melchers, M., Li, M., Chen, Y., Zhang, W., ve Montag, C. (2015). Low empathy is associated with problematic use of the internet: Empirical evidence from China and Germany. *Asian Journal of Psychiatry*, 17, 56–60. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2015.06.019>

Melodia, F., Canale, N., ve Griffiths, M. D. (2020). The role of avoidance coping and escape motives in problematic online gaming: A systematic literature review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1–27.

Meriç, Ö. (2015). Dijital çağda siyasal gündem belirleme yaklaşımı. Ö. Oğuzhan (Ed.), *İletişimde sosyal medya sosyal medyada etkileşim* (pp. 241–267). Kalkedon Yayıncılık.

Mersin, S., ve Toker, S. (2024). Ergenlerde sosyal medya kullanım bozukluğu, aleksitimi ve empati arasındaki ilişki. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 11(1), 63–72.

Mestre, M. V., Samper, P., Frías, M. D., ve Tur, A. M. (2009). Are women more empathetic than men? A longitudinal study in adolescence. *Spanish Journal of Psychology*, 12, 76–83.

Miklikowska, M., Duriez, B., ve Soenens, B. (2011). Family roots of empathy-related characteristics: The role of perceived maternal and paternal need support in adolescence. *Developmental Psychology*, 47(5), 1342.

Miller, P. A., ve de Haar, M. A. J. (1997). Emotional, cognitive, behavioral, and temperament characteristics of higher empathy children. *Motivation and Emotion*, 21, 109–125.

Minaz, A., ve Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin ve kullanım amaçlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 268–286.

Minic, N., Njegus, A., ve Tulić Ceballos, J. (2014). The impact of web 3.0 technologies on tourism information systems. In *Sinteza 2014—Impact of the internet on business activities in Serbia and worldwide* (pp. 781–787). <https://doi.org/10.15308/Sinteza-2014-781-787>

Misra, S., Cheng, L., Genevie, J., ve Yuan, M. (2016). The iPhone effect: The quality of in-person social interactions in the presence of mobile devices. *Environment and Behavior*, 48(2), 275–298. <https://doi.org/10.1177/0013916514539755>

Montag, C., Yang, H., & Elhai, J. D. (2021). On the psychology of TikTok use: A first glimpse from empirical findings. *Frontiers in Public Health*, 9(641673). [doi:10.3389/fpubh.2021.641673](https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673)

Morahan-Martin, J., ve Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13–29.

Moral, R., ve Kumcağız, H. (2019). Ergenlerdeki internet bağımlılığı: Anne, baba ve akran ilişkileri açısından bir değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 335–346. <https://doi.org/10.17679/odusobiad.581127>

Muise, A., Christofides, E., ve Desmarais, S. (2009). More information than you ever wanted: Does Facebook bring out the green-eyed monster of jealousy? *Cyber Psychology and Behavior*, 12(4), 441–444.

Nakilcioğlu, İ. (2007). İletişimden bilişime: İnternet kültüründen kesitler. In *Akademik Bilişim Konferansı* (pp. 8–10). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Narmanlı Demir, E. (2022). *Anne baba tutumları ile psikolojik zihinlilik arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Nathanson, A. I. (2001). Mediation of children's television viewing: Working toward conceptual clarity and common understanding. *Annals of the International Communication Association*, 25(1), 115–151. <https://doi.org/10.1080/23808985.2001.11679002>

Navaro, L. (2003). *Çocuklarla İletişim Nasıl Kurulur?* (10. basım). Remzi Kitabevi.

Nazlı, S. (2003). *Aile Danışmanlığı* (3. basım). Anı Yayıncılık.

Nesi, J. (2020). The impact of social media on youth mental health: Challenges and opportunities. *North Carolina Medical Journal*, 81(2), 116–121. <https://doi.org/10.18043/ncm.81.2.116>

Neslitürk, S. (2013). Anne değerler eğitimi programının 5–6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

O'Keeffe, G. S., Clarke-Pearson, K., ve Council on Communications and Media. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127(4), 800–804.

Odabaşı, H., Mısırlı, M., Günüş, S., Şahin-Timar, Z., Ersoy, M., Som, S., Dönmez, F. İ., Erol, O. (2012). Eğitim için yeni bir ortam: Twitter. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2(1), 89–105.

Odacı, H., ve Çikrıkçı, Ö. (2017). Problemlerli internet kullanımında depresyon, kaygı ve stres düzeyine dayalı farklılıklar. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 41–61.

Okkay, İ., ve Bal, F. (2021). İletişim teknolojileri ve değişen empati kavramı. *Humanistic Perspective*, 3(1), 195–208. <https://doi.org/10.47793/hp.873320>

Onat, F. (2009). Sosyal medyada İzmir ve İzmirlilik. *İzmirli Olmak Sempozyumu*.

Oransky, M., ve Marecek, J. (2009). "I'm not going to be a girl": Masculinity and emotions in boys' friendships and peer groups. *Journal of Adolescent Research*, 24(2), 218–241. <https://doi.org/10.1177/0743558408329951>

O'Reilly, T., ve Milstein, S. (2011). *The Twitter book*. O'Reilly Media.

Oskay, G. (1986). Ana-baba ergen ilişkilerini geliştirici öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1).

Otrar, M., ve Argın, F. (2014). Ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının çok boyutlu incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 5(10), 3–22.

Ögel, K. (2012). *İnternet Bağımlılığı: İnternetin Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Başa Çıkmak*. İş Bankası Kültür Yayınları.

Ök, F. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve motivasyonları. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Öngen, D. (1993). Ergenlikte zihinsel gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(1).

Öz, İ. (1997). *Çocuk ve Aile*. KökYayıncılık.

Özay, S. (2018). *Ergenlerin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile narsisizm arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya, Türkiye.

Özbek F.(2002). *İşyeri İçerisindeki Sorunların Çözümünde Empatik Anlayış Geliştirmek*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Özdem Köse, Ö., Bayram, H., ve Benzer, E. (2021). Web 2.0 destekli argümantasyon uygulamalarının ortaokul öğrencilerinin kuvvet ve enerji konusundaki başarılarına, tartışmacı ve teknoloji tutumlarına etkisi. *Erciyes Journal of Education*, 5(2), 179–207. <https://doi.org/10.32433/eje.913505>

Özdemir, S. (2014). *Sosyal medyanın örgüt içi iletişimdeki rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Türkiye.

Özdemir, Ş. (2021). Sosyal medya çağında kuşakların medya kullanım alışkanlıklarının incelenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(20), 281–308. <https://doi.org/10.46323/isa.1004984>

Özdemir, Y. (2009). Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin kültür ve aile bağlamında incelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, Y., ve Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 152–164.

Özdiñç, T. (2014). *Okul öncesi eğitimde aile katılımında sosyal medya kullanımı: Bir durum çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Özguven, E. İ. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. PDREM Yayınları.

Özgür, H. (2016). The relationship between Internet parenting styles and Internet usage of children and adolescents. *Computers in Human Behavior*, 60, 411–424. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.081>

Özkardeş Güngörmüş, O. (2009). Evlilik ve Çocuk. H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu* (3. baskı, ss. 125–148). Remzi Kitabevi.

Özodaşık, M. (2020). *Modern İnsanın Yalnızlığı* (3. baskı). Palet Yayınları.

Öztürk, E. (2003). *11–14 yaş arası ergenlerin problem alanlarına yönelik grup rehberliği ile çözüm önerisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Özyürek, A., ve Şahin, F. T. (2005). 5–6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19–34.

Padilla-Walker, L. M., ve Christensen, K. J. (2010). Empathy and self-regulation as mediators between parenting and adolescents' prosocial behavior toward strangers, friends, and family. *Journal of Research on Adolescence*, 1–11.

Palavan, Ö., ve Gemalmaz, N. (2022). Lise öğrencilerinin iletişim becerileri ve empati düzeylerinin incelenmesi. *Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 36–63. <https://doi.org/10.7596/abbad.31122022.003>

Panfile, T. M., ve Laible, D. J. (2012). Attachment security and child's empathy: The mediating role of emotion regulation. *Merrill-Palmer Quarterly (1982–)*, 58(1), 1–21. <https://doi.org/10.1353/mpq.2012.0003>

Pantell, M., Rehkopf, D., Jutte, D., Syme, S. L., Balmes, J., ve Adler, N. (2013). Social isolation: A predictor of mortality comparable to traditional clinical risk factors. *American Journal of Public Health*, 103(11), 2056–2062. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2013.301261>

Park, C., ve Park, Y. R. (2014). The conceptual model on smart phone addiction among early childhood. *International Journal of Social Sciences and Humanity*, 4(2), 147–150.

Parsak, B., ve Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Humanistic Perspective*, 2(3), 347–374.

Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., ve Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227–238. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.010>

Ponter, R. (2012). *İnternet ve Sosyal Medya Araştırmaları El Kitabı* (Ş. Ü. Şensoy, Çev.). Optimist Yayınları.

Poynter, R. (2012). Main developments and trends. In *Market research handbook* (pp. 381–400).

Powell, P.A. and Roberts, J. (2017) Situational Determinants of Cognitive, Affective, and Compassionate Empathy in Naturalistic Digital Interactions. *Computers in Human Behavior*, 68, 137-148. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.024>

Przybylski, A. K., ve Weinstein, N. (2013). Can you connect with me now? How the presence of mobile communication technology influences face-to-face conversation quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(3), 237–246. <https://doi.org/10.1177/0265407512453827>

Raudaskoski, S., Mantere, E., ve Valkonen, S. (2017). The influence of parental smartphone use, eye contact, and “bystander ignorance” on child development. In A. R. Lahikainen, T. Mälkiä, & K. Repo (Eds.), *Media, family interaction and the digitalization of childhood* (pp. 173–184). Edward Elgar Publishing.

Rehber, E. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Türkiye.

Reis, H., Sheldon, K., Gable, S., Roscoe, J. ve Ryan, R..(2000). Daily Well-Being: The Role of Autonomy, Competence and Relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26 (4), 419-435.

Reynolds, W. J., ve Scott, B. (1999). Empathy: A crucial component of the helping relationship. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 6(5), 363–370. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1999.00228.x>

Riesmeyer, C., Abel, B., ve Großmann, A. (2019). The family rules: The influence of parenting styles on adolescents' media literacy. *MedienPädagogik: Zeitschrift für Theorie und Praxis der Medienbildung*, 35, 74–96. <https://doi.org/10.21240/mpaed/34/2019.07.13.X>

Roberts, W. ve Strayer, J. (1996). Empathy, Emotional Expressiveness, and Prosocial Behavior. *Child Development*. 67(2), 449-470.

Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir (F. Akkoyun, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 103–124.

Rosen, L. D., Cheever, N. A., ve Carrier, L. M. (2008). The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 459-471.

Rosen, L. D., Whaling, K., Rab, S., Carrier, L. M., ve Cheever, N. A. (2013). Is Facebook creating “iDisorders”? The link between clinical symptoms of psychiatric disorders and technology use, attitudes, and anxiety. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1243–1254.

Roth, G., ve Assor, A. (2012). The costs of parental pressure to express emotions: Conditional regard and autonomy support as predictors of emotion regulation and intimacy. *Journal of Adolescence*, 35(4), 799–808. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.11.005>

Roth, G. (2019). Beyond the quantity of motivation: Quality of motivation in self determination theory. In K. Sassenberg ve M. L. W. Vliek (Eds.), *Social psychology in action: Evidence-based interventions from theory to practice* (pp. 39–49). Springer.

Rushkoff, D. (2013). *Present shock: When everything happens now*. Penguin.

Ryan, R. M., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., ve Deci, E. L. (2011). Motivation and Autonomy in Counseling, Psychotherapy, and Behavior Change: A look at Theory and Practice. *The Counseling Psychologist* February 2011 39: 193- 260.

Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guilford Press. <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>

Sak, R., Şahin Sak, İ., Atlı, S., ve Şahin, B. (2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972–991. <https://doi.org/10.17860/efd.33313>

Salgado, M. E. (2024). *Multidisciplinary literary review: The relationship between social media and empathy*. Honors Theses. <https://scholar.utc.edu/honors-theses/460> ,Erişim Tarihi: 23.12.2025.

Sallay, H., ve Dalbert, C. (2004). The development of the belief in a just world: The impact of being raised in a one-parent or an intact family. In *The justice motive in adolescence and young adulthood: Origins and consequences* (pp. 25–43). Routledge.

Salmış, F. (2011). *Tekno İnsan Çağında İletişim ve Empati Kaybı*. Türdav Yayın Grubu.

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam Boyu Gelişim* (G. Yüksel, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Santrock, J. W. (2020). *Ergenlik/Adolescence* (D. M. Siyez, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Saraçoğlu, Y. (2000). *Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, Türkiye.

Sayar, K., ve Yalaz, B. (2019). *Ağ sanal dünyada gerçek kalmak*. Kapı Yayınları.

Sayın, K. B. (2010). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin empati becerileri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki* .(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Sessa, F. M., ve Steinberg, L. (1991). Family structure and the development of autonomy during adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 38–55

Schuster, N. (2005). *Die bedeutung der frühkindlichen bindungserfahrungen für die entwicklung von prosozialem handeln und empathie*. Diplomarbeit Agentur.

Schutte, N. S., ve Stolinovic, E. J. (2017). Facilitating empathy through virtual reality. *Motivation and Emotion*, 41(6), 708–712. <https://doi.org/10.1007/s11031-017-9641-7>

Sezer, A., Kolaç, N., ve Erol, S. (2014). Bir ilköğretim okulu 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 3(4), 184–190.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1–19.

Shapiro, L. E. (2000). *Anne ve Babalar İçin Duygusal Zeka Rehberi* (Ü. Kartal, Çev.). Varlık Yayınları.

Sharma, N. Gupta, S ve Seth ,S (2020). Impact of social media on the trait of empathy. *International Journal of Indian Psychology*, 8(1), 967-972. doi:10.25215/0801.121

Shengyao, Y., Jenatabadi, H. S., Mengshi, Y., Chen, M., ve Samsudin, N. (2024). Academic resilience, self-efficacy, and motivation: The role of parenting style. *Scientific Reports*, 14, 5571. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-55530-7>

Shensa, A., Sidani, J. E., Lin, L., Bowman, N., ve Primack, B. A. (2016). Social media use and perceived emotional support among U.S. young adults. *Journal of Community Health*, 41(3), 541–549. <https://doi.org/10.1007/s10900-015-0128-8>

Shin, D. (2018). Empathy and embodied experience in virtual environment: To what extent can virtual reality stimulate empathy and embodied experience? *Computers in Human Behavior*, 78, 64–73. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.012>

Simões, C., Matos, M., ve Social, E. D. P. A. (2012). Risk behaviors in adolescents with special needs: Are social and emotional competences important?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 2219-2227.

Sistek-Chandler, C. (2012). Connecting the digital dots with social media and Web 2.0 technologies. *Journal of Research in Innovative Teaching*, 5(1).

Siyez, D. M. (2008). Adolescent self-esteem, problem behaviors, and perceived social support in Turkey. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(7), 973–984.

Siyez, D. M. (2015). Üniversite öğrencilerinde onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 16, 30–36. <https://doi.org/10.5455/apd.172036>

Small, G., ve Vorgan, G. (2008). *iBrain: Surviving the technological alteration of the modern mind*. Collins Living.

Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Lowet, K., ve Goossens, L. (2007). The role of intrusive parenting in the relationship between peer management strategies and peer affiliation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(3), 239–249. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2007.02.003>

Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Van Petegem, S. (Eds.) (2018). *Autonomy in adolescent development: Towards conceptual clarity*. Psychology Press.

Song, H., Zmyslinski-Seelig, A., Kim, J., Drent, A., Victor, A., Omori, K., ve Allen, M. (2014). Does Facebook make you lonely? A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 36, 446–452. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.04.011>

Steinberg, L. D. (2007). Ergenlik. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Stickley, A., Koyanagi, A., Kuposov, R., Blatný, M., Hrdlička, M., Schwab-Stone, M., & Ruchkin, V. (2016). Loneliness and its association with psychological and somatic health problems among Czech, Russian and U.S. adolescents. *BMC Psychiatry*, 16, Article 128. <https://doi.org/10.1186/s12888-016-0829-2>

Stockdale, L. A., ve Coyne, S. M. (2020). Bored and online: Reasons for using social media, problematic social networking site use, and behavioral outcomes across the transition from adolescence to emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 79(1), 173–183. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.010>

Strayer, J., ve Roberts, W. (2004). Children's anger, emotional expressiveness, and empathy: Relations with parents' empathy, emotional expressiveness, and parenting practices. *Social Development*, 13(2), 229–254. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.000265.x>

Suler, J. (2004). Computer and cyberspace addiction. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1(4), 359–362.

Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321–326.

https://www.researchgate.net/publication/8451443_The_Online_Disinhibition_Effect, Erişim Tarihi:05.03.2025

Sun, Z., Ding, W., Li, J., Jiang, M., Li, W., & Xie, R. (2024). Why am I always lonely? The lasting impact of childhood harsh parental discipline on adolescents' loneliness. *Family Relations*, 73(3), 1933–1948. <https://doi.org/10.1111/fare.12973>

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42–59.

Sütlüoğlu, T. (2015). Sosyal paylaşım ağlarında gençlerin sosyalleşme ve kimlik inşası süreçleri: Facebook örneği. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 125–147.

Şahin Öztürk, İ. (2019). *İlkokul öğrencilerinin bilgisayar kullanım amaçları ve bilgisayar oyun bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, Türkiye.

Şata, M., Çelik, Ç., Ertürk, Z., ve Taş, E. U. (2016). Akıllı telefon bağımlılığı ölçeği'nin (ATBÖ) Türk lise öğrencileri için uyarılma çalışması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 7(1), 156–169.

Şendil, G. (Ed.). (2003). *Çocuk, Ergen ve Anne-Baba*. Psikolojide Bilimsel Araştırma ve Uygulamayı Teşvik Vakfı Yayını.

Tam, M. S. (2022). Z kuşağının TikTok kullanım pratikleri ve motivasyonları. *Yeni Medya*, 2022(13), 148–167. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1163922>

Tandoc, E. C., Ferrucci, P., ve Duffy, M. (2015). Facebook use, envy, and depression among college students: Is facebooking depressing? *Computers in Human Behavior*, 43, 139–146. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.053>.

Taneri, P.O., ve Tiryakioğlu, Ö. (2015). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ve anne baba tutumları ilişkisinin incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 40, 205-225. <http://dx.doi.org/10.9761/ASS3078>

Taş, Ş. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı, yaşam doyumu, sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, Türkiye.

Teding E. B. ve Malouff, J. M. (2016). The efficacy of empathy training: A meta-analysis of randomized controlled trails. *Journal of Counseling Psychology*, 63, 32e41.

Tekeli, Ş. (2018). *Çocukluk dönemi algılanan ebeveyn tutumlarının yetişkinlik dönemindeki aleksitimi ve empatik eğilim ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Tektaş, N. (2014). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağları kullanımlarına yönelik bir araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 851–870.

Temel, F. Z., ve Aksoy, A. (2001). *Ergen ve Gelişimi (Yetişkinliğe ilk adım)*. Nobel Yayın Dağıtım.

Terry, C., ve Cain, J. (2016). The emerging issue of digital empathy. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 80(4), 58.

Toktamış, A. (2008). *Erinlik dönemi öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Tsitsika, A., Janikian, M., Schoenmakers, T. M., Tzavela, E. C., Ólafsson, K., Wójcik, S., ve Richardson, C. (2014). Internet addictive behavior in adolescence: A cross-sectional study in seven European countries. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(8), 528–535. <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0137>

Tunc, A. A., ve Akbay, S. E. (2019). Smartphone addiction, fear of missing out, and perceived competence as predictors of social media addiction of

adolescents. *European Journal of Educational Research*, 8(2), 559–566. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.2.559>

Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.

Turkle, S. (2015). *Reclaiming conversation: The power of talk in a digital age*. Penguin Press.

Turkle, S. (2012). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.

Tur-Porcar, A. (2017). Parenting styles and internet use. *Psychology & Marketing*, 34(11), 1016–1022. <https://doi.org/10.1002/mar.21040>

Tutgun Ünal, A. (2015). Sosyal medya bağımlılığı: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tuzcuoğlu, N. (2003). *Anne Baba Olmanın Altın Kuralları, Bir Aile Olmak*. Morpa Yayınları.

Tümkaya, S., Çelik, M., ve Aybek, B. (2010). Ergenlerin kişilerarası ilişkilerini etkileyen sosyal yaşantı değişkenlerinin incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 24, 163–178.

Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK. (2024). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638>, Erişim Tarihi: 16.01.2024.

Twenge, J. M. (2013). Does online social media lead to social connection or social disconnection? *Journal of College and Character*, 14(1), 11–20. <https://doi.org/10.1515/jcc-2013-0003>

Twenge, J. M. (2017, September). Has the smartphone destroyed a generation? *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2017/09/has-the-smartphone-destroyed-a-generation/534198/>, Erişim Tarihi: 17.01.2025.

Twenge, J. M., ve Campbell, W. K. (2008). Increases in positive self-views among high school students: Birth-cohort changes in anticipated performance, self-satisfaction, self-liking, and self-competence. *Psychological Science*, 19, 1082–1086. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02204.x>

Twenge, J. M., ve Foster, J. D. (2010). Birth cohort increases in narcissistic personality traits among American college students, 1982–2009. *Social Psychological and Personality Science*, 1, 99–106. <https://doi.org/10.1177/1948550609355719>

Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K., ve Bushman, B. J. (2008). Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic

Personality Inventory. *Journal of Personality*, 76, 875–902. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00507.x>

Twenge, J. M., ve Martin, G. N. (2020). Gender differences in associations between digital media use and psychological well-being: Evidence from three large datasets. *Journal of Adolescence*, 79, 91–102. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.018>

Uhls, Y. T., ve Greenfield, P. M. (2011). The rise of fame: An historical content analysis. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5, Article 1.

Uluç, G., ve Yarcı, A. (2017). Sosyal medya kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 88–102.

Ulusoy, A., ve Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28(1), 559–572.

Uysal, V. (2016). Gençlerde empati eğilimi, anne-baba tutumları ve dindarlık. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi: Din Psikolojisi Özel Sayısı*, 7, 7–40. <https://doi.org/10.21054/deuifd.282803>

Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: Empatinin gelişiminde anne baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 176.

Ünlüer, G. (2022). Sosyal bilgiler dersinde empati becerisinin kazandırılmasına ilişkin aile görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 821–843. <https://doi.org/10.35675/befdergi.827264>

Üredi, İ., ve Erden, M. (2009). Algılanan anne baba tutumları, öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançların yordayıcısı olarak algılanan anne baba tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 781–811.

Valcke, M., Schellens, T., Van Keer, H., ve Gerarts, M. (2007). Primary school children's safe and unsafe use of the internet at home and at school: An exploratory study. *Computers in Human Behavior*, 23(6), 2838–2850.

Valkenburg, P. M., ve Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology*, 43(2), 267–277. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.2.267>

Valkenburg, P. M., ve Peter, J. (2009). The effects of instant messaging on the quality of adolescents' existing friendships: A longitudinal study. *Journal of Communication*, 59(1), 79–97. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.01405.x>

Valkenburg, P. M., ve Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of Adolescent Health*, 48, 121–127. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.08.020>

Valkenburg, P. M., Sumter, S. R., ve Peter, J. (2011). Gender differences in online and offline self-disclosure in pre-adolescence and adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 29, 253–269. <https://doi.org/10.1348/2044-835X.002001>

Van der Graaff, J., Branje, S., De Wied, M., Hawk, S., Van Lier, P., ve Meeus, W. (2014). Perspective taking and empathic concern in adolescence: Gender differences in developmental changes. *Developmental Psychology*, 50(3), 881.

Van der Kaap-Deeder, J., Bülow, A., Waterschoot, J., Truyen, I., ve Keijsers, L. (2023). A moment of autonomy support brightens adolescents' mood: Autonomy support, psychological control and adolescent affect in everyday life. *Child Development*, 94(6), 1659–1671. <https://doi.org/10.1111/cdev.13942>

Verduyn, P., Ybarra, O., Résibois, M., Jonides, J., ve Kross, E. (2017). Do social network sites enhance or undermine subjective well-being? A critical review. *Social Issues and Policy Review*, 11(1), 274–302.

Vossen, H. G., ve Valkenburg, P. M. (2016). Does social media nurture or inhibit adolescents' empathy? A longitudinal study. *Computers in Human Behavior*, 63, 118–124. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.040>

Vossen, H. G. M., van den Eijnden, R. J. J. M., Visser, I., ve Scholte, R. H. J. (2024). Parenting and problematic social media use: A systematic review. *Current Addiction Reports*, 11, 511–527. <https://doi.org/10.1007/s40429-024-00559-x>

Vinayak, S., ve Judge, J. (2018). Resilience and empathy as predictors of psychological well-being among adolescents. *International Journal of Health Sciences and Research*, 8(4), 192–200.

Walther, J. B. (1996). Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction. *Communication Research*, 23(1), 3–43. <https://doi.org/10.1177/009365096023001001>

We Are Social., ve Hootsuite. (2024). *Digital 2024 Turkey*. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-turkey> ,Erişim Tarihi: 16.01.2025.

We Are Social., ve Hootsuite. (2024). *Digital 2024 Global Overview Report*. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report> ,Erişim Tarihi: 16.01.2025.

Weeks, B. E., ve Holbert, R. L. (2013). Predicting dissemination of news content in social media: A focus on reception, friending, and partisanship. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 90(2), 212–232.

West, M., Rice, S., ve Vella-Brodrick, D. (2021). Exploring the “social” in social media: Adolescent relatedness—thwarted and supported. *Journal of Adolescent Research*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/07435584211062158>

West, M., Rice, S., ve Vella-Brodrick, D. (2025). Mid-adolescents' social media use: Supporting and suppressing autonomy. *Journal of Adolescent Research*, 40(2), 448–482. <https://doi.org/10.1177/07435584231168402>

Whirter, J. M., ve Voltan Acar, N. (2000). *Ergen ve çocukla iletişim*. Usa Yayıncılık.

Wu, P., Feng, R., & Zhang, J. (2024). The relationship between loneliness and problematic social media usage in Chinese university students: A longitudinal study. *BMC Psychology*, 12, Article 13. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01498-4>

Xiuqin, H., Huimin, Z., Mengchen, L., Jinan, W., Ying, Y. ve Ran, T. (2010). Mental health personality and parental rearing styles of adolescents with Internet addiction disorder. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 13, 401–406.

Xu, J., Shen, L., Yan, C., Hu, H., Yang, F. Wang, L., et al. (2014). Parent-adolescent interaction and risk of adolescent internet addiction: a population-based study in Shanghai. *BMC Psychiatry*, Shanghai, China.

Xu, X., Liu, Z., Gong, S., ve Wu, Y. (2022). The relationship between empathy and attachment in children and adolescents: Three-level meta-analyses. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1391. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031391>

Yabancı, C. (2019). *Lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile narsisizm ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa, Türkiye.

Yağmurlu, A. (2011). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(1), 5–15.

Yalçın, N. (2006). İnterneti doğru kullanıyor muyuz? İnternet bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve gençlerimiz risk altında mı? *Pamukkale Üniversitesi Akademik Bilişim*.

Yang, H., Shi, H., Ni, K., Wang, Y., Cheung, E. F. C., ve Chan, R. C. K. (2020). Exploring the links between alexithymia, empathy, and schizotypy in college students using network analysis. *Cognitive Neuropsychiatry*, 25(4), 245–253. <https://doi.org/10.1080/13546805.2020.1749039>

Yaşar, İ. H., ve Uğurhan, Y. Z. C. (2021). Haber edinme amaçlı sosyal medya kullanım sıklığının haber paylaşma davranışı üzerindeki rolü: Bir saha çalışması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1182–1198.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk Psikolojisi* (22. baskı). Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2013). *Ana-Baba-Çocuk* (24. baskı). Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2014). *Eğitim ve Gelişim Özellikleri ile Okul Çağı Çocuğu*. Remzi Kitabevi.

Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H., ve Ko, C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 10(3), 323–329. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9948>

Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(3).

Yıldırım, A. (2005). Kişilerin empatik eğilimleri ile boşanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 233–242.

Yıldırım, Ş. (2006). *Ergenlerin aile içinde şiddete maruz kalma durumları ve aile ilişkilerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Yıldız, A. S. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3–4), 131–150.

Yıldız, E., ve Erci, B. (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6–11.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160–172.

Yılmaz, G., Açar, A. H., ve Civan, S. (2015). Ergenlerde mobil telefon bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 2(2), 20–37.

Yılmaz, M. T. (2015). Bireyin gelişmesi. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 17–46). Anı.

Yiğit, E. (2017). *Çocukların dijital oyun bağımlılığında ailelerin bazı değişkenler açısından incelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van, Türkiye.

Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *The American Behavioral Scientist*, 48(1), 402–441.

Young, R. ve Tully, M. (2022). Autonomy vs. control: Associations among parental mediation, perceived parenting styles, and U. S. adolescents' risky online experiences. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 16(2). doi:10.5817/CP2022-2-5

Yörükoğlu, A. (2019). *Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (15. baskı). Özgür Yayınları.

Yu, M., Liu, X., Zhou, C., Du, X., Sheng, J., ve Liu, Y. J. (2024). Exploring the influence of profile picture styles on empathy and identity recognition in social media. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*.

Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896.

Yüksel, A. (2004) 'Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi', *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), ss. 341-354.

Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramlarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 153-165.

Yüksel-Şahin, F., ve Öztoprak, Ö. (2019). Ergenlerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin benlik saygısına göre incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 363-377.

Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., ve King, R. A. (1979). Child rearing and children's prosocial initiations toward victims of distress. *Child Development*, 50.

Zheng, J. (2025). *The effects of parenting styles on children's emotional and social skill development: The mediating role of emotion regulation skills. Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 84(1), 6-10. <https://doi.org/10.54254/2753-7048/2025.20550>

Zeytinoğlu, Z. (1987). Piaget: Zihin gelişimi kuramı, ergenlik psikolojisi. B. Onur (Ed.), *Ergenlik psikolojisi* (pp. 51-66). Hacettepe-TaP Kitapçılık.

Zhang, Y., ve Han, Y. (2007). Discussion on the influence of web blog on organization and individual. *Asian Social Science*, 3(2), 34-37.

Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., vd. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development*, 73(3), 893-915. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00446>

Zimmer-Gembeck, M. J., Geiger, T. C., ve Crick, N. R. (2005). Relational and physical aggression, prosocial behavior, and peer relations: Gender moderation and bidirectional associations. *Journal of Early Adolescence*, 25(4), 421-452.

Zinderen, A., ve Aslan, D. (2024). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini üstlenme süreçlerinin çocukların bilinçli medya tüketimine yansımaları. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 46, 75-96.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) gereği çıkartılmıştır.

EKLER

EK- 1: SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Değerli katılımcılar; bu araştırma ortaokul öğrencilerinin çeşitli demografik özelliklerine göre sosyal medya kullanımını belirlemek ve sosyal medya kullanımı ile empati yoksunluğu ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Sizden kendinize en uygun seçeneği işaretlemeniz ve formu eksiksiz doldurmanız beklenmektedir.

MADDELER

1. Cinsiyetiniz?

- Kadın
- Erkek

2. Yaşınız kaçtır?

- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18

3. Anne-babanızın evlilik durumu nedir?

- Sağ ve birlikteler
- Annem sağ, babam vefat etti
- Babam sağ, annem vefat etti
- Ayrı/boşandılar
- Her ikisi de vefat etti

5. Sosyal medyada bir günde ne kadar süre geçirirsiniz?

- 1 saatten az
- 2-3 saat arası
- 4-6 saat arası
- 7 saat ve fazlası

6. Sosyal medyayı daha çok aşağıdakilerden hangisi için kullanırsınız?

- Arkadaşlarla iletişim kurmak
- Akademik gelişimi sağlamak
- Vakit geçirmek
- Haber/ gelişmeleri takip etmek
- Alışveriş yapmak
- Kişisel paylaşımda bulunmak

7.Sosyal medyada daha çok hangi platformu kullanıyorsunuz?

- Facebook
- Youtube
- Whatsapp
- Instagram
- Snapchat
- Tik tok
- X

EK- 2: SOSYAL MEDYA TUTUM ÖLÇEĞİ

Sıra	Maddeler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Sosyal medya siteleri sayesinde arkadaşlarımla beni fark etmesini isterim.					
2	Sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kişilik kazandığımı hissediyorum.					
3	Sosyal medya sitelerinin beni arkadaşlarımdan uzaklaştırdığını düşünüyorum.					
4	Sosyal medya sitelerinde gördüğüm paylaşımları arkadaşlarımla sohbet konusu yapmak hoşuma gidiyor.					
5	Sosyal medya sitelerindeki içerikler hakkında yorum yapmak hoşuma gidiyor.					
6	Sosyal medya sitelerinde yazı, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktan hoşlanıyorum.					
7	Sosyal medya sitelerinin, beni ailemden kopardığını düşünüyorum.					
8	Sosyal medya siteleri sayesinde yalnızlıktan kurtulduğumu düşünüyorum.					
9	Sosyal medya sitelerinde öğretmenlerimi takip etmeyi seviyorum.					
10	Öğretmenlerimin yazdıklarını takip etmesi hoşuma gidiyor.					
11	Sosyal medya siteleri yüzünden aileme yeterince vakit ayıramıyorum.					
12	Paylaşımlarımla arkadaşlarımla tarafından beğenilmesinden hoşlanıyorum.					
13	Sosyal medya siteleri sayesinde ortak ilgi ve amaçlara sahip olduğum kişilere ulaşabileceğimi düşünüyorum.					
14	Sosyal medya siteleri yüzünden diğer sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramıyorum.					
15	Sosyal medya sitelerinde zaman geçirmekten mutlu oluyorum.					
16	Özel ilgi duyduğum arkadaşlarıma sosyal medya siteleri aracılığıyla duygularımı daha rahat ifade edebiliyorum.					
17	Sosyal medya siteleri sayesinde düzenlenen etkinliklerden haberim olması hoşuma gidiyor.					
18	Sosyal medya siteleri sayesinde daha fazla arkadaşımın olacağını düşünürüm.					
19	Öğretmenlerimin sosyal medya sitelerinde beni takip etmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.					
20	Sosyal medya siteleri sayesinde saygınlık ihtiyacımın karşılandığını düşünüyorum.					
21	Arkadaşlarımla paylaşımlarımla hakkında yorum yapmaları beni mutlu ediyor.					
22	Sosyal medya siteleri yüzünden derslerime yeterli özeni gösteremiyorum.					
23	Sosyal medya siteleri yüzünden arkadaşlarıma yeterince vakit ayıramıyorum.					

EK- 3: KA-Sİ EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU

AÇIKLAMA: Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin. Cevaplarınızın kimseyle paylaşılmayacağından emin olun. Bu anketin sizin okul çalışmalarınızla bir ilgisi yoktur. Sizden düşüncelerinizi içten bir şekilde ifade etmeniz beklenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın		Bana hiç uygun değil	Bana biraz uygun	Bana oldukça uygun	Bana tamamen uygun
1	Bir arkadaşım bir başarısından dolayı ödül aldığımda onun sevincini ben de hissederim.				
2	Bir arkadaşım öğretmen tarafından azarlandığımda üzülürüm.				
3	Sıkıntısı olan arkadaşlarım konuşmak için önce benim yanıma gelirler.				
4	Karşımdaki kişiyi uzun süre dikkatle dinleyebilirim.				
5	Arkadaşları tarafından dışlanan birini gördüğümde üzülürüm.				
6	Karşımda ağlayan birini gördüğümde benim de gözlerim dolar.				
7	Bir arkadaşım başından geçen üzücü bir olay anlattığında ben de kendimi üzgün hissederim.				
8	Arkadaşlarımın canını sıkan bir şeyler olduğunda onlar söylemeseler de hal ve hareketlerinden anlarım.				
9	Arkadaşlarımı anlama konusunda başarılı olduğuma inanıyorum.				
10	Arkadaşlarım sorunlarını benimle rahatlıkla paylaşırlar.				
11	Arkadaşlarım benimle konuştuktan sonra kendilerini iyi hissettiklerini söylerler.				
12	Üzgün ve morali bozuk bir arkadaşımı gördüğümde benim de moralim bozulur.				
13	Karşımda acı çeken birini gördüğümde aynı acıyı ben de hissederim.				
14	Bir arkadaşım haksızlığa uğradığında üzülürüm.				
15	Televizyonda ya da sinemada üzücü şeyler seyrettiğimde ben de üzülürüm				
16	Bir arkadaşımın sorununu anlamak için onu sonuna kadar dinlerim.				
17	Canı yanmış bir hayvan gördüğümde üzülürüm				

EK- 4: ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer **TAMAMEN BENZİYORSA** aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine **4**;

BİRAZ BENZİYORSA 3;
BENZEMİYORSA 2;
HİÇ BENZEMİYORSA 1 yazınız.

☐	1.	Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
☐	2.	Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
☐	3.	Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
☐	4.	Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
☐	5.	Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
☐	6.	Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
☐	7.	Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
☐	8.	Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
☐	9.	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
☐	10.	Annem ve babamla her tartıştımda bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
☐	11.	Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
☐	12.	Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
☐	13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
☐	14.	Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
☐	15.	Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
☐	16.	Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
☐	17.	Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
☐	18.	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00'den önce

10:00 – 10:59 arası

8:00 – 8:59 arası

11:00 ya da daha geç

9:00 – 9:59 arası

İstediğim saate kadar

EK- 4'ün devamı

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir.

8:00'den önce

10:00 – 10:59 arası

8:00 – 8:59 arası

11:00 ya da daha geç

9:00 – 9:59 arası

İstediğim saate kadar

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,
22. Boş zamanlarınızda ne yaptığını,
23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,

Hiç çaba göstermez   **Çok az çaba gösterir**   **Çok çaba gösterir**

Hiç çaba göstermez	Çok az çaba gösterir	Çok çaba gösterir

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

24. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,
25. Boş zamanlarınızda ne yaptığın,
26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,

Bilgileri yoktur   **Çok az bilgileri vardır**   **Çok bilgileri vardır**

Bilgileri yoktur	Çok az bilgileri vardır	Çok bilgileri vardır